

Rapport

Alkolås som alternativ til tap av førerett

Implementering av en ordning med alkolås i program mot ruspåvirket kjøring
Arbeidsgruppens rapport, 10. september 2012

JUSTIS- OG BEREDSKAPSDEPARTEMENTET

Rapport

Alkolås som alternativ til tap av førerrett

Implementering av en ordning med alkolås i program mot ruspåvirket kjøring
Arbeidsgruppens rapport, 10. september 2012

Forord

Arbeidsgruppen legger med dette frem sin rapport «Alkolås som alternativ til tap av førerett». Formålet med rapporten er å gi Justis- og beredskapsdepartementet og Samferdselsdepartementet et godt begrunnet forslag til en ordning med bruk av alkolåsbetinget førerett som alternativ til tap av føreretten.

Hovedformålet med forslaget om alkolåsbetinget førerett er først og fremst å bedre trafikksikkerheten – ikke å imøtekomme den enkeltes personlige behov for førerett til motorvogn. Forslaget retter seg mot personer som er i målgruppen til program mot ruspåvirket kjøring – en høyrisikogruppe.

I brev av 9. juni 2011 fra Justis- og beredskapsdepartementet ble det nedsatt en arbeidsgruppe for å vurdere innføring av alkolås sammen med program mot ruspåvirket kjøring.

Rapporten er en oppfølging av en tidligere rapport fra 2010 ”*Alkolås som alternativ til tap av førerett ved kjøring med promille*”. Arbeidsgruppen og dens mandat er presentert i kapittel 1. Bakgrunn for forslagene er omtalt i kapittel 3 og 4. Arbeidsgruppens vurderinger er omtalt i kapittel 5. Forslag til lov og forskriftsendringer følger av kapittel 6 og økonomiske og administrative konsekvenser er omtalt i kapittel 8.

Arbeidsgruppen anbefaler at rapporten blir sendt på høring til berørte instanser.

Rapporten er enstemmig.

Oslo, september 2012

Hans Krogh Harestad
leder, sekretær

Grete Mathisrud

Olav Markussen

Anne Beate Budalen

Hege Lauritsen

Elisabeth Hammer Sæten

Nils Moe

Innhold

1	Arbeidsgruppens mandat, sammensetning og arbeid.....	7
2	Sammendrag av arbeidsgruppens tilrådninger	8
3	Bakgrunn og statistikk.....	13
3.1	Hva er en alkolås?	13
3.2	Trafikksikkerhet	14
3.2.1	Innledning	14
3.2.2	Ulykker og risiko knyttet til promillekjøring.....	15
3.2.3	Residivisme	16
3.2.4	Promillekjørerens alkoholvaner	17
3.3	Internasjonal utvikling.....	17
3.3.1	Sverige	17
3.3.2	USA	18
3.3.3	Finland.....	19
3.3.4	Danmark.....	20
3.3.5	Canada	20
3.3.6	Australia.....	21
3.3.7	Frankrike.....	21
3.3.8	Nederland.....	22
3.3.9	Tyskland	22
4	Bakgrunnen for den foreslåtte ordningen	22
4.1	Formål – økt trafikksikkerhet	23
4.2	Alkolås som tiltak mot den største risikogruppen	24
4.2.1	Målgruppen for program mot ruspåvirket kjøring	24
4.2.2	Hvilken effekt har bruk av alkolås på ruspåvirket kjøring og trafikksikkerhet?.....	24
4.2.3	Ordningen krever motivasjon og endringsvilje fra domfelte	26
4.2.4	Domfelte må selv dekke utgiftene til alkolås.....	27
4.3	Utfordringer	27
4.4	Alternativer modeller for bruk av alkolås uten domfeltes samtykke	28
4.5	Program mot ruspåvirket kjøring	28
4.5.1	Alternativ til ubetinget fengsel.....	28
4.5.2	Innholdet i program mot ruspåvirket kjøring.....	29
4.5.3	Mål og metode	29

4.5.4	Krav til deltakerne	30
5	Utdypning og begrunnelse for forslagene	30
5.1	Idømmes program mot ruspåvirket kjøring.....	30
5.1.1	Kvalifiserer til ubetinget fengsel.....	30
5.1.2	Alkoholproblem	31
5.1.3	Samtykke.....	31
5.1.4	Deldom på program mot ruspåvirket kjøring og alkoholås	32
5.2	Krav til edruelighet – vegtrafikkloven § 34	32
5.3	Personer med andre rusproblemer enn alkohol	33
5.4	Andre avgrensingsspørsmål	35
5.4.1	Kjøretøy i klasse B, BE	35
5.4.2	Yrkestransport.....	35
5.4.3	Førerrett i prøveperiode	37
5.4.4	Sperrefrist.....	37
5.5	Personundersøkelse	38
5.5.1	Innledning	38
5.5.2	Obligatorisk personundersøkelse	38
5.5.3	Hvem kan rekvirere personundersøkelse?	38
5.5.4	Hva skal personundersøkelsen inneholde?	38
5.5.5	Endring av påtaleinstruksen.....	39
5.5.6	Statistikk om bruk av personundersøkelser og idømmelse av program mot ruspåvirket kjøring	39
5.6	Legeundersøkelse.....	40
5.6.1	Formål	40
5.6.2	Innhold	40
5.6.3	Samtykke.....	40
5.6.4	Den rettsmedisinske kommisjon	41
5.6.5	Bruk av hårprøve	41
5.7	Tapsperioden.....	42
5.7.1	Utmåling	42
5.7.2	Forlengelse	42
5.8	Førerkortet	43
5.8.1	Midlertidig førerbevis	43
5.8.2	Førerbevisets gyldighet.....	44

5.8.3	Lovlig kjøring forutsetter at domfelte har brukt alkolåsen	44
5.9	Vilkår for bruk av alkolås	44
5.9.1	Kostnader og anskaffelse.....	44
5.9.2	Service og kalibrering	45
5.9.3	Ekstraordinær service.....	45
5.9.4	Avlesing og oversendelse av loggen	46
5.9.5	Kostnader ved anskaffelse og bruk av alkolås	46
5.9.6	Nødrett	46
5.10	Periodevise legeundersøkelser	47
5.10.1	Omfang og formål.....	47
5.10.2	Undersøkelsens innhold.....	47
5.10.3	Valg av lege	47
5.10.4	Saksgangen	47
5.10.5	Refusjon av utgiftene	48
5.11	Saksgang og administrasjon	48
5.11.1	Innledning	48
5.11.2	Alternative løsninger	49
5.11.3	Politiet administrerer ordningen	49
5.12	Politiets ansvarsområde	50
5.12.1	Vedtak om tap og forlengelse av alkolås.....	50
5.12.2	Rettslig behandling av klagesaker	51
5.13	Kriminalomsorgens ansvarsområde	51
5.13.1	Gjennomføring av program mot ruspåvirket kjøring.....	51
5.13.2	Oppfølging etter at program mot ruspåvirket kjøring er gjennomført	52
5.14	Statens vegvesens ansvarsområde	52
5.15	Brudd.....	53
5.15.1	Forlengelse	53
5.15.2	Tap av alkolåsbetinget førerett.....	53
5.16	Brudd på reglene for program mot ruspåvirket kjøring	54
5.16.1	Vilkår for gjennomføring av programmet	54
5.16.2	Ny straffbar handling	54
5.17	Brudd på reglene for alkolåsbetinget førerett.....	55
5.17.1	Forsøk på å starte kjøretøyet i påvirket tilstand	55
5.17.2	Omgåelse av alkolåsen.....	57

5.17.3	Teknisk manipulering av alkolåsen	57
5.17.4	Ikke utført service eller legeundersøkelse	58
5.17.5	Nytt brudd på vegtrafikklovgivningen	58
5.17.6	Manglende edruelighet	58
5.18	Saksgangen i bruddsaker	59
5.18.1	Politiet.....	59
5.18.2	Kriminalomsorgen	59
5.18.3	Statens vegvesen	59
5.18.4	Leverandøren.....	59
5.18.5	Legen	60
5.18.6	Rettslig behandling av klagesaker.....	60
5.19	Gjenerverv av førerretten	60
5.19.1	Vilkår for gjenerverv	60
5.19.2	Edruelighet	60
5.19.3	Ny førerprøve.....	61
5.20	Godkjenning og kontroll av alkolås og leverandør.....	61
5.20.1	Godkjennes av Statens vegvesen.....	61
5.20.2	Tekniske krav	61
5.20.3	Funksjonelle krav	61
5.20.4	Godkjenning av kjøretøy med innmontert alkolås.....	62
5.20.5	Leverandør av alkolås	62
5.20.6	Alkolåsverksted	63
5.20.7	Tilsyn med og sanksjoner ovenfor leverandør og alkolåsverksteder	64
6	Forslag til lov- og forskriftsendringer	65
6.1	Lov 18. juni 1965 nr. 4 – Vegtrafikkloven	65
6.1.1	Forslag til endring av vegtrafikkloven § 33 nr. 1 – nytt fjerde ledd:.....	65
6.1.2	Forslag til endring av vegtrafikkloven § 19a – nytt fjerde ledd:.....	65
6.2	Lov av 22. mai 1902 nr. 10 – Straffeloven	66
6.2.1	Forslag til endring av § 53 nr. 6	66
6.3	Forskrift 19. desember 2003 nr. 1660 – Tapsforskriften.....	66
6.3.1	Forslag til endring av § 1-2. Virkeområde mv.	66
6.3.2	Forslag til ny § 3-13 – hjemmel for idømmelse av alkolås.....	67
6.4	Forskrift 10. oktober 2008 nr. 1100 – Forskrift til program mot ruspåvirket kjøring.....	67

6.4.1	Forslag til endring av § 5. Personundersøkelse – nytt første ledd siste punktum:	67
6.4.2	Forslag til endring av § 12. Reaksjon på brudd – andre ledd.....	68
6.4.3	Forslag til endring av § 13. Ny straffbar handling – nytt annet ledd.....	69
6.5	Forslag til ny forskrift om alkolåsbetinget førerett	69
6.6	Forslag til ny forskrift om alkolås	73
7	Behov for utfyllende retningslinjer/instrukser	81
8	Økonomiske og administrative konsekvenser	82
8.1	Kriminalomsorgen.....	82
8.2	Helsevesenet	83
8.2.1	Helsetjenesten – fastlegen.....	83
8.2.2	Besparelser	83
8.2.3	Utgifter for et 2-årsløp med alkolås	83
8.3	Statens vegvesen.....	83
8.4	Politiet	84
8.5	Samfunnsøkonomiske virkninger	84
9	Evaluering	86

Alkolås som alternativ til tap av førerett

1 Arbeidsgruppens mandat, sammensetning og arbeid

Samferdselsdepartementet oppnevnte i juni 2007 en arbeidsgruppe med oppdrag å vurdere bruk av alkolås som alternativ til tap av førerett i Norge. Arbeidsgruppen ble satt sammen høsten 2007, og besto av representanter fra Vegdirektoratet, Politidirektoratet (Utrykningspolitiet) og Helsedirektoratet. I løpet av arbeidsprosessen ble gruppen utvidet med deltakere fra Kriminalomsorgens sentrale forvaltning og Akershus friomsorgskontor.

Arbeidsgruppen leverte sin rapport «Alkolås som alternativ til tap av førerett ved kjøring med promille» 22. april 2010. Arbeidsgruppen foreslo i rapporten å innføre et alkolåsprogram som pilotprosjekt i Akershus og Nord-Trøndelag. Det innebar at den som blir tatt for promillekjøring skulle kunne velge mellom tap av førerett eller å delta i alkolåsprogrammet. Ved deltakelse i programmet skulle man ha mulighet til å kjøre bil med alkolås i tapstiden. Rapporten ble sendt på høring til berørte instanser 3. mai 2010.

I sin høringsuttalelse av 11. oktober 2010 var Justis- og politidepartementet positive til alkolås som alternativ til tap av føreretten. Imidlertid foreslo departementet at man i stedet for å opprette et eget program, lot alkolås inngå som en integrert del av program mot ruspåvirket kjøring. Program mot ruspåvirket kjøring kan idømmes som alternativ til ubetinget fengselsstraff og er lovfestet i straffeloven § 53 nr. 3 e).

Samferdselsdepartementet ga sin tilslutning til forslaget fra Justis- og politidepartementet. På denne bakgrunn ble det i brev av 9. juni 2011 fra Justis- og politidepartementet nedsatt en ny arbeidsgruppe for å vurdere innføring av alkolås som en del av program mot ruspåvirket kjøring. Gruppen ble ledet av Justis- og beredskapsdepartementet.

Arbeidsgruppen hadde følgende sammensetning:

- Hans Krogh Harestad (leder og sekretær), rådgiver, Justis- og beredskapsdepartementet
- Elisabeth Hammer Sæten, rådgiver, Justis- og beredskapsdepartementet
- Grete Mathisrud, seniorrådgiver, Samferdselsdepartementet
- Anne Beate Budalen, senioringeniør, Vegdirektoratet, Statens vegvesen
- Hege Cecilie Lauritzen, seniorrådgiver, Kriminalomsorgens utdanningssenter (KRUS)
- Olav Martin Markussen, politiinspektør, Utrykningspolitiet (UP)
- Nils Moe, seniorrådgiver, Helsedirektoratet

Helse- og omsorgsdepartementet var med fra starten, men overlot representasjonen til Helsedirektoratet.

Kristin Wold og Jan Edv. Isachsen fra Vegdirektoratet har bidratt til rapporten og utkast til forskrift om alkolås.

Arbeidsgruppens mandat har vært å utarbeide en rapport med begrunnede forslag til nødvendige regelendringer for å iverksette en ordning med alkolås sammen med program mot ruspåvirket kjøring. Gruppen skulle også identifisere behov for ytterligere retningslinjer for å sikre den praktiske gjennomføringen av ordningen.

Arbeidsgruppen har hatt møter med representanter fra Datatilsynet, Vegdirektoratet, Kriminalomsorgen og leverandører av alkolås i Norge: Fartskriver og Dräger.

Arbeidsgruppen har vært representert på den årlige verdenskonferansen for alkolås høsten 2011 i USA og høsten 2012 i Finland, nordisk alkolåskonferanse i Finland høsten 2011 og i Sverige våren 2012.

Arbeidsgruppen har hatt 17 møter i 2011 og 2012.

2 Sammendrag av arbeidsgruppens tilrådninger

Arbeidsgruppen foreslår å innføre en ordning med alkolåsbetinget førerrett som alternativ til tap av førerretten ved brudd på bestemmelsene om kjøring i alkoholpåvirket tilstand. Ordningen forutsetter deltakelse i program mot ruspåvirket kjøring i regi av Kriminalomsorgen.

Formål

Formålet med tiltaket er å forhindre kjøring i alkoholpåvirket tilstand. Målgruppen for alkolåsordningen tilhører en høyrisikogruppe når det gjelder risiko for å utsette seg selv og andre for trafikkulykker der utfallet kan være fatalt. Ordningen er et tiltak for å redusere trusselen mot trafikksikkerheten som denne risikogruppen utgjør – samtidig som tiltaket kan ha en individualpreventiv effekt for den promilledømte gjennom deltagelse i program mot ruspåvirket kjøring.

Målgruppen

Det vil være et vilkår for å få alkolåsbetinget førerrett at vedkommende idømmes program mot ruspåvirket kjøring, jf. strl. § 53 nr. 3 e). Dom på program mot ruspåvirket kjøring krever at domfelte ellers ville blitt idømt ubetinget fengsel, og at vedkommende har problemer med alkohol og/eller annet berusende eller bedøvende middel. Samtykke er et vilkår for deltakelse i program mot ruspåvirket kjøring og alkolåsbetinget førerrett.

Vilkår

I tillegg til vilkårene for å idømmes program mot ruspåvirket kjøring, må domfelte oppfylle de generelle vilkårene for å ha førerrett, herunder helsekravene. Vilråene er satt for å sikre at personer som ikke er skikket til å ha førerkort, heller ikke vil kunne få alkolåsbetinget førerrett. Det er også et vilkår at domfelte ikke har problemer med andre rusmidler enn alkohol.

Personundersøkelse

Personundersøkelse skal foreligge før idømmelse av program mot ruspåvirket kjøring og alkolåsbetinget førerrett. I personundersøkelsen skal det gjøres en egnethetsvurdering for deltakelse i programmet og alkolåsbetinget førerrett.

Som en del av personundersøkelsen skal det gjennomføres en obligatorisk legeundersøkelse. Hensikten er å ha et medisinsk grunnlag for å vurdere om vedkommende har et alkoholproblem, andre rusproblemer, og om vedkommende oppfyller helsekravene til å ha førerrett.

Personundersøkelse rekvireres vanligvis av påtalemyndigheten, og skal alltid gjennomføres før programmet idømmes, jf. forskrift om program mot ruspåvirket kjøring § 5.

Dom

Retten idømmer alkolåsbetinget førerrett sammen med dom på program mot ruspåvirket kjøring, og fastsetter samtidig en periode med tap av førerrett i henhold til reglene i vegtrafikkloven og tapsforskriften. Perioden for alkolåsbetinget førerrett skal tilsvare tapsperioden.

Retten idømmer også bot for overtredelsen på vanlig måte.

Alkolåsen – anskaffelse og kostnader

Domfelte må selv sørge for anskaffelse og installering av godkjent alkolås, og dekke kostnadene forbundet med bruken av denne. Det er anslått en kostnadspris på ca. kr. 1300 pr. måned for en alkolåsperiode på to år.

Godkjenning av alkolås, leverandør og verksteder foretas av Statens vegvesen.

Førerbevis

Vegvesenet utsteder et eget alkolåsbetinget førerbevis. Førerbeviset vil være gyldig i seks måneder, og fornyes deretter i perioder på seks måneder. Fornyelse forutsetter at legeundersøkelsen er gjennomført, og at kontroll og service på alkolåsen er utført.

Førerbeviset vil kun gi førerrett i Norge, og gjelder kun for personbil klasse B, BE. Det avgrenses mot yrkestransport med krav til kjøreseddel.

Service og kalibrering

Alkolåsen må til service og kontroll hver sjette måned. Servicen innebærer kalibrering av alkolåsen, og kontroll av forsøk på manipulasjon og omgåelse av alkolåsen.

Dersom kontrollen ikke gjennomføres innen fastsatt frist, skal alkolåsen være innstilt slik at kjøretøyet ikke vil kunne starte. Førerbeviset vil ikke bli fornyet.

Alkolåsen registrerer all bruk i en datalogg. Ved uønskede og mistenkelige hendelser, vil alkolåsen kreve ekstraservice.

Ved service laster verkstedet ned loggfilen fra alkolåsen, og oversender den til leverandøren. Leverandøren har ansvaret for å gjøre dataene tilgjengelige for politiet.

Legeundersøkelse

Det skal gjennomføres en legeundersøkelse av domfelte hver sjette måned. Hensikten er å vurdere om domfelte fyller kravet til edruelighet i vegtrafikkloven § 34 for å kunne gjenerverve føreretten når tapsperioden er over. Ved disse legeundersøkelsene måles biomarkører, som viser nivået på alkoholforbruket over en viss tid.

Gjenerverv av føreretten krever at domfelte det siste året av perioden med alkolåsbetinget førerett har et alkoholforbruk som er forenelig med edruelighetskravet i vegtrafikkloven § 34.

Dersom en legeundersøkelse innenfor det siste året viser for høye verdier på biomarkørene, forlenges perioden med alkolåsbetinget førerett, slik at domfelte etter forlengelsen har ett år igjen av perioden med alkolåsbetinget førerett.

Administrasjon og vedtaksmyndighet

Det er hensiktsmessig at det er én offentlig instans som mottar all informasjon om domfeltes helse og alkolåsbruk, og at denne instansen innehar et totalansvar for oppfølgingen av domfelte. Ordningen med alkolås er nært knyttet opp til håndheving av tap av førerett, og forutsetter en god oppfølging med tanke på vurdering av tap eller forlengelse av alkolåsbetinget førerett, og gjenerverv av ordinær førerett.

Politiet har myndighet til å tilbakekalle førerett på bakgrunn av manglende edruelighet, og bør derfor ha ansvaret for å administrere ordningen. Dette innebærer at dokumentasjon på utført service på alkolåsen, og gjennomført legeundersøkelse, oversendes politiet. Politiet vurderer om det er grunnlag for tap eller forlengelse av perioden med alkolåsbetinget førerett, og om vilkårene for fornyelse av førerbeviset er oppfylt. Klager over vedtak om tap og forlengelse kan bringes inn for retten.

Vedtak om fornyelse oversendes Statens vegvesen som utsteder førerbevis.

Oppfølging av kriminalomsorgen

Kriminalomsorgen har ansvaret for gjennomføring av program mot ruspåvirket kjøring. Arbeidsgruppen foreslår at kriminalomsorgen også får ansvar for oppfølging av domfelte gjennom hele perioden med alkolåsbetinget førerett.

Oppfølgingen utover gjennomføringen av program mot ruspåvirket kjøring skal bestå i en oppfølgingssamtale hver sjette måned.

Det holdningsskapende arbeidet som program mot ruspåvirket kjøring og oppfølging fra kriminalomsorgen representerer, vil være et nyskapende element innenfor gjeldende alkolåsordninger. Den vanligste modellen er at det kun installeres en alkolås, eventuelt med krav om helsesjekk underveis.

Brudd

Brudd på vilkårene for bruk av alkolås kan medføre to sanksjoner:

- tap av alkolåsbetinget førerett
- forlengelse av perioden med alkolåsbetinget førerett

Alkolåsperioden kan forlenges med seks måneder, og den kan forlenges flere ganger. Vedtak om forlengelse fattes av politiet, med retten som klageinstans.

Ved tap av alkolåsbetinget førerett må hele den opprinnelige tapsperioden gjennomføres, uavhengig av når bruddet skjer.

Følgende brudd kan medføre *tap av alkolåsbetinget førerett*:

- brudd som medfører stans av gjennomføringen av program mot ruspåvirket kjøring
- kjøring i ruspåvirket tilstand, eller andre brudd på vegtrafikkloven som fører til tap av føreretten
- dersom service på alkolåsen og/eller legeundersøkelse ikke gjennomføres innen fastsatt frist
- manipulasjon eller forsøk på manipulasjon av alkolåsen
- eskalerende alkoholmisbruk eller en negativ helseutvikling, som innebærer at domfelte ikke fyller helsekravene i vegtrafikkloven § 34

Følgende brudd kan medføre *forlengelse av alkolåsbetinget førerett*:

- alkolåsens logg viser gjentatte forsøk på start av kjøretøyet med for høy alkoholkonsentrasjon i utåndingsluften
- dersom legeundersøkelsene innenfor det siste året viser alkoholbruk som ikke er forenelig med kravet til edruelighet, forlenges perioden med alkolåsbetinget førerett slik at det vil gjenstå ett år til mulig gjenerverv

Gjenerverv av ordinær førerett

Gjenerverv av ordinær førerett forutsetter at den fastsatte perioden med alkolåsbetinget førerett er gjennomført, og at vilkårene for å inneha førerett er oppfylt.

For alkolåsordningen vil det i tillegg stilles følgende skjerpede krav:

- det siste året før gjenerverv må legeundersøkelsene bekrefte tilfredsstillende nivåer på biomarkører

- det siste året før gjennerverv må det ikke foreligge gjentatte underkjente forsøk på start av kjøretøyet med for høy alkoholkonsentrasjon i utåndingsluften

Når perioden med alkolåsbetinget førerett er gjennomført, og det ikke foreligger forhold som gir grunnlag for forlengelse eller tap av alkolåsbetinget førerett, kan ordinær førerett gjennerverves. Det kreves i utgangspunktet ikke ny førerprøve for gjennerverv av ordinær førerett.

Oversikt over saksgangen – fra førerkortbeslag til alkolås

3 Bakgrunn og statistikk

3.1 Hva er en alkolås?

En alkolås er en teknisk anordning som kobles til bilens tenningsystem. Før bilen startes må føreren blåse i et munnstykke slik at utåndingsluften kontrolleres. Dersom utåndingsluften inneholder mer alkohol enn den fastsatte lovlige grensen, er det ikke mulig å starte bilen.

Alkolåsen er laget slik at den kan skille et menneskes blåsing fra for eksempel en pumpe, en oppblåst ballong eller andre gjenstander som kan tenkes brukt til å blåse inn i alkolåsen. Alkolåsen kan innstilles slik at det er tilstrekkelig å blåse ved start eller slik at blåsing må gjentas under kjøring. Sistnevnte innstilling brukes hvis det er risiko for at andre enn den som kjører bilen, blåser ved start, eller ved mistanke om drikking under kjøringen.

Bilde 1: Alkolåsens håndenhet
Foto: Produsenten ACS

3.2 Trafikksikkerhet

3.2.1 Innledning

Norge har en lang tradisjon for høy trafikksikkerhet, med lavere gjennomsnitt av drepte i trafikken enn i EU. I Norge er den lovlige grensen for å kjøre motorvogn etter inntak av alkohol 0,2 promille og det håndheves strenge sanksjoner ved brudd på promillegrensen. Det reageres med bot, betinget eller ubetinget fengsel, kombinert med tap av førerett, avhengig av påvirkningsgraden.

I 2011 ble det likevel registrert¹ 168 drepte og 679 hardt skadde i vegtrafikken i Norge. Eksakte data på antall drepte som følge av alkoholpåvirkning er ikke tilgjengelig i Norge, men det er estimert at ruspåvirkning fra alkohol og/eller andre rusmidler er en avgjørende faktor i 22 % av alle fatale kollisjoner².

I 2010 påviste Folkehelseinstituttet (FHI) alkohol i ca. 4 700 blodprøver³ fra bilførere der politiet mistenkte påvirket kjøring. I tillegg har politiet påvist alkohol i ca. 1 600 saker hvor det er utført pusteprøver / alkotest med intoxilyzer. Til sammen utgjør dette ca. 6 300 saker hvor bilførere har blitt oppdaget for å ha kjørt i ruspåvirket tilstand. Disse sjåførenes adferd representerer en betydelig trafikksikkerhetsrisiko for seg selv, og for andre uskyldige medtrafikanter.

Installering av alkolås i kjøretøy reduserer risikoen for alkoholpåvirket kjøring. Alkolåsen forhindrer start av kjøretøyet ved for høy alkoholkonsentrasjon i utåndingsluften, og gir samtidig vedkommende tid til å tenke gjennom den påtenkte

¹ Statistisk sentralbyrå – personer drept eller hardt skadd i veitrafikkulykker

² Dybdeanalyse av dødsulykker i vegtrafikken 2010 - UAG - Vegdirektoratet

³ Rusmiddelstatistikk Folkehelseinstituttet. Funn i blodprøver hos bilførere mistenkt for påvirket kjøring 2010. s.5

handlingen. I tillegg representerer alkolåsen en påminnelse om at man ikke skal kjøre i ruspåvirket tilstand.

Hovedhensikten med alkolås som alternativ til tap av førerett er altså økt trafikksikkerhet ved å redusere mulighetene for å kunne kjøre med promille.

Flere land har allerede innført alkolås som alternativ til tap av førerett, og har gode erfaringer med tiltaket. Se mer utførlig om dette i kapittel 4.

3.2.2 *Ulykker og risiko knyttet til promillekjøring*

En nordisk studie som ble publisert i 2005⁴, basert på dødsulykker i 2001-2002, viste at alkohol og/eller andre rusmidler var en medvirkende årsak til nærmere to av tre såkalte eneulykker (ulykker der kun ett kjøretøy er involvert) i både Norge, Sverige og Finland.

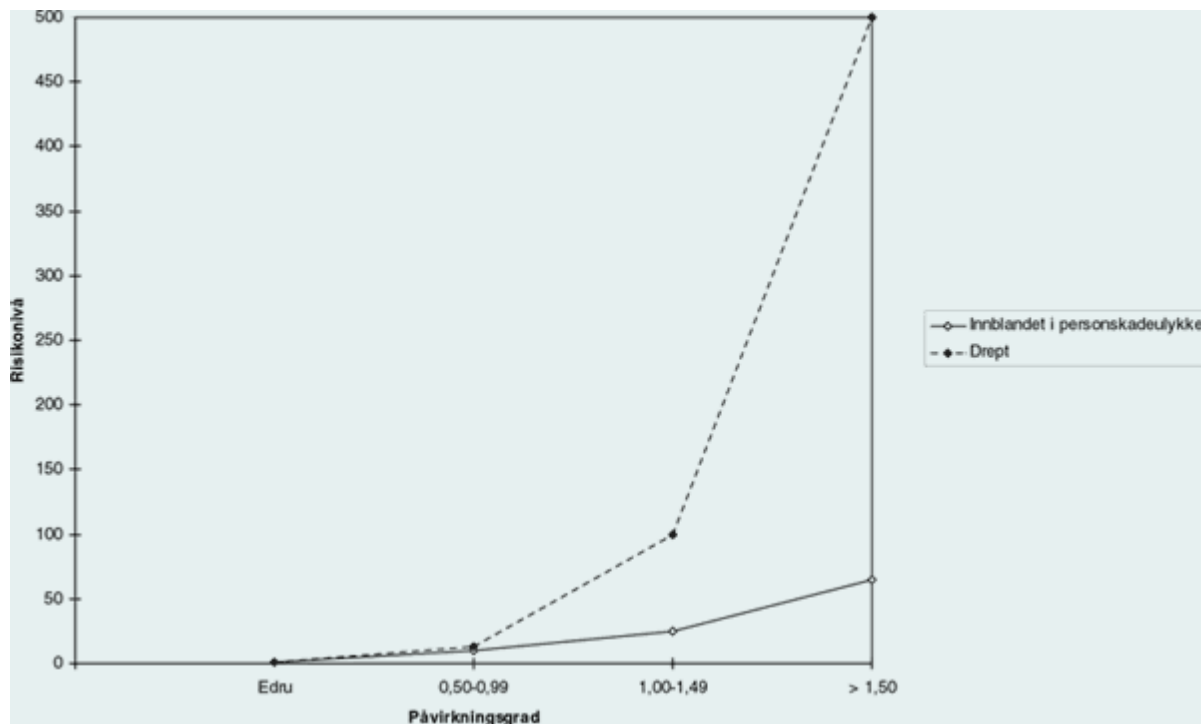
Empiri viser at for alkohol er det en økende trafikksikkerhetsrisiko knyttet til økende blodalkoholkonsentrasjon hos bilføreren. For alkohol er det også ved en rekke eksperimentelle undersøkelser med trafikkrelevante tester gjort tilsvarende funn i forhold til prestasjonsforringelse.⁵

I flere undersøkelser er det samlet data som fremstiller ulykkesrisiko knyttet til en gitt blodalkoholkonsentrasjon. I en amerikansk undersøkelse fant man sammenhengen som er vist i figur 1 under.

⁴ Forekomst av alkohol og andre rusmidler blant trafikkdrepte motorvognførere – nordisk rapport for perioden 2001-2002

⁵ Blomberg RF, Peck RC, Moskowitz H, Burns M and Fiorentino (2005) Crash Risk of Alcohol involved Driving: A Case-control Study.

Rapport (2009) - Kjøring under påvirkning av andre rusmidler enn alkohol, Samferdselsdepartementet s. 33.

Figur 1: Risiko ved ulike promillenivå i forhold til edru fører⁶

Figuren viser at risikoen for å bli drept i trafikkulykke for en bilfører øker sterkt med økende promille. Sannsynligheten for en fatal ulykke øker betydelig med promille over 0,5, og ytterligere ved promille over 0,8. For førere med promille over 1,5 er det svært høy risiko for skade eller død i ulykke.⁷

3.2.3 Residivisme

Resultater fra studier utført av FHI⁸ har vist at til tross for streng reaksjon ved kjøring i påvirket tilstand, blir 57 % av rusmiddelpåvirkede og 28 % av alkoholpåvirkede bilførere arrestert på nytt for samme forhold.

Tidligere studier har vist at sannsynligheten for ny arrestasjon for promillekjøring er høyere jo høyere promille vedkommende har. 3 års oppfølging viser at sannsynligheten for ny arrestasjon varierer med promillenivået:

0,6 – 0,9 promille: 12,5 %

1,3 – 1,6 promille: 18 %

2,6 – 2,9 promille: 29 %

⁶ Glad og Vaas 1993

⁷ Bloomberg et al., 2009; Zador, 1991; Zador et al., 2000

⁸ «Rusede sjåfører», A.S. Christophersen m.fl. Tidsskriftet Den norske lægeforening, 2003

3.2.4 Promillekjørerens alkoholvaner

Forskningsprosjektet KAPUBRA startet ved Karolinska Institutet, Stockholm i 1995 og ble avsluttet desember 2005. Hensikten var å finne den svenske promillekjørerens alkoholvaner og å prøve ut et system for identifisering og prevensjon av alkoholproblem og tilbakefall til promillekjøring. Studiene viser at mellom 65 % og 70 % av de som er tatt for promillekjøring har et alkoholproblem i form av skadelige eller risikable alkoholvaner som det kan antas at de trenger behandling for.⁹

3.3 Internasjonal utvikling

Bruk av alkolås som alternativ til tap av førerrett startet opp i USA i 1986. I dag er alkolås i bruk i 46 delstater i USA, seks delstater i Australia og 11 i Canada. Tilsvarende er det 10 land i Europa som enten har eller er i ferd med å utvikle alkolåsordninger. Dette er Sverige, Finland, Danmark, Tyskland, Nederland, England, Frankrike, Østerrike, Estland og Slovenia. Nedenfor vil vi gå nærmere innpå flere av den enkelte landenes alkolåsordninger.

3.3.1 Sverige

Sverige har hatt et alkolåsprogram siden 1999, og var dermed det første landet i Europa som startet opp med en slik ordning. Sverige har i likhet med Norge en promillegrense på 0,2.

Forsøksvirksomheten med alkolås startet først opp med personbiler. Forsøket ble senere utvidet til førerrett for lastebil, vogntog og buss (klasse B, BE, C, CE, D, DE). Personer med førerkort på prøve kunne ikke delta. Deltagertiden var to år, og deltagerne måtte selv betale alle utgifter tilknyttet deltagelsen. Programmet hadde krav om alkolås i kjøretøyet, regelmessige legebesøk, og vegmyndighetene kontrollerte alkolåsens datalogg opp mot kravene i programmet. Deltagelse i forsøksprogrammet påvirket ikke straffen. Både bot og fengselsstraff ble gjennomført uavhengig av deltagelse i programmet. Forsøksordningen ble innført i tre fylker, og ble i 2003 utvidet til å gjelde hele landet.

Ordningen ble evaluert av TØI i 2007¹⁰. Evalueringen viste at ordningen med alkolås var et effektivt tiltak for å hindre at promilledømte på nytt kjører i beruset tilstand. Ordningen hadde også en langvarig effekt med mindre promillekjøring og trafikkulykker blant deltakerne.

Etter flere års forsøksvirksomhet har Sverige revidert ordningen, og 1. januar 2012 ble alkolåsordningen innført permanent. Det nye systemet har flere insitamenter for å kunne delta, blant annet slipper den som velger alkolås ny oppkjøring og teoriprøve.

⁹ Rapport KAPUBRA – Alcohol problems and blood alcohol concentration among Swedish drivers suspected of driving under the influence, Contemporary Drug Problems, 09/22/2005 Bergman, H ; Hubicka, B ; Laurell, H

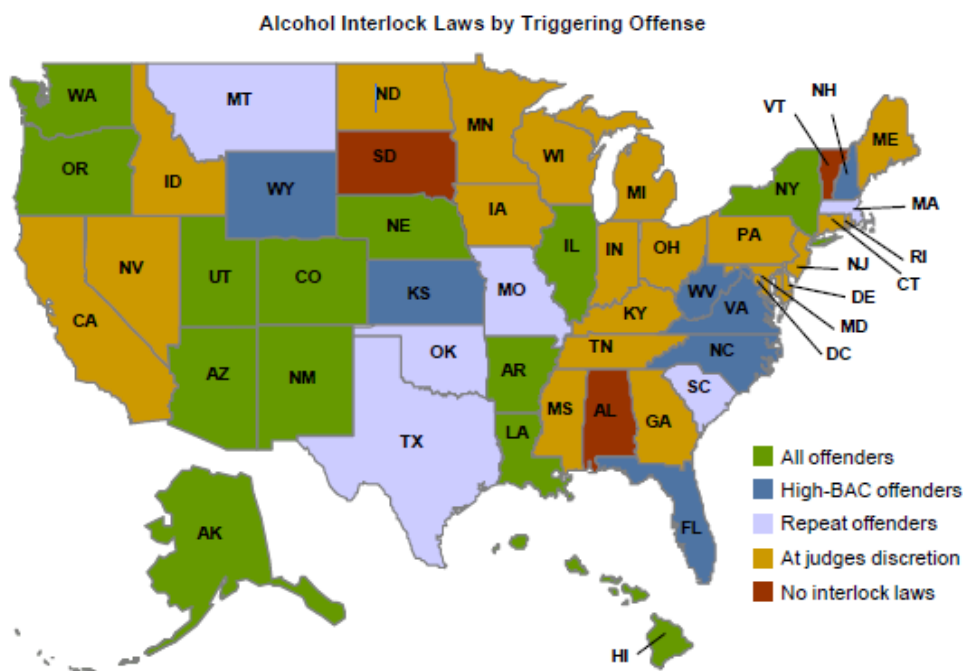
¹⁰ TØI-rapport 905:2007

Vilkårstiden er ett eller to år. Den lengste vilkårstiden gjelder for de som dømmes for «grovt rattfylleri», de som har hatt gjentagende promillekjøring de seneste fem årene, og de som har diagnosen misbruk eller avhengighet. I vilkåret inngår regelmessige legekontroller med prøvetaking, samt kalibrering og service av alkolåsen og dens datalogg. Om vilkårskravene ikke oppfylles, får man ikke lengre delta i programmet, og det midlertidige førerkortet inndras. Deltagerne betaler selv alle kostnader, og de må fortsatt betale både bot og sone eventuell fengselsstraff. Det er lempet på vilkårskravene i forhold til det opprinnelige forsøksprogrammet, for å motivere flere til å gjennomføre programmet.

Kjøretøygruppene som omfattes av systemet er personbil, lett og tung lastebil, buss, motorsykkel og moped klasse 1. Deltagerne søker Transportstyrelsen om å få førerkort med vilkår om alkolås, dvs. et vanlig førerkort med en kode for alkolås som kun gjelder i Sverige. Myndigheten følger også personen under vilkårstiden. Dessuten godkjenner Transportstyrelsen alkolåsen og utøver tilsyn.

3.3.2 USA

Alkolås ble først introdusert i California i 1986, og blir nå brukt i 46 delstater. Antallet personer som har installert alkolås har økt formidabelt siden 2000. Foreløpig har omlag 250 000 mennesker alkolås, se figur 2.

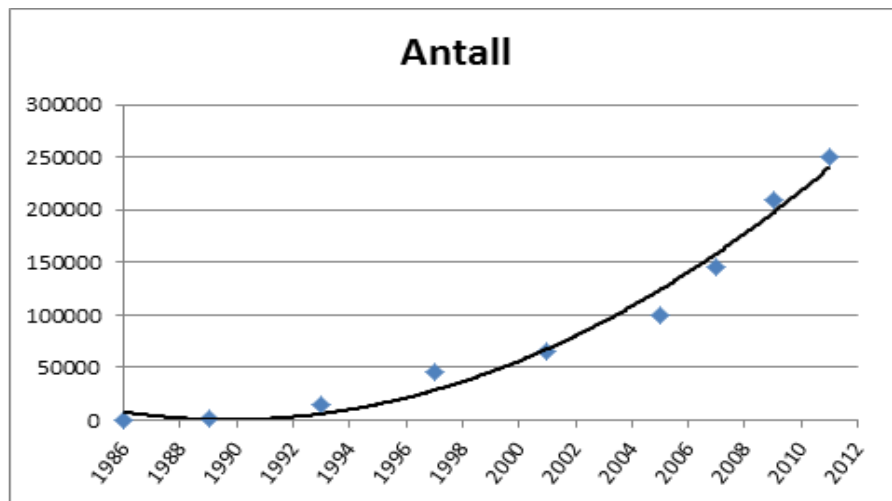

Figur 2. Forskjellige typer alkolåsordninger i delstater i USA.

Alkolås er vanligvis et frivillig alternativ til inndragning av føreretten. Men i enkelte delstater er alkolås obligatorisk for å få tilbake føreretten for personer som gjentatte ganger er funnet skyldig i promillekjøring. I USA idømmes ofte en person til lengre

perioder med kjøreforbud før vedkommende kan bli med i et alkoholprogram. Generelt er ikke alkohol brukt i forbindelse med medisinske rehabiliteringsprogrammer i USA.

Omkring 10–20 % av de som oppfyller kriteriene for å delta i de frivillige programmene velger å ta i bruk alkohol. Deltakeren betaler selv utgiftene for deltagelse i alkoholprogrammet.

Figur 3. Antallet personer som er med i en form for alkoholordning i USA pr. 1.1.2012 (ref. upublisert tallmateriale fra Paul Marques, PIRE)

I USA er 1/3 av de som blir tatt for promillekjøring residivister. Ifølge evalueringer hindrer alkoholen effektivt promillekjøring når vedkommende er med i et alkoholprogram. Når vedkommende ikke lenger er med i alkoholprogrammet er risikoen for promillekjøring tilbake på samme nivå som før. I de frivillige alkoholprogrammene hvor deltakerne hadde gjort seg skyldig i residivisme eller hadde hatt et høyt alkoholinnhold i blodet, varierte andelen av tilbakefall mellom 0,5 og 5 % i løpet av alkoholprogrammet¹¹.

3.3.3 Finland

Finland startet sommeren 2005 en forsøksordning med alkohol som et frivillig alternativ til tap av føreretten ved promillekjøring. Forsøksordningen ble utformet på bakgrunn av rapporten «Forsøksversamhet med alkohol. Alkoholarbeidsgruppens betänkande», Transport- og Kommunikationsministeriets publikasjoner 2/2004. Rapporten ble utarbeidet av en arbeidsgruppe under det finske Transport- og Kommunikationsministeriet.

¹¹ Marques et al. 2010

Alkolåsordningen ble på bakgrunn av de positive erfaringene gjort permanent i 2008¹². Deltagelse i ordningen har ingen innflytelse på straffen. Ordningen omfatter alle typer kjøretøy, med unntak av motorsykkel. Deltagerne er med i programmet mellom 1 og 3 år. Deltagelse forutsetter at vedkommende lar seg undersøke av en lege, som også kan gi råd om videre behandling av eventuelle alkoholproblemer. Avgjørelsen om hvorvidt personen egner seg til deltagelse i alkolåsordningen treffes enten av politiet eller av retten i forbindelse med behandling av promillesaken. Det er retten som fastsetter hvor lenge vedkommende skal være omfattet av alkolåsordningen.

Utgiftene ved deltagelse i ordningen utgjør mellom 110 og 160 euro (ca. 800-1200 kr) i måneden, og deltagerne må selv betale dette. Utgiftene dekker blant annet det innledende legebildet samt anskaffelse, installasjon og kontroll av alkolåsen annenhver måned. Hvis vedkommende gjennomfører ordningen, får han sin ordinære førerrett tilbake uten først å bestå en ny førerprøve. De som ikke overholder ordningens vilkår, utelukkes fra videre deltagelse, og den opprinnelige tapstiden løper fra tidspunktet hvor vedkommende mistet retten til å kjøre bil med alkolås. Hvis vedkommende selv velger å avslutte alkolåsordningen, iverksettes den opprinnelige tapstiden.

3.3.4 *Danmark*

I Danmark benyttes alkolås i dag i hovedsak til kvalitetssikring av transporter.

I juni 2010 ble det vedtatt en lovendring om en alkolåsordning. Men ordningen er ikke iverksatt ennå. Det er nedsatt en arbeidsgruppe med representanter fra justis-, transport og politimyndighetene som jobber med å etablere den praktiske ordningen på bakgrunn av det vedtatte lovforslaget.

Den danske ordningen bygger på at det kreves alkolås i en bestemt periode som vilkår for gjennerverv av ordinær førerrett, etter at tap av førerrett er utholdt.

Normalt vil promillekjørere med en promille over 2,0, miste førerkortet for 3 år. De må i tillegg ta et kurs i alkohol og trafikk (A/T kurs). I tillegg stilles det krav om en obligatorisk alkolåsperiode på 2 år etter at inndragningstiden er utløpt, før de kan få igjen ordinær førerrett. Tilsammen er vedkommende da i ordningen i 5 år.

Alkolås foreslås dessuten som et frivillig alternativ for førstegangs promillekjørere. Disse vil også få inndratt førerkortet for 3 år, men de kan søke om alkolås etter 2 år av inndragningstiden. De må da kjøre med alkolås i 2 år. I tillegg må de gjennomgå en helseundersøkelse og gjennomføre en behandling, om det finnes nødvendig.¹³

3.3.5 *Canada*

I Canada ble alkolås først tatt i bruk i delstaten Alberta i 1990. Deltagelse i ordningen er enten frivillig eller en forutsetning for å få igjen førerretten. Gjennom den frivillige

¹² «Lag om alkolåsövervakad kör rätt 26.6.2008/439»

¹³ Lov nr. 716 af 25. juni 2010. afsnit 3.1 (side 8 ff.) Endring av Færdselsloven med kommentarer.

ordningen kan tapstiden for føreretten forkortes. Deltageren betaler kostnader forbundet med bruk av alkolås. Alkolås skal være installert i hele den opprinnelige tapstiden, minimum seks måneder. Omkring 10 % av dem som er dømt for promillekjøring, er med i alkolåsordningen. For eksempel er det i delstaten Ontario krav om at en deltager i ordningen har alkolåsen minimum i ett år ved førstegangs promillekjøring hvis en vil ha tilbake føreretten. Ved andre gangs overtredelse er det krav om alkolås i minimum 3 år, og utover det er det krav om alkolåsførerbevis for alltid.

Alle delstater med unntak av to har en alkolåsordning. Obligatorisk bruk av alkolås anses best egnet for residivister. Mens frivillige alkolåsordninger anses best egnet for første gangs promillekjørere. En utfordring i det frivillige programmet med alkolås er den lave deltagerprosenten, som er mellom 1 - 10 %. Årsaken til dette er blant annet at behovet for å bruke bil er lite, at risikoen for å bli tatt for å kjøre uten førerkort er lav, at bruk av alkolås er relativt dyrt, samt liten sosialt aksept for å måtte blåse i alkolås.

3.3.6 *Australia*

Australia tok i bruk alkolås i 2001. Alkohol er en avgjørende faktor i over 1/3 av alle dødsulykker, og sannsynligheten for å bli tatt for promillekjøring er liten. I snitt kan en ha kjørt påvirket over 2000 ganger før en blir tatt. Det poengteres at rask tilgang til førerett med vilkår alkolås er viktig for å øke trafikksikkerheten.

Programmene er noe forskjellig fra delstat til delstat. I Viktoria må for eksempel personer som gjentatte ganger har blitt tatt for promillekjøring, anvende alkolås mellom ett og fire år, normalt 3—4 år. I tillegg må også førstegangs promilletatte førere under 26 år ha alkolås i minst seks måneder etter at kjøreforbudet er opphørt. Alle som blir tatt for promillekjøring for første gang må, om promillen overstiger 1,5, installere alkolås.¹⁴

3.3.7 *Frankrike*

Frankrike gjennomførte i 2004 et pilotprosjekt med en alkolåsordning. Etter å ha mistet føreretten i 15 dager, måtte deltagerne benytte alkolåsen i seks måneder, og i tillegg delta på et 2-dagers kurs i regi av Securite Routiere (tilsvarende Trygg trafikk). Det var kun personer med en promille over 0,8 som fikk være med. Promillegrensen i Frankrike er 0,5. Deltagerne måtte selv stå for kostnadene, og være villige til å gjennomgå en medisinsk test.

I mars 2011 ble det vedtatt en lov hvor de som har over 0,8 promille kan dømmes til å installere en alkolås, hvis de vil beholde føreretten. Alkolåsordningen varer fra 6 mnd. til 5 år. Alternativt kan vedkommende få bøter opp mot 4500 Euro, og fengsel i inntil 2 år.

¹⁴ Schonfeld, C. and Sheehan, M. (2004). Critical overview of alcohol ignition interlock programs in Australia. Proceedings of the 17th International Conference on Alcohol Drugs and Traffic Safety - T2004. Glasgow, United Kingdom. August 2004. ICADTS.

Frankrike har satt i gang et omfattende arbeid for å få ned antall drepte i trafikken. Alkolåsordningen skal utvides til og gjelde flere fylker. Fra 1. januar 2010 installeres det alkolås i alle nye kjøretøy som frakter skolebarn, og fra 1. september 2015 skal alle slike kjøretøy ha alkolås.

Fra 1. juli 2012 innføres det krav om at alle kjøretøy skal ha med seg et alkometer i bilen under kjøring.

3.3.8 *Nederland*

Nederland innførte i 1996 et rehabiliteringsprogram¹⁵ for å redusere promillekjøringen, tilsvarende Norges program mot ruspåvirket kjøring. Alle som ble tatt for promillekjøring med en promille mellom 1,3 og 1,8 var kvalifisert for dette programmet. Erfaringene var at mange av de promilledømte hadde et alkoholproblem, og at de derfor trengte mer støtte for å få kontroll med alkoholforbruk og kjøring. Programmet ble derfor utvidet til å gjelde alle grupper promilletatte.

Promillegrensen i Nederland er 0,5. De med promille mellom 1,3 og 2,1 vil etter nærmere vurderingskriterier kunne delta i en 2-årig alkolåsordning. Informasjon fra alkolåsens datalogg vil danne grunnlaget for et spesialtilpasset promilleprogram for den enkelte promillekjører.

Kostnadene tilknyttet alkolåsen må bæres av den enkelte. Utgiftene til promilleprogrammet finansieres av helsedepartementet, da det er en betydelig helseinteresse i å behandle promilletatte.

3.3.9 *Tyskland*

Tyskland vedtok i april 2011 å starte opp med et frivillig alkolåsprogram¹⁶. Prosjektgruppen som skal utvikle kriterier og foreslå eventuelle endringer i lov og forskrift, er i gang. Et pilotforsøk er planlagt med oppstart medio 2012. Pilotprosjektet planlegges avsluttet i slutten av 2013 og ledes av German Federal Highway Research Institute (BAST).

4 Bakgrunnen for den foreslåtte ordningen

Den første arbeidsgruppen som utredet alkolås som alternativ til tap av førerrett foreslo å lage et eget alkolåsprogram i regi av Kriminalomsorgen. Programmet skulle omfatte alle som tapte førerretten som følge av kjøring i alkoholpåvirket tilstand.

Vår arbeidsgruppe har hatt et snevrere mandat da vi fikk i oppdrag å initiere en ordning med alkolås som skulle legges inn under eksisterende program mot ruspåvirket kjøring. Mandatet innebærer at målgruppen for tiltaket blir betydelig mindre, da tiltaket nå kun retter seg mot personkretsen som idømmes program mot ruspåvirket kjøring.

¹⁵ ETSC: Drink Driving Monitor nr. 15, 2011

¹⁶ ETSC: Drink Driving Monitor nr. 15, 2011

Bruk av alkolås er et trafikksikkerhetstiltak som er omtalt i en rekke styringsdokumenter, blant annet St.meld.nr. 16 (2008-2009) Nasjonal transportplan 2010-2019, Prop. 1S (2011-2012) Samferdselsdepartementet s. 169, Prop. 1S (2011-2012) Justis- og politidepartementet s. 80, og Nasjonal tiltaksplan for trafikksikkerhet 2010-2013 s.74.

Forslaget om å knytte ordningen med alkolås som alternativ til tap av føreretten til program mot ruspåvirket kjøring er også en oppfølging av forslaget i St.meld. nr. 37 (2007–2008) om ”Straff som virker – mindre kriminalitet – tryggere samfunn”, hvor Justisdepartementet på side 136 uttaler at ”Alkolås vil bli vurdert lagt inn som et tiltak i promilleprogrammet.”

4.1 Formål – økt trafikksikkerhet

Alkoholpåvirket kjøring representerer en trafikkrisiko og er en sentral faktor i mange alvorlige vegtrafikkulykker med hardt skadde eller drepte.

Ved å innføre alkolås for alle grupper av promilledømte, slik den første arbeidsgruppen foreslo, vil en også kunne ivareta andre hensyn enn trafikksikkerheten. Bruk av alkolås som alternativ til tap av førerett vil kunne bidra til at personer som er avhengige av førerett i yrket sitt, kan fortsette yrkesutøvelsen også etter en promilledom. Tilsvarende vil en unngå å ramme uskyldige tredjepersoner, som for eksempel domfeltes familiemedlemmer som kan være avhengige av domfeltes transport.

Slike hensyn vil i mindre grad bli ivaretatt ved vårt forslag.

Utgangspunktet for denne arbeidsgruppen har vært å utarbeide forslag til en ordning som på best mulig måte bidrar til økt trafikksikkerhet.

Det vises til Justisdepartementets hørings svar datert 11.10.2010 hvor det ble gitt følgende begrunnelse for å knytte alkolås som alternativ til tap av førerett til program mot ruspåvirket kjøring:

«Etter Justisdepartementets syn er det ikke gitt at alle gruppene bør behandles likt når det gjelder bruk av alkolås som alternativ til tap av førerett, slik arbeidsgruppen legger opp til.

Hovedformålet med alkolåsprogrammet er først og fremst å bedre trafikksikkerheten – ikke å imøtekomme den enkeltes personlige behov for førerett til motorvogn, jf. rapporten side 21. Dette samsvarer med formålet med tap av førerett hvor også trafikksikkerheten er sentral.

Et spørsmål er derfor om alkolås som alternativ til tap av førerett særlig bør tilbys samme personer som er målgruppe for program mot ruspåvirket kjøring. Det er denne gruppen som etter Justisdepartementets syn særlig har behov for alkolåsprogram med samordnet oppfølging av kriminalomsorgen for å bedre trafikksikkerheten.

Dette samsvarer også godt med formålet med program mot ruspåvirket kjøring: Programmet har som formål å motvirke nye straffbare handlinger ved kjøring i ruspåvirket tilstand, skape et tryggere trafikkmiljø og minske antall trafikkulykker.

Ved å knytte et tiltak som bruk av alkolås til program mot ruspåvirket kjøring, vil man sikre tett oppfølging av kriminalomsorgen, og tiltaket vil kunne iverksettes uten å innføre et nytt program.

[...]Begrunnelsen for å tilby alkolås for dem som er dømt for "lavpromille" er ikke først og fremst å bedre trafikksikkerheten, men bøte på de ulempene det medfører å miste føreretten. Justisdepartementet kan derfor vanskelig se behovet for å tilby denne gruppen et omfattende og ressurskrevende alkolåsprogram med blant annet samordnet oppfølging av kriminalomsorgen. Her vises også til at domfelte i de mindre alvorlige sakene taper føreretten for betydelig kortere tid enn tilfellet er i "høypromillesaker".

Også individualpreventive hensyn tilsier derfor at alkolås vil være særlig egnet i saker hvor alternativet er ubetinget fengsel.

Hvis man mener det også er en offentlig oppgave å avhjelpe personlige ulemper ved tap av føreretten, bør man vurdere andre og enklere løsninger for denne gruppen.»

4.2 Alkolås som tiltak mot den største risikogruppen

4.2.1 Målgruppen for program mot ruspåvirket kjøring

Det er velkjent at alkoholpåvirkning utgjør en betydelig ulykkesrisiko, og det finnes mange studier både i Norge og utlandet på temaet. Studiene viser at alkoholpåvirkning er en faktor i en stor andel av ulykkene, og det er godt empirisk belegg for å si at ulykkesrisikoen øker med økende promillenivå, se kapittel 3.

Studier viser at det er en særlig stor fare for kjøring i ruspåvirket tilstand blant personer som tidligere er dømt for kjøring i ruspåvirket tilstand, og som er dømt for kjøring med høy promille. Det er denne gruppen som er målgruppen for program mot ruspåvirket kjøring.

Målgruppen for program mot ruspåvirket kjøring tilhører altså en høyrisikogruppe - både når det gjelder risiko for at ulykke skal oppstå, og når det gjelder risiko for drepte og hardt skadde. Ordningen med alkolås er et tiltak for å redusere trusselen mot trafikksikkerheten som denne risikogruppen utgjør.

Slik arbeidsgruppen ser det, vil et effektivt virkemiddel være å sette fysiske hindringer for kjøring i alkoholpåvirket tilstand. Alkolås er en slik fysisk startsperr som hindrer promillekjøring.

4.2.2 Hvilken effekt har bruk av alkolås på ruspåvirket kjøring og trafikksikkerhet?

Erfaringer fra bruk av alkolås viser at alkolåsen i praksis hindrer start av kjøretøy hvor føreren er alkoholpåvirket. Sett i sammenheng med den store risikoen som er

forbundet med kjøring i alkoholpåvirket tilstand, så er det av vesentlig betydning for trafikksikkerheten at føreren av kjøretøyet ikke kjører i alkoholpåvirket tilstand¹⁷.

Ordningen med alkolås som alternativ til tap av føreretten innebærer at en tar i bruk en kombinasjon av flere virkemidler for å redusere trafikksikkerhetsrisikoen som målgruppen representerer.

Det første virkemiddelet er bruk av alkolås som et alternativ til tap av føreretten i den utmålte tapsperioden. Hensikten med dette er å sette en fysisk hindring mot kjøring i alkoholpåvirket tilstand i denne perioden. Perioden kan forlenges, og dette virkemiddelet vil derfor vedvare inntil domfelte viser et alkoholforbruk, og en adferd i forhold til rus og trafikk, som er forenelig med kravet til edrueighet.

Det andre virkemiddelet er gjennomføring av program mot ruspåvirket kjøring. Formålet med programmet er å gi økt forståelse av egen rusatferd og risiko forbundet med den, økt motivasjon til å endre slik atferd, og hjelp til å finne fram til måter å hjelpe seg selv på for å unngå ny alkoholpåvirket kjøring. Krav om domfeltes samtykke og aktive deltakelse, bidrar til at programmet gis gode forutsetninger for å hjelpe deltakerne til å finne måter å hjelpe seg selv på for å unngå ny alkoholpåvirket kjøring.

Det tredje virkemiddelet er jevnlig oppfølging av lege. Hensikten er hovedsakelig å gjøre en vurdering av om domfelte fyller kravet til edrueighet, som er et vilkår for å kunne gjennerverve ordinær førerett. En slik oppfølging vil også kunne bidra til økt bevisstgjøring av egen rusadferd, og konsekvensene av denne i forhold til mulighetene for å kunne ha førerett. Legebesøkene vil også kunne bidra til å motivere til videre behandling.

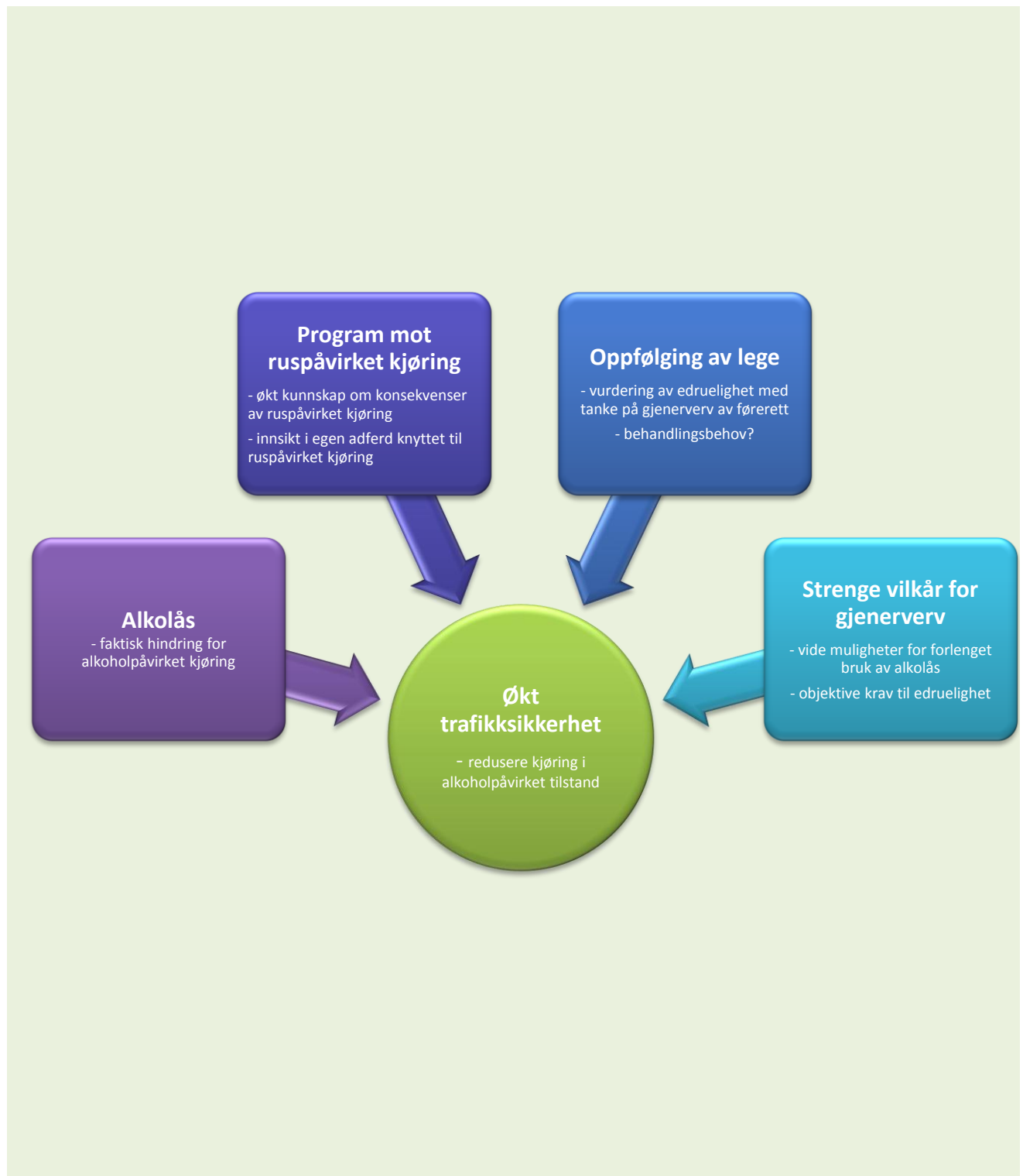
Det fjerde virkemiddelet er strenge vilkår for gjennerverv av ordinær førerett, og vide muligheter for å forlenge perioden med alkolåsbetinget førerett. Formålet er å hindre gjennerverv av ordinær førerett dersom vedkommende ikke er skikket til det, for eksempel der personens rusproblem er uforenelig med kravet til edrueighet. Ved å innføre en tett oppfølging og strenge objektive krav for gjennerverv av ordinær førerett, oppnår vi en bedre kontroll.

Arbeidsgruppen mener at alkolås vil være et effektivt tiltak mot kjøring i alkoholpåvirket tilstand, samtidig som tiltaket kan gi en betydelig individualpreventiv effekt gjennom:

- deltakelse i program mot ruspåvirket kjøring,
- vilkår om bruk av alkolås,
- strenge vilkår for gjennerverv av ordinær førerett,
- muligheter for forlengelse av perioden med alkolås
- oppfølging av lege

Kombinasjonen av disse virkemidlene antas å gi økt trafikksikkerhet

¹⁷ Beck et al. 1999; Dussault & Gendreau, 2000, Marques et al., 2000

4.2.3 *Ordnningen krever motivasjon og endringsvilje fra domfelte*

Alkolåsbetinget førerrett skal ikke være en lettvinnt måte å unngå tap av føreretten på. Det stilles strenge krav til domfelte gjennom hele perioden, og det skal være en lav terskel for forlengelse, og en høy terskel for gjenerverv av ordinær førerrett. Det legges opp til en tett og jevnlig oppfølging og kontroll.

Domfelte må derfor være villig til å forstå egen rusatferd og risiko forbundet med den, og være motivert til å endre slik atferd for å unngå ny alkoholpåvirket kjøring. Vedkommende må være innforstått med at ordningen med alkolås stiller krav om endring i «rusadferd» før gjennerverv av ordinær førerrett kan skje.

4.2.4 Domfelte må selv dekke utgiftene til alkolås

Det er en målsetning at tiltaket med alkolås skal ha en virkning på lengre sikt - utover å sette en faktisk hindring for kjøring i alkoholpåvirket tilstand.

En viktig forutsetning for at tiltaket skal ha en effekt på lengre sikt, er at det stilles krav til domfelte om å yte noe, og at han blir gjort ansvarlig for å gjøre noe med situasjonen.

Arbeidsgruppen ser det som en viktig del av ordningen at domfelte selv betaler utgiftene knyttet til alkolåsen, og at ikke alt blir tilrettelagt av det offentlige, for å unngå at ordningen blir oppfattet som en lettvinnt måte å unngå tap av førerretten på.

På den annen side er det en praktisk og en prinsipiell innvending mot at domfelte selv må dekke utgiftene.

Den prinsipielle innvendingen er at det strider mot grunnleggende prinsipper i norsk strafferett og la domfelte selv bære utgiftene til gjennomføringen.

Til dette kan det bemerkes at tap av førerretten ikke er en straffereaksjon, men et administrativt tiltak for å bedre trafiksikkerheten. Tap av førerretten vil likevel ofte oppfattes av borgerne som en straff. Det vises til blant annet Rt. 2002. s. 1216.

Den praktiske innvendingen er at noen vil kunne bli utelukket fra ordningen på grunn av dårlig økonomi. Dette kan ikke utelukkes. Men det må bemerkes at tap av førerrett også vil kunne medføre store utgifter, som for eksempel utgifter til transport, praktisk og teoretisk førerprøve osv.

Arbeidsgruppen mener at disse innvendingene ikke er tilstrekkelig til å forkaste en ordning med egenbetaling. Vi legger større vekt på at ordningen skal bidra til å gjøre domfelte ansvarlig for å gjøre noe med problemene. Det er grunn til å anta at en ordning med egenbetaling styrker mulighetene for at tiltaket med alkolås vil ha en effekt på lengre sikt. Etter hva arbeidsgruppen kjenner til, så har alle land med en alkolåsordning for promilledømte egenbetaling.

Arbeidsgruppen anbefaler på denne bakgrunn en ordning med egenbetaling.

4.3 Utfordringer

Tap av førerretten vil for mange oppleves som den største "straffen" i en promilledom. Avgrensningen av målgruppen medfører at de som har de minst alvorlige overtredelsene faller utenfor ordningen. Mens de som står bak de mest alvorlige overtredelsene vil kunne få alkolåsbetinget førerrett, og dermed unngå å tape førerretten.

Umiddelbart kan dette virke urimelig, men arbeidsgruppen vil imidlertid fremheve at hensynet til trafikksikkerheten er det avgjørende kriterium for tiltaket. Hensynet til trafikksikkerheten tilsier at det bør iverksettes tiltak som kan bidra til å avverge nye tilfeller av alkoholpåvirket kjøring hos den største risikogruppen.

Hensynet til å avhjelpe ulemper ved tap av føreretten for alle promilledømte og likhetsbetraktninger må vike for hensynet til trafikksikkerheten.

Erfaring viser at personer som er tatt med høy promille eller for gjentatte overtredelser, står for en stor del av overtredelsene, samt at de fortsetter å kjøre selv om de mister føreretten. Dette er den personkretsen som ofte faller inn under program mot ruspåvirket kjøring. Bruk av alkolås hos denne gruppen må derfor antas å ha en positiv effekt for trafikksikkerheten ved at kjøring i alkoholpåvirket tilstand avverges.

En annen utfordring med å knytte ordningen med alkolås til program mot ruspåvirket kjøring er at dette innebærer at det må avsies en straffedom før alkolåsbetinget førerett kan iverksettes. Erfaring viser at det kan gå en del tid fra beslag av førerkort til igangsettelse av program mot ruspåvirket kjøring. I slike tilfeller vil alkolåsordningen trolig være lite aktuelt fordi store deler av tapsperioden er gjennomført på tidspunktet for rettsbehandlingen.

Arbeidsgruppen antar imidlertid at muligheten for å få alkolås i seg selv vil kunne bidra til å få sakene raskere behandlet av rettssystemet. Alkolås forutsetter samtykke, og det må antas at mange av dem som vil være aktuelle for alkolås dermed vil ha et insitament til å bidra til en hurtigere behandling.

4.4 Alternativer modeller for bruk av alkolås uten domfeltes samtykke

I Danmark legges det opp til en ordning hvor det stilles krav om alkolås i en periode etter tapsperioden, som et vilkår for gjennerverv av ordinær førerett. En slik ordning er en skjerpelse av "straffen", men kan ha gode grunner for seg. En svakhet ved ordningen er at den ikke iverksetter effektive tiltak i perioden etter at vedkommende dømmes til tap av føreretten.

Lignende ordninger kan tenkes innført for personer som taper føreretten på grunn av manglende edrueighet, eller etter gjentatte og eller grove overtredelser; det kan f. eks i dommen stilles krav om installering av alkolås i biler domfelte eier. Arbeidsgruppen viser til at tilsvarende ordninger er innført i flere stater i USA.

Arbeidsgruppen vurderer ikke disse alternative ordningene nærmere, da dette ligger utenfor vårt mandat.

4.5 Program mot ruspåvirket kjøring

4.5.1 Alternativ til ubetinget fengsel

Etter straffeloven § 53 nr. 3 e) kan retten sette som vilkår for betinget dom at domfelte gjennomfører program mot ruspåvirket kjøring.

Program mot ruspåvirket kjøring er en alternativ straffereaksjon overfor personer som ellers ville blitt dømt til ubetinget fengselsstraff for kjøring under påvirkning av legale og illegale rusmidler. Det fremgår av forarbeidene til innføringen av promilleprogrammet, jf. Ot. Prp.nr.43 (1994-1995), at programmet skal være et reelt alternativ til ubetinget fengsel, og at; «...*Betinget dom med promilleprogram skal derfor ikke kunne idømmes i tilfeller hvor straffen uansett ville ha blitt betinget fengsel.*»

4.5.2 *Innholdet i program mot ruspåvirket kjøring*

Program mot ruspåvirket kjøring er en alternativ straffereaksjon for personer som er dømt for kjøring i ruspåvirket tilstand og som har et rusproblem. Målet er å skape et tryggere trafikkmiljø og minske antall trafikkulykker ved å motvirke ny ruspåvirket kjøring.

Gjennomføringstiden er normalt på 10 måneder, og løper fra det tidspunktet domfelte første gang møter hos friomsorgen for igangsettelse av dommen.

Program mot ruspåvirket kjøring består av fire elementer:

- Individuelle samtaler

Samtalene og samtalehyppigheten skal så langt det lar seg gjøre gjennomføres minimum hver 14. dag. Innholdet i samtalene skal tilpasses den enkeltes behov, og skal være relatert til og stå i sammenheng med innholdet i gruppesamlingene.

- Gruppesamlinger

Gruppesamlingene skal utgjøre mellom 20 og 30 timer som gjennomføres i et tidsrom på to til tre måneder. Innholdet i gruppesamlingene kan unntaksvis gis individuelt.

- Kartlegging av behandlingsbehov

Domfelte skal kartlegges for å avklare personens eventuelle helsemessige rusbehandlingsbehov og rettighetsstatus i spesialisthelsetjenesten, jf. pasientrettighetsloven § 2-2.

- Kontroll med gjennomføringen

Friomsorgen skal føre kontroll med at domfelte gjennomfører de ulike delene av programmet. Brudd på vilkår kan føre til omgjøring av straffen til ubetinget fengsel.

4.5.3 *Mål og metode*

Ved å delta i programmet, skal domfelte få økt forståelse av egen rusatferd og risiko forbundet med den, økt motivasjon til å endre slik atferd, og hjelp til å finne fram til måter å hjelpe seg selv på for å unngå ny ruspåvirket kjøring. Innholdet skal gi

kunnskap om konsekvenser av ruspåvirket kjøring og bevisstgjøre domfelte til å ta ansvar for egne handlinger.

Strukturerte programmer basert på kognitiv atferdsteori har vist seg mest effektive for forandring av kriminelle holdninger og læring av nye ferdigheter. For å ivareta en enhetlig praksis bygget på felles faglig innhold som imøtekommer de faglige retningslinjene om en kunnskapsbasert kriminalomsorg, har KRUS utviklet en håndbok¹⁸ for gjennomføring av program mot ruspåvirket kjøring.

4.5.4 *Krav til deltakerne*

Dersom det kan være aktuelt å idømme program mot ruspåvirket kjøring skal påtalemyndigheten alltid be om en personundersøkelse fra kriminalomsorgen for å vurdere egnethet. Å være egnet innebærer blant annet å være i stand til å møte til fastsatt tid og sted for alle avtaler upåvirket av berusende eller bedøvende midler.

Idømmelse forutsetter også at siktede samtykker til deltakelse. Samtykke fremkommer av samtykkeerklæring som undertegnes i forbindelse med personundersøkelsen. Før siktede samtykker til deltakelse, skal personen ha fått utførlig informasjon om straffereaksjonens program, hva personen samtykker til og konsekvensene av brudd på krav og vilkår knyttet til gjennomføringen. I tillegg skal vedkommende ha kjennskap til hva som skjer dersom samtykket trekkes tilbake og konsekvenser av brudd på vilkår.

5 Utdypning og begrunnelse for forslagene

5.1 *Idømmes program mot ruspåvirket kjøring*

Ordningen med alkohol som alternativ til tap av føreretten skal omfatte de som idømmes program mot ruspåvirket kjøring, jf. straffeloven § 53 nr. 3 e) som lyder:

«Retten kan også sette andre vilkår for utsettelsen, bl a: at den domfelte, dersom han samtykker, gjennomfører narkotikaprogram med domstolskontroll, jf. nr. 6, eller program mot ruspåvirket kjøring for personer som er dømt for overtredelse av vegtrafikkloven § 31, jf. § 22 første ledd, og som har problem med alkohol eller annet berusende eller bedøvende middel. Straffeprosessloven § 461 gjelder tilsvarende.»

En forutsetning for å kunne få alkohol som alternativ til tap av føreretten er derfor at vilkårene for å bli idømt program mot ruspåvirket kjøring er oppfylt. Det kreves også at domfelte gjennomfører program mot ruspåvirket kjøring på de vilkår som er fastsatt i forskrift av 10. oktober 2008 nr. 1100 om program mot ruspåvirket kjøring.

5.1.1 *Kvalifiserer til ubetinget fengsel*

Program mot ruspåvirket kjøring er et alternativ til ubetinget fengsel, og det er derfor et vilkår at overtredelsen kvalifiserer for ubetinget fengsel.

¹⁸ Kriminalomsorgens utdanningssenter – håndbok for program mot ruspåvirket kjøring

I henhold til vegtrafikkloven § 22 første ledd, jf. § 31 andre ledd bokstav c, skal det som regel idømmes ubetinget fengsel ved alkoholkonsentrasjon i blodet på over 1,2 promille.

Ubetinget fengsel kan også idømmes ved alkoholkonsentrasjon mellom 0,5 og 1,2, jf. bokstav b. Momentene som skal vektlegges i en slik vurdering fremgår av § 31 fjerde ledd:

«Ved utmåling av straffen etter annet ledd tas særlig hensyn til graden av påvirkning og hvilke farer kjøringen har medført».

Det fremgår også av samme bestemmelse tredje punktum at hovedregelen er ubetinget fengsel i saker med promille mellom 0,5 og 1,2, dersom siktede tidligere er promilledømt:

«Den som overtrer § 22 første ledd, jf. § 31 annet ledd bokstav b eller c, og som tidligere er straffet etter § 22 første ledd, jf. § 31 annet eller fjerde ledd, straffes som regel med bot og ubetinget fengsel».

5.1.2 Alkoholproblem

Det er et vilkår for program mot ruspåvirket kjøring at domfelte har «problem med alkohol eller annet berusende eller bedøvende middel».

Forarbeidene til straffeloven § 53 nr. 3 e) sier følgende om hva som ligger i vilkåret om alkoholproblem, jf. Ot. prp.nr.43 (1994-1995):

«Ordningen med promilleprogram skal bare gjelde for personer med et alkoholproblem. Det bør normalt være en forutsetning at domfelte har erkjent et alkoholproblem. Og promilleprogrammene skal primært rette seg mot personer som medisinsk sett kan karakteriseres som alkoholmisbrukere. Men promilleprogram kan også være aktuelt for personer som har et mindre omfattende alkoholproblem. Det gjelder spesielt overfor personer som har et problematisk forhold til bilkjøring og alkohol. Gjentatt kjøring med promille og kjøring med høy promille kan derfor i seg selv være en indikator på et alkoholproblem i lovens forstand.»

Vilkåret om alkoholproblem vil gjelde tilsvarende for alkoholordningen.

De som har andre rusproblemer vil imidlertid være utelukket fra ordningen, jf. nedenfor kapittel 5.3.

5.1.3 Samtykke

Program mot ruspåvirket kjøring krever samtykke fra domfelte. Programmet er omfattende, og det krever motivasjon og aktivitet fra domfeltes side for å kunne gjennomføre det. Dersom en slik reaksjon iverksettes i strid med domfeltes ønske, ville det antakeligvis føre til mange bruddsaker, med påfølgende forstyrrelser i gjennomføringen og ekstra kostnader til administrasjon.

Tilsvarende betraktninger gjør seg gjeldende for bruk av alkolås. Alkolås vil i tillegg medføre kostnader for domfelte, noe som i seg selv taler mot å pålegge domfelte dette uten samtykke.

Arbeidsgruppen foreslår at ordningen med alkolås skal kreve et særskilt samtykke fra domfelte.

Samtykket kan trekkes tilbake på ethvert stadium, dette vil medføre at domfelte må gjennomføre hele den utmålte tapsperioden. Dette gjelder også om samtykket til program mot ruspåvirket kjøring trekkes tilbake før programmet er fullført. En tilbaketrekking av samtykket til alkolås vil imidlertid i seg selv ikke medføre at program mot ruspåvirket kjøring avbrytes.

5.1.4 *Deldom på program mot ruspåvirket kjøring og alkolås*

Det kan avsies deldom for program mot ruspåvirket kjøring hvor det samtidig avsies dom på ubetinget fengsel for andre forhold. Det vises til forarbeidene til endringer i forskriften om program mot ruspåvirket kjøring:

«Departementet viser til vegtrafikkloven § 31 nytt fjerde ledd som lyder: « Den som ellers ville ha blitt idømt bot og ubetinget fengsel for overtredelse av § 22 første ledd, kan i stedet idømmes bot og betinget fengsel med vilkår om program mot ruspåvirket kjøring.» Det er med andre ord bare den nevnte gruppen som kan idømmes dette programmet som vilkår i en betinget dom, jf. Ot.prp.nr.43 (1994-1995) side 17. Dette utelukker imidlertid ikke at program mot ruspåvirket kjøring for eksempel kan anvendes ved delvis betinget dom hvor det foreligger andre overtredelser. Det er heller ikke noe hinder for at retten avsier en felles betinget dom for ruspåvirket kjøring og for eksempel bilbrukstyveri med særvilkår om program mot ruspåvirket kjøring. Departementet overlater for øvrig til retten å presisere hvordan reglene skal praktiseres.»

I de tilfellene hvor det avsies deldom på program mot ruspåvirket kjøring, vil det derfor kunne idømmes alkolåsbetinget førerett.

5.2 *Krav til edruelighet – vegtrafikkloven § 34*

Kravet til edruelighet er et grunnleggende vilkår for å kunne erverve førerett. Vegtrafikkloven forutsetter blant annet at førerkortsøkerens edruelighet skal kontrolleres før førerett erverves, jf. vegtrafikkloven § 24 fjerde ledd.

Vegtrafikkloven § 34 femte ledd regulerer tilbakekall av førerett på grunn av manglende edruelighet, og er en konsekvens av edruelighetskravet som følger av vegtrafikkloven § 24 fjerde ledd. Det ville være urimelig om det ikke skulle være adgang til å tilbakekalle føreretten dersom forutsetningen for å oppnå førerett ikke lenger er tilstede.

Det er ikke noe vilkår at vedkommende er straffet for ruspåvirket kjøring for å kunne tilbakekalle føreretten med hjemmel i vegtrafikkloven § 34 femte ledd, jf. ordlyden ”kan”. Det er derimot et vilkår etter § 34 femte ledd at tilbakekall kun kan skje *«hvis hensynet til trafikksikkerheten eller allmenne hensyn ellers krever det»*. Det vises til

Engstrøms «Vegtrafikkloven og trafikkreglene», kommentarutgave 5. utgave s. 470 og 510 for en nærmere omtale av hva som ligger i disse uttrykkene.

Av Politidirektoratets håndhevingsinstruks i førerkortsaker mv. (Rundskriv 2007/001) fremheves følgende i punkt 3.2.1:

”Manglende edrueighet (misbruk av alkohol og/eller narkotika) vil ofte komme til uttrykk ved innsettelse i drukkenskapsarrest, jf. politiloven § 9 (tidl. løsgjengerloven § 20) eller boteleggelse etter straffeloven § 350 (tidl. løsgjengerloven § 17). En enkel bot for beruselse bør i alminnelighet ikke føre til tap av førerrett. Bøtelegges vedkommende to eller flere ganger i løpet av et år, er det grunn til å foreta undersøkelser vedrørende edrueigheten.”

Det må for det enkelte tilfelle foretas en konkret, bred og helhetlig vurdering av om edrueighetskravet er oppfylt.

Edrueighetskravet er ikke et begrep med klart avgrenset innhold, men misbruket må være såpass bastant at det medfører grunnlag for tilbakekall av førerrett. I dette ligger at den manglende edrueigheten må ha betydning for skikketheten til å føre motorvogn. Videre forventes en førerkortinnehaver å ha evne og vilje til å være lojal overfor pliktene etter vegtrafikkloven, jf. Engstrøm s. 511-512.

Det må således vurderes om førerkortinnehaveren fortsatt kan anses som trafikkpålitelig, dvs. om han antas å ville opptre aktsomt, hensynsfullt og sikkert for øvrig i trafikken.

Personkretsen som ved den nye ordningen tilbys alkolås vil, slik arbeidsgruppen ser det, i utgangspunktet ikke fylle ”edrueighetsbegrepet”, jf. vegtrafikkloven § 34 og slik begrepet er omtalt i teori og vurdert i praksis. Dette er personer som på grunn av sin alkoholbruk og manglende vilje til å etterleve lovens forbud har blitt dømfelt for ruspåvirket kjøring.

Alkolåsbetinget førerrett innebærer altså at det gjøres unntak for edrueighetskravet for denne gruppen. Ved gjenerverv av førerretten vil derimot edrueighetskravet igjen måtte vurderes og nå på bakgrunn av strenge objektive kriterier (legeundersøkelser med måling av biomarkører, alkolåsens logg mm).

Arbeidsgruppen har lagt til grunn at helsekravene alltid skal være oppfylt, jf. vtrl. § 34. Omfattende misbruk av alkohol kan medføre nedsatte kognitive evner eller fysiske skader som ikke er forenelig med bilkjøring. Helseskadene blir ikke ”reparert” ved installering av alkolås.

5.3 Personer med andre rusproblemer enn alkohol

Ved lov av 29. juni 2007 nr. 84 ble det vedtatt endringer i straffeloven og vegtrafikkloven hvor ordningen med promilleprogram ble utvidet til også å omfatte personer som kjører under påvirkning av alkohol eller andre berusende eller bedøvende middel. Med berusende eller bedøvende middel menes påvirkning av narkotika, og legale og illegale

medikamenter, hver for seg eller i kombinasjon, jf. forskrift 10. oktober 2008 nr. 1100 om program for ruspåvirket kjøring § 3.

Kombinasjonsbruk av alkohol og andre rusmidler er et problem blant førere som blir tatt for ruspåvirket kjøring, heretter omtalt som kombinasjonsmisbrukere. Personer som er avhengig av alkohol bruker i mange tilfeller også andre trafikkfarlige stoffer og medikamenter for å fremkalle rus, for eksempel benzodiazepiner og opioider. Det vises til rusmiddelstatistikk fra Folkehelseinstitutt (FHI) over ruspåvirket kjøring i 2010¹⁹.

Arbeidsgruppen har drøftet om alkohol som alternativ til tap av førerett kun skal tilbys til promilledømte og avgrenses mot kombinasjonsmisbrukere og/eller mot førere som er dømt for føring av motorvogn under påvirkning av andre rusmidler enn alkohol.

Det synes naturlig å avgrense mot de tilfellene som gjelder ruspåvirket kjøring der påvirkningen skyldes andre rusmidler enn alkohol. Vedkommende kan være egnet for program mot ruspåvirket kjøring – men vedkommende faller utenfor den persongruppe som alkoholordningen sikter seg inn mot.

Dagens godkjente alkoholapparater avdekker kun for høy alkoholkonsentrasjon i utåndingsluften – dvs. mikromål pr. liter luft. Det er etter arbeidsgruppens oppfatning svært uheldig om personen i forbindelse med et alkoholprogram fortsetter med å innta andre rusfremkallende medikament eller illegale stoffer som en erstatning for alkoholrusen. Slike rusfremkallende stoffer er trafikkfarlige og det er ikke ønskelig å tilrettelegge for at kombinasjonsmisbrukere fortsetter å kjøre bil med alkohol under påvirkning av andre rusmidler enn alkohol.

Påtalemyndigheten skal alltid rekvirere en personundersøkelse fra kriminalomsorgen. Formålet er å kartlegge om personen egner seg for program mot ruspåvirket kjøring, se drøftelsene under kapittel 5.5. Arbeidsgruppen har vurdert det som hensiktsmessig at det settes som vilkår at det gjennomføres legeundersøkelse i forbindelse med personundersøkelsen for å avdekke uegnede personer for programmet.

Legeforeningen har i sin høringsuttalelse fra 2010 til Vegdirektoratets rapport påpekt at "[...]det bør kontrolleres at personer som skal inngå i programmet, ikke samtidig bruker slike preparater, for eksempel ved prøvetaking i den første 3 måneders perioden uten kjørerett. Man kan teste ved spytt-test eller patch/plaster i perioden. [...]."

Nasjonalt folkehelseinstitutt (FHI) har i samme høringsrunde påpekt at kombinasjonsrus er et vesentlig problem og viser til at selv om alkoholmarkører viser akseptable resultat så bør man også vurdere andre rusmidler. FHI har ved andre anledninger reist spørsmålet om muligheten for innføring av en hjemmel til å kunne ta hårprøver. Test av hårprøver vil kunne øke muligheten for å kunne analysere større alkoholinntak og andre rusmidler over lengre tid bakover. Det vises i denne forbindelse til kapittel 5.6.5 for arbeidsgruppens drøftelse av bruk av hårprøve.

¹⁹ Rusmiddelstatistikk Folkehelseinstituttet. Funn i blodprøver hos bilførere mistenkt for påvirket kjøring 2010.

Arbeidsgruppen har konkludert med at terskelen for hva som anses som annet rusproblem enn alkohol ikke bør være for lav. Det bør legges vekt på om domfellelsen gjelder gjentatte brudd på vegtrafikklovens § 22 første ledd og blodprøveanalysen viser høye konsentrasjoner av andre rusmidler enn alkohol.

Problemet med kombinasjonsmisbrukere, og alkoholens manglende deteksjon av andre stoffer enn alkohol, kan forsøksvis avhjelpes ved å sette klare krav til personundersøkelsen, krav til *biologiske* rusmarkører, samt hjemmel til å ta hårprøve. Her vil man ha mulighet til å avdekke den persongruppen som ikke bør omfattes av alkoholordningen.

Det bør derimot ikke være utslagsgivende om det i legeundersøkelsen i forbindelse med personundersøkelsen påvises ulovlige rusmidler i en urin, hår eller blodprøve. Men dersom for eksempel hårprøven eller urinprøven derimot avdekker langvarig rusmisbruk vil personen ikke å være egnet for alkoholordningen. På samme måte bør det i egnethetsvurderingen legges vekt på om vedkommende er straffet flere ganger for brudd på legemiddeloven.

Arbeidsgruppen har vurdert det slik at personer som har andre uttalte rusproblemer enn alkohol ikke bør omfattes av ordningen med alkohol som alternativ til tap av førerett.

Dette gjelder ikke for personer som bruker legemidler etter forskrivning. Under tvil har arbeidsgruppen kommet frem til at avgrensningen ikke bør gjelde personer som bruker vanlige terapeutiske doser av legemidler etter anvisning fra lege, og som i henhold til Helsedirektoratets retningslinjer²⁰ er forenlig med bilkjøring.

Arbeidsgruppen er noe i tvil da denne persongruppen i utgangspunktet kan synes å ha et misbruksmønster med inntak av alkohol og rusfremkallende legemidler som i kombinasjon er svært trafikkfarlig – dvs. dømt for ruspåvirket kjøring og med et terapeutisk behov for rusfremkallende legemidler.

5.4 Andre avgrensings spørsmål

5.4.1 Kjøretøy i klasse B, BE

Arbeidsgruppen foreslår at ordningen med alkoholbetinget førerett begrenses til kjøretøy klasse B (personbil), BE (personbil med tilhenger).

Det vil være mulig å installere alkohol i flere kjøretøy, men domfelte må dekke kostnadene for dette selv.

5.4.2 Yrkestransport

Det kan anføres at yrkessjåfører vil bli sterkt rammet ved tap av førerett, fordi tapet av føreretten også rammer yrkesutøvelsen – og vil f. eks kunne føre til oppsigelse etter arbeidsmiljøloven.

²⁰ Helsedirektoratets veileder IS-1348 og IS-1448

Med yrkessjåfører menes personer som i næring har ansvar for befordring av passasjerer eller gods der transporten er hovedbeskjeftigelsen, jf. vtrl § 29, § 22b og yrkestransportloven.

Arbeidsgruppen har falt ned på at alkolås som alternativ til tap av førerrett avgrenses mot tunge førerkortklasser og kun tilbys for personbil klasse B, og BE. I tillegg avgrenses det mot yrkesmessig persontransport som krever kjøreseddel (for eksempel taxi).

Allmennpreventive hensyn tilsier at passasjerer og samfunnet har krav på en trygghet og tillit til at yrkessjåføren ikke har et problem med alkohol og ikke kjører i beruset tilstand. Da nettopp ”problem med alkohol og bilkjøring” er et sentralt vilkår for å kunne idømmes program mot ruspåvirket kjøring i stedet for ubetinget fengsel, blir dette problematisk.

Yrkessjåfører er i dag særregulert med strenge krav til både yrkeskompetanse, egnethet for yrket, kjøreseddel og pliktavholdsbestemmelser. I tillegg stiller transportnæringen ofte egne strenge krav i særavtaler mellom arbeidsgiver og arbeidstaker. Flere transportselskaper og offentlige institusjoner har i dag installert alkolås i alle sine kjøretøy ut fra et generelt trafikkikkerhetshensyn. Promillekjøring synes likeledes ikke å være et stort problem blant tungtransportsjåfører. Det vises til en studie gjennomført av FHI og TØI gjennom prosjektet ”DRUID – Driving under the influence of drugs, alcohol and medicines”.

Internasjonal utvikling viser at flere land nylig har innført generelle krav om installering av alkolås i for eksempel skolebuss og drosjer. Se omtale i kapittel 3.3. Det vil være uheldig for tilliten i markedet om en alkolås som er installert i for eksempel skolebussen skal kunne forveksles av publikum med en ”personlig” alkolås som er innmontert som alternativ til tap av førerrett for en bestemt bussjåfør.

På bakgrunn av ovennevnte tilråder arbeidsgruppen ikke å inkludere alle førerkortklasser i program mot ruspåvirket kjøring med alkolås. Etter arbeidsgruppens forslag vil for eksempel en siktet lastebilsjåfør kunne få installere alkolås i sin privatbil (klasse B), men vedkommende taper førerretten i de tunge klassene. Det samme vil gjelde for buss, drosje, selskapsvogn, turvogn og rutevogn.

Kjøreseddel

Fører av drosje, selskapsvogn, turvogn og rutevogn må under persontransport mot vederlag også ha kjøreseddel i tillegg til ordinært førerkort, jf. lov 21. juni 2002 nr. 45 om yrkestransport med motorvogn og fartøy (yrkestransportlova) kapittel 7A.

Tap av kjøreseddel er nærmere regulert i vtrl. § 33 nr. 1 og 2, jf. tapsforskriften kapittel 10. Kjøreseddel kan også tilbakekalles av politiet blant annet på bakgrunn av manglende edruelighet jf. yrkestransportloven kapittel 7A og vtrl. § 34.

Arbeidsgruppen viser til drøftelsen ovenfor og konklusjon om at transport som krever kjøreseddel faller utenfor ordningen med alkolås.

5.4.3 *Førerett i prøveperiode*

Et særskilt avgrensingsspørsmål er om personer som har føreretten på prøve, jf. førerkortforskriften § 4-2, skal kunne få alkolås som alternativ til tap av førerett.

Arbeidsgruppen anbefaler at de som har førerett på prøve faller utenfor ordningen med alkolås.

Fra 1. januar 2012 ble det iverksatt en særregulering i vegtrafikkloven § 33 nr. 1 annet ledd om at førere i prøveperiode som hovedregel skal tape føreretten som følge av straff for lavpåvirkning. Med lavpåvirkning menes 0,5 promille eller lavere, uavhengig av om påvirkningen er forårsaket av alkohol eller annen rus. Det vises til nærmere omtale av behovet for denne særregulering i Prop. 9 L (2010-2010) s. 45-49 og Innst. 105 L (2010-2011). Særreguleringen ble fulgt opp i endringen til tapsforskriften § 3-1 tredje ledd bokstav a hvor det fastslås at tapsperioden for slike tilfeller skal fastsettes for minst 6 måneder. Tapsperioden er altså den samme som når det foreligger situasjonsbestemte skjerpende omstendigheter.

Det er allmenn- og individualpreventive hensyn som har vært med på å begrunne særregulering av førerett i forhold til uerfarne sjåførere. Formålet er å få ned ulykkestallene blant de uerfarne sjåførene som er i prøveperioden.

Det blir etter arbeidsgruppens vurderinger mest hensiktsmessig å avgrense ordningen mot personer som har førerett på prøve. Når terskelen for tap av førerett er senket for denne gruppe førere, blir det inkonsekvent å skulle tilby samme gruppe førere alkolås som alternativ til tap av førerett. Vi har lagt vekt på at førere i prøveperioden er i en særstilling; de er "på prøve". Likeledes er det, etter det arbeidsgruppen er kjent med, ikke mange sjåførere med førerett på prøve som faller inn under program mot ruspåvirket kjøring.

5.4.4 *Sperrefrist*

Et annet spørsmål er om de som har sperrefrist, jf. vtrl. § 24a andre ledd, skal omfattes av ordningen med alkolås.

Arbeidsgruppen anbefaler at denne gruppen omfattes av ordningen med alkolås.

I denne kategorien vil en finne mange som har problemer med alkohol og trafikk og som derfor er i målgruppen for ordningen. Dette vil gjelde både personer som har hatt førerett tidligere og de som ikke har hatt det. Det skjer relativt ofte at de som tidligere er dømt for promillekjøring, idømmes sperrefrist fordi de etter at tapstiden i henhold til tidligere dom har gått ut, ikke har gjenervrevet førerett. Da det ofte vil være tilfeldig om de har gjenervrevet føreretten før de på nytt kjører i påvirket tilstand, blir det uheldig å skille mellom de som idømmes sperrefrist og de som taper føreretten.

Arbeidsgruppen foreslår at ordningen med alkolås begrenses slik at de som aldri har hatt førerett ikke kan få alkolås. Det vises for øvrig til det som er nevnt under kapittel

5.4.3 Førerrett i prøveperiode, som vil gjelde tilsvarende for de som aldri har hatt førerrett.

5.5 Personundersøkelse

5.5.1 Innledning

I saker hvor det kan være aktuelt å idømme program mot ruspåvirket kjøring, skal påtalemyndigheten alltid rekvirere en personundersøkelse fra kriminalomsorgen, jf. straffeprosessloven § 161 første ledd. En personundersøkelse er et oppdrag fra retten om å foreta undersøkelser om en person i forkant av at straffesak skal behandles i retten. Formålet er å skaffe opplysninger om den siktedes personlighet, livsforhold, og fremtidsmuligheter for å vurdere om siktede er i målgruppen for programmet og om personene er egnet for deltakelse.

5.5.2 Obligatorisk personundersøkelse

Arbeidsgruppen mener det er avgjørende at personundersøkelse foreligger før alkohol idømmes, og foreslår å innføre en tilsvarende regel for alkohol som for program mot ruspåvirket kjøring.

Plikten til å innhente personundersøkelse i forbindelse med program mot ruspåvirket kjøring fremgår av forskriften § 5 som lyder:

«Personundersøkelse skal alltid rekvireres fra kriminalomsorgen når det kan være aktuelt å idømme program mot ruspåvirket kjøring».

Ved manglende personundersøkelse vil personer som ikke er egnet kunne bli idømt program mot ruspåvirket kjøring. Dette vil føre til flere bruddsaker, hvor domfelte etter dom overføres til straffegjennomføring i fengsel, jf. straffeloven § 54 nr. 2 første ledd.

5.5.3 Hvem kan rekvirere personundersøkelse?

Personundersøkelse rekvireres vanligvis av påtalemyndigheten på etterforskningsstadiet, men kan også rekvireres av retten, jf. straffeprosessloven § 161.

Initiativet til å rekvirere personundersøkelse kan også komme fra forsvareren, men selv om denne ikke har myndighet til begjære slik undersøkelse, så skal påtalemyndigheten vise stor imøtekommenhet overfor slike forespørsler, jf. Prop. 135 L (2010-2011) s. 72:

Forsvareren kan ikke begjære personundersøkelse utført, men kan rette en forespørsel til politiet om å gjøre dette. Påtalemyndigheten skal vise stor imøtekommenhet ovenfor forsvarerens ønske om personundersøkelse, jf. Riksadvokatens rundskriv nr. 2/1991del II.

5.5.4 Hva skal personundersøkelsen inneholde?

Personundersøkelsen i forbindelse med alkoholvurderingen vil være den samme som gjennomføres når det er aktuelt å idømme program mot ruspåvirket kjøring.

Personundersøkelsen skal skaffe opplysninger om den siktedes personlighet, livsforhold, og fremtidsmuligheter ved å innhente opplysninger fra offentlige instanser som kan ha relevante opplysninger om vedkommende.

Når det er aktuelt å idømme alkohol skal personundersøkelse alltid inneholde utskrift fra strafferegisteret.

5.5.5 *Endring av påtaleinstruksen*

Det er viktig for saksflyten at påtalemyndigheten alltid rekvirer personundersøkelse tidlig når det er aktuelt å idømme program mot ruspåvirket kjøring og alkohol, slik at personundersøkelse foreligger når saken kommer for retten. I motsatt fall må domsavsigelsen utsettes mens personundersøkelse innhentes, noe som vil føre til ytterligere tidsbruk fra kjøring i påvirket tilstand og midlertidig beslag av førerkortet til endelig dom.

Arbeidsgruppen foreslår derfor en endring av reglene i påtaleinstruksen, slik at det fremgår at det påhviler påtalemyndigheten en plikt til å rekvirere personundersøkelse når det er aktuelt å idømme betinget fengsel med gjennomføring av program. Påtalemyndigheten skal kunne sile ut de sakene som klart ikke er aktuelle for gjennomføring av programmet, men terskelen for å rekvirere personundersøkelse bør være lav, da det er kriminalomsorgen og retten som skal foreta vurderingene av om vedkommende er egnet for, og fyller vilkårene for, idømmelse av program mot ruspåvirket kjøring.

Det vil være behov for nærmere regulering av dette i rundskriv eller instruks. Det bør fremgå nærmere etter hvilke kriterier påtalemyndigheten skal sile ut de som klart ikke fyller vilkårene for program mot ruspåvirket kjøring og alkohol. Målet bør være å øke antall personundersøkelser i promillesakene.

5.5.6 *Statistikk om bruk av personundersøkelser og idømmelse av program mot ruspåvirket kjøring*

Statistikk viser at det er store forskjeller mellom distriktene når det gjelder antallet dommer på program mot ruspåvirket kjøring. I Hedmark og Oppland avsies nærmere dobbelt så mange dommer på program mot ruspåvirket kjøring som i Oslo. Det er sannsynlig at det er sammenheng mellom antallet dommer og antallet innhentede personundersøkelser.

I 2010 ble det utført 780 personundersøkelser, hvorav 617 personer ble ansett egnet for program mot ruspåvirket kjøring. Kriminalomsorgen mottok til fullbyrding 582 dommer på program mot ruspåvirket kjøring²¹, hvorav 531 ble iverksatt.

I 2011 ble det utført 685 personundersøkelser, hvorav 564 personer ble ansett egnet for program mot ruspåvirket kjøring. Kriminalomsorgen mottok til fullbyrding 617 dommer på program mot ruspåvirket kjøring²², hvorav 574 ble iverksatt.

²¹ Kriminalomsorgens årsstatistikk 2010

5.6 Legeundersøkelse

5.6.1 Formål

Det skal gjennomføres en legeundersøkelse i forbindelse med personundersøkelsen.

Hensikten med legeundersøkelsen skal være å undersøke om helsekravene til å inneha førerrett er oppfylt. Undersøkelsen skal videre gi et medisinsk grunnlag for å kunne vurdere om vedkommende har et problem med alkohol og å avdekke om vedkommende har andre rusproblemer. Domfelte med andre rusproblemer vil, på bakgrunn av hensynet til trafikksikkerheten, falle utenfor ordningen med alkolås.

5.6.2 Innhold

Det skal i legeundersøkelsen inngå en prøvetaking av relevante biomarkører for å kunne analysere inntak av alkohol og andre rusmidler over lengre tid tilbake. På denne måten vil man søke å sikre seg at uegnede personer ikke idømmes program mot ruspåvirket kjøring, eller at det tilbys alkolås som alternativ til tap av førerrett for kombinasjonsmisbrukere.

Ved slike undersøkelser vil legene være underlagt de samme reglene som ellers når de opptrer som sakkyndig, jf. lov om helsepersonell § 15 første ledd:

”Den som utsteder attest, erklæring o.l. skal være varsom, nøyaktig og objektiv. Attest, erklæring o.l. skal være korrekt og bare inneholde opplysninger som er nødvendige for formålet. Attest, erklæring o.l. skal inneholde alle opplysninger som helsepersonellet bør forstå er av betydning for mottageren og for formålet med attesten, erklæringen o.l. Helsepersonellet skal gjøre det klart dersom attesten, erklæringen o.l. bare bygger på en begrenset del av de relevante opplysningene helsepersonellet har. Helsepersonell som er inhabil etter forvaltningsloven § 6, skal ikke utstede attest, erklæring o.l.”

Undersøkelsen vil videre bestå av en klinisk samtale spesielt rettet mot psykisk helse og rusmiddelforhold. Videre skal det foretas en klinisk undersøkelse av vedkommende: blodtrykk, hjerte, lever, nevrologi, hud etc.

5.6.3 Samtykke

Alkolåsbetinget førerrett forutsetter domfeltes samtykke, og det forutsettes derfor også at domfelte samtykker til å gjennomføre legeundersøkelse i forbindelse med personundersøkelsen.

Legen opptrer som sakkyndig i saker om førerkort, og det er ikke uvanlig at andre enn fastlegen benyttes. Dersom andre enn fastlegen benyttes, skal domfelte samtykke til at relevante og nødvendige opplysninger gjøres tilgjengelige for undersøkende lege, jf. lov om helsepersonell § 22.

²² Kriminalomsorgens årsstatistikk 2011

Opplysningene som fremkommer av legeundersøkelsen kan med grunnlag i domfeltes samtykke gis videre til kriminalomsorgen eller påtalemyndigheten som oppdragsgiver for personundersøkelsen, uten at taushetsplikten er til hinder for dette.

Arbeidsgruppen foreslår at det utferdiges et egnet skjema for en samtykkeerklæring. Det er viktig at det er et informert samtykke. Den domfelte skal vite at legen opptrer som sakkyndig, og hva opplysningene skal brukes til. Det må fremgå av samtykket til legeundersøkelsen at domfelte er informert om hvordan opplysningene skal brukes, og at det gis taushetsfritak også for andre relevante opplysninger.

Arbeidsgruppen mener det vil være behov for egne retningslinjer for undersøkelse av personer som skal undersøkes med tanke på bruk av alkohol.

5.6.4 *Den rettsmedisinske kommisjon*

Det er et spørsmål om slike legeundersøkelser, er å anse som sakkyndigerklæringer som skal sendes den rettsmedisinske kommisjonen i henhold til straffeprosessloven § 147.

Arbeidsgruppen antar at erklæringer for bruk i saker om tap av førerett som følge av promillekjøring faller utenfor anvendelsesområdet til straffeprosessloven § 147. Tap av føreretten er ikke straff, selv om det blir besluttet av retten.

5.6.5 *Bruk av hårprøve*

Håranalysen kan avspeile en eksponering for legemidler eller rusmidler over tid og kan derfor øke tidsvinduet fra timer/dager/uker til måneder og år sammenlignet med for eksempel analyser av blod og urin.

Metoden ble utviklet i 1995, og i 2004 kom det internasjonale retningslinjer for prøvetaking, behandling av prøven og kriterier for positive resultater, jf. artikkel i Tidsskrift for Den norske legeforening²³. Nasjonalt folkehelseinstitutt (FHI) har utviklet en screeningmetode som analyser de 22 vanligste rusgivende stoffene i hår. Denne metoden er spesielt egnet for påvisning av gjentatt stoffbruk over tid, og vil i liten grad kunne avsløre enkeltinntak av stoff.

Håranalyser brukes i dag først og fremst i medisinsk sammenheng hvor resultatene ikke skal brukes til alvorlige sanksjoner, blant annet ved mistanke om rusmisbruk hos psykiatriske pasienter, kontroll av rusmisbrukere og fastsettelse av dødsårsak. Unntaksvis kan håranalyse også være et supplement til andre bevis i strafferettslig sammenheng - under forutsetning at det på forhånd er inngått en skriftlig avtale mellom

²³ Hegstad S, Kristoffersen L, Christophersen A, Khiabani H. Bestemmelse av legemidler og rusmidler i hår. Tidsskrift for Den norske legeforening 2009; 129:36-8. Hegstad S, Khiabani HZ, Kristoffersen L, Kunoe N, Lobmaier PP, Christophersen AS (2008) Drug screening of hair by liquid chromatography-tandem mass spectrometry. J Anal Toxicol. 32:364-372.

prøvetakeren og prøvegiveren, på bakgrunn av informert og frivillig samtykke - eller at en lovhjemmel åpner for denne typen bruk²⁴.

For en nærmere behandling av problemstillinger omkring såkalte biomarkører i rusmiddelfeltet vises det til Mørland, Norsk Epidemiologi 2006:16, s. 7-13.

Arbeidsgruppen ser det som hensiktsmessig at det kan tas en hårprøve i forbindelse med legeundersøkelsen som skal ligge til grunn for personundersøkelsen. Hårprøver avdekker mer om en del rusmidler enn andre biomarkører, og vil derfor være et viktig virkemiddel i vurderingen av om en siktet er i målgruppen for program mot ruspåvirket kjøring med tilbud om alkoholås, herunder avgrensningen mot "tunge" rusmisbrukere og tydelige kombinasjonsmisbrukere o.a. jf. punkt 5.3. Det kan etter arbeidsgruppens vurdering ikke anses mer inngripende å måtte avlegge en hårprøve (5-6 hårstrå) enn å avlegge blodprøve eller urinprøve jf. dagens rutiner.

Medisinsk-faglige opplysninger om den siktede vil kunne styrke vurderingsgrunnlaget. Dette reiser problemstillinger i forhold til hjemmelsgrunnlaget for innhenting av slike opplysninger, og om de legeundersøkelser som kan pålegges er egnet til å fremskaffe tilstrekkelige og hensiktsmessige opplysninger.

Samtykke er antakeligvis tilstrekkelig grunnlag for å foreta blodprøve eller lignende undersøkelse i saker vedrørende alkoholås.

Arbeidsgruppen mener det vil være behov for egne retningslinjer for undersøkelse av personer som skal undersøkes med tanke på bruk av alkoholås. Disse retningslinjene bør fastsettes av Helsedirektoratet.

5.7 Tapsperioden

5.7.1 Utmåling

Retten fastsetter en tapsperiode for tap av føreretten i henhold til reglene i vegtrafikkloven, jf. § 33 nr. 1 andre ledd, og tapsforskriften, jf. §§ 3-2 – 3-5.

Perioden med alkoholåsbetinget førerrett settes tilsvarende tapsperioden.

5.7.2 Forlengelse

En viktig faktor ved bruk av alkoholås som virkemiddel for å redusere omfanget av ruspåvirket kjøring, er muligheten til å forlenge perioden med alkoholås dersom det er forhold som tilsier det.

Perioden forlenges med seks måneder dersom alkoholåsens logg viser flere forsøk på start av kjøretøyet i påvirket tilstand, se kapittel 5.17.1. Forlengelse vil også kunne ilegges om legeundersøkelsene det siste året før gjenerverv viser et alkoholforbruk som ikke er forenelig med kravet til edrueighet, se kapittel 5.17.6 og 5.10.1.

²⁴ FHI – fakta ark om håranalyser og retningslinje IS-13/2002 og retningslinje IS-14/2002 fra Helsedirektoratet

Mer alvorlige brudd på reglene medfører tap av alkoholbetinget førerrett. Se kapittel 5.15.2.

5.8 Førerkortet

5.8.1 Midlertidig førerbevis

Ordinært førerkort beslaglegges av politiet ved mistanke om promillekjøring. Førerkortet vil ikke bli levert tilbake før tapsperioden er over. Ordningen med alkoholbetinget førerrett krever derfor at det lages ett nytt førerbevis.

Arbeidsgruppen har vurdert to forskjellige ordninger for hvilken dokumentasjon som skal brukes for alkoholbetinget førerrett. Det kan enten utstedes et eget midlertidig førerbevis, eller utstedes et ordinært førerkort med nasjonal kode som viser at føreretten er begrenset til kjøretøy med alkohol.

Arbeidsgruppen anbefaler bruk av midlertidig førerbevis som dokumentasjon for alkoholbetinget førerrett. Det forutsettes at domfelte bruker midlertidig førerbevis sammen med annen gyldig legitimasjon med tanke på kontroll.

Arbeidsgruppen har lagt vekt på at ved et midlertidig førerbevis vil det vil fremgå tydelig at innehaveren ikke har ordinær førerrett, og det blir dermed lettere for politiet å håndheve i forbindelse med kontroll. I tillegg har arbeidsgruppen lagt avgjørende vekt på at Vegdirektoratet, som skal utstede dokumentasjon på alkoholbetinget førerrett, synes å foretrekke denne løsningen, da det midlertidige førerbeviset skal fornyes relativt ofte.

Arbeidsgruppen har ikke vurdert utforming av selve det midlertidige førerbeviset men viser til at dokumentet bør være forholdsvis lett å produsere men vanskelig å forfalske. Det midlertidige førerbeviset bør inneholde opplysninger om navn og fødselsnummer på domfelte, førerrett begrenset til klasse B, BE, kjennetegn på kjøretøy hvor alkohol er montert og alkoholasens serienummer.

Håndheving av brudd synes å bli enklere med et system med midlertidig førerbevis da gyldigheten av førerbeviset utløper når tidspunkt for legeundersøkelse og service utløper. Domfelte får dermed et sterkt insentiv til å holde seg innen fristen. Ved bruk av ordinært førerkort med nasjonal kode vil man måtte beslaglegge førerkortet dersom legeundersøkelse og service på alkoholasen ikke utføres. Domfelte vil ha gyldig førerrett inntil førerkortet er beslaglagt og politiet vil bruke ressurser på å beslaglegge førerkortet.

Løsningen med bruk av et eget midlertidig førerbevis innebærer at alkoholbetinget førerrett er begrenset til kjøring i Norge.

Som alternativ til å innføre et eget midlertidig førerbevis, har arbeidsgruppen vurdert å utstede ordinære førerkort for klasse B, BE med nasjonal kode som viser at føreretten er begrenset til kjøretøy med alkohol. En slik løsning krever at Statens vegvesen innfører en nasjonal kode for alkoholbetinget førerrett. Pr. i dag er det ingen

fellesskapskode i EU/EØS som angir bruk av alkolås. Muligheten for å etablere en internasjonal fellesskapskode for alkolås er diskutert i førerkortkomiteen i EU, men ulike nasjonale alkolås-ordninger innebærer at etablering av en slik felles internasjonal kode vil ta tid. For å gi begrensningen gyldighet internasjonalt, kreves det derfor også bruk av en internasjonal kode. En mulighet for bruk av internasjonal kode, er en kode som begrenser føreretten til ett bestemt kjøretøy, hvor alkolås er montert.

Arbeidsgruppen anbefaler bruk av midlertidig førerbevis som dokumentasjon for alkolåsbetinget førerett. Førerbeviset utstedes og fornyes av Statens vegvesen, etter vedtak fra politiet. Politiet oversender sitt vedtak til Statens vegvesen for registrering i Autosys førerkortregister etter de samme rutiner som gjelder for beslag, inndragning og opphevelse. På grunnlag av dette utsteder Statens vegvesen det midlertidige førerbeviset. Ved utstedelse må domfelte fremvise dokumentasjon på at alkolås er installert av godkjent verksted. Det anbefales at domfelte oppbevarer det midlertidige førerbevis med annen gyldig legitimasjon med tanke på kontroll.

5.8.2 Førerbevisets gyldighet

Førerbeviset vil være gyldig til tidspunktet for neste service på alkolåsen, som er hver sjette måned, jf. kapittel 5.9.2. Vegvesenet fornyer førerbeviset hver sjette måned, etter vedtak fra politiet. Fornyelse forutsetter at det er utført service på alkolåsen og gjennomført legeundersøkelse.

Dersom dette ikke er gjennomført innen utløpet av førerbevisets gyldighetstid, vil domfelte være uten førerett inntil dette gjennomføres og politiet fatter vedtak om fornyelse. I slike tilfeller setter politiet en frist på en måned. Dersom legeundersøkelsen og service ikke er gjennomført innen denne fristen, kan dette medføre tap av alkolåsbetinget førerett.

5.8.3 Lovlig kjøring forutsetter at domfelte har brukt alkolåsen

Det er en forutsetning for lovlig kjøring med alkolåsbetinget førerett at alkolåsen faktisk er brukt i henhold til gjeldende krav. Dersom domfelte fører et kjøretøy med alkolås uten å ha brukt alkolåsen på foreskrevet måte, vil dette anses som kjøring uten gyldig førerkort. Et eksempel på dette er om domfelte får en annen til å blåse, triller i gang bilen, eller om alkolåsen fjernes fra bilen.

5.9 Vilkår for bruk av alkolås

5.9.1 Kostnader og anskaffelse

Domfelte må selv bære kostnadene ved installering og bruk av alkolås. Det er pr. i dag to leverandører av alkolås i Norge som leverer produkter som tilfredsstillende de tekniske kravene til alkolås for bruk i promilleprogram (program mot ruspåvirket kjøring). Domfelte kan selv velge hvilken leverandør og produkt han vil bruke, forutsatt at leverandøren og produktet er godkjent av Vegdirektoratet, jf. kapittel 5.20. Han vil også kunne velge mellom de betingelsene som leverandøren tilbyr angående kjøp, leie, eller leasing av alkolåsen.

Domfelte må selv skaffe alkolåsen, og sørge for å få den installert ved et verksted som er godkjent av Vegdirektoratet. Når alkolåsen er installert, sender verkstedet en bekreftelse på dette til vegvesenet, slik at de vet at vedkommende fyller kravene til å få utstedt førerbevis.

5.9.2 *Service og kalibrering*

Det er et krav at kjøretøyet med alkolås må til ordinær service hver sjette måned. Her vil alkolåsen bli kalibrert, og det vil bli gjort undersøkelser med sikte på å avdekke eventuell manipulasjon og omgåelse av alkolåsen.

Domfelte må sørge for å bringe kjøretøyet med alkolås til et godkjent verksted for service. Domfelte må selv dekke kostandene for servicen.

Om service ikke utføres innen fastsatt frist, skal alkolåsen være innstilt slik at kjøretøyet ikke vil kunne startes.

Perioden for førerbevisets gyldighet strekker seg til tidspunktet for ordinær service. Domfelte vil derfor ikke ha gyldig førerrett dersom førerbeviset ikke forlenges innen fristen for ordinær service. I slike tilfeller vil det bli satt en ny frist for ordinær service, og om den ikke overholdes vil det kunne medføre tap av føreretten.

5.9.3 *Ekstraordinær service*

Alkolåsen registrer og loggfører alle hendelser, og skal kunne stilles inn slik at den reagerer på bestemte hendelser, jf. kapittel 5.20.3 Funksjonelle krav.

Dersom bestemte ureglementerte eller mistenkelige hendelser inntreffer, vil alkolåsen kreve ekstraordinær service innen en fastsatt frist. Følgende hendelser vil utløse krav om ekstraservice:

- Start av kjøretøyet uten at en godkjent utåndingsprøve er avgitt
- Batterispenningen har blitt brutt mer enn 2 ganger uten at en godkjent utåndingsprøve er avgitt
- Utåndingsprøven før start har blitt underkjent ved mer enn 4 tilfeller siden gjennomført service og kalibrering
- Tilfeldige utåndingsprøver har ikke blitt gjennomført mer enn 2 ganger siden siste gjennomførte service
- Tilfeldig utåndingsprøve har blitt underkjent mer enn 2 ganger siden siste gjennomførte service og kalibrering

Hensikten med denne servicen er å foreta en full gjennomgang av kjøretøyet, og avlesning av alkolåsens logg, for å avdekke eventuelle brudd på vilkårene for alkolåsbetinget førerrett.

5.9.4 *Avlesing og oversendelse av loggen*

Alkolåsen registrerer alle hendelser i en logg. I forbindelse med service lastes loggen ned og oversendes til leverandøren. Leverandøren har ansvaret for at loggen gjøres tilgjengelig for politiet, som skal vurdere om det er grunnlag for sanksjoner.

Det er flere alternativer for hvordan leverandøren gjør dataene fra loggen tilgjengelige for videre saksbehandling hos politiet. En løsning er at leverandøren sender opplysningene som en rapport i pdf-format. En annen mulighet er en web-basert løsning, hvor de som skal ha tilgang til opplysningene kan logge seg på og få ut de relevante opplysningene. Nederland har utviklet et dataprogram som behandler og tolker opplysningene fra loggen, noe som gjør behandlingen av disse opplysningene enklere.

Arbeidsgruppen anbefaler at det stilles krav om at leverandøren har ansvaret for at dataene gjøres tilgjengelige i en bearbeidet form. Behandlingen av loggdataene i forbindelse med vurdering av fornyelse, forlengelse eller tap av alkolåsbetinget førerrett, skal ikke kreve spesialkunnskap fra saksbehandleren. Det er derfor viktig at det fremkommer tydelig hvilke hendelser som er registrert i loggen. Hendelser som kan medføre sanksjoner må derfor fremgå klart i oversendelsen fra leverandøren.

Det må også stilles krav om at opplysningene fra alkolåsens logg behandles på en forsvarlig måte i overensstemmelse med norske personvernbestemmelser.

5.9.5 *Kostnader ved anskaffelse og bruk av alkolås*

På bakgrunn av informasjon fra de to leverandørene som pr. i dag kan levere alkolås til program mot ruspåvirket kjøring i Norge, anslås utgiftene til alkolåsen til å bli ca. 1300,- pr. måned over to år. Anslaget er basert på at det blir 300 deltakere i programmet pr. år.

Anslaget baserer seg på en leie/leasing-modell hvor alkolåsen vil være nedbetalt etter to år. Domfelte vil dermed bli eier av alkolåsen etter to års nedbetaling. Månedsprisen vil være den samme for kortere tids bruk.

Utgiftene inkluderer installering og avinstallering av alkolåsen, kalibrering, samt nedlastning og overføring av data.

5.9.6 *Nødrett*

Det skal være mulig å starte bilen i påvirket tilstand dersom det foreligger en nødrettssituasjon.

Leverandøren av alkolåsen skal derfor ha en kode som kan låse opp alkolåsen i slike nødrettssituasjoner.

Forutsetningen for å få denne koden, og å få tillatelse til å låse opp låsen, er at det foreligger en nødrettssituasjon i henhold til reglene i straffeloven § 47 (ny straffelov § 17). Beslutningen av om det foreligger nødrett som gir grunnlag for å låse opp låsen tas av påtalemyndigheten. I praksis vil dette si jourhavende jurist ved politidistriktene.

5.10 Periodevise legeundersøkelser

5.10.1 Omfang og formål

Det stilles krav om at domfelte gjennomgår en legeundersøkelse hver sjette måned. Siste året av perioden må det i tillegg avlegges blodprøve hver tredje måned, slik at det blir fire kontroller det siste året. Hensikten med disse legeundersøkelsene er å vurdere om domfelte fyller kravet til edruelighet i vegtrafikkloven § 34 femte ledd, som er et vilkår for gjennerverv av førerretten, jf. kapittel 5.19.

Alkolås som alternativ til tap av førerrett er en frivillig ordning, og det forutsettes derfor at domfelte samtykker til å gjennomføre disse legeundersøkelsene. Et slikt samtykke skal fremgå av skjema for legeundersøkelsen. Arbeidsgruppen forutsetter at det utferdiges retningslinjer for de periodevise legeundersøkelsene.

For å kunne gjennerverve førerretten stilles det krav om at biomarkører det siste året ligger innenfor referanseområdet. Referanseområdet skal angis. Prøveresultater som ligger over referanseområdet skal bedømmes og kommenteres av legen.

5.10.2 Undersøkelsens innhold

Kontrollene vil oftest dreie seg om klinisk inntrykk, samt urin- og/eller blodprøver. Ved alkoholmisbruk er det særlig blodprøvene CDT % (carbohydrat deficient transferrin), leverprøver og MCV (mean cellular volume), eventuelt urinprøver på EtG (etylglucuronid) og EtS (etylsulfat) som er aktuelle markører.

5.10.3 Valg av lege

Legeundersøkelsene forutsettes gjennomført ved bruk av den ordinære fastlegeordningen. Det er imidlertid ikke uvanlig at andre leger enn fastlegen benyttes i saker om førerkort. Dersom domfelte ønsker å bruke en annen lege enn fastlegen, vil det også være mulig i saker vedrørende alkolås. Dersom andre enn fastlegen benyttes skal journalopplysninger gjøres tilgjengelige for undersøkende lege i henhold til lov om helsepersonell § 45.

Det vises for øvrig til kapittel 5.6 for spørsmål om taushetsplikt og utlevering av journalopplysninger.

5.10.4 Saksgangen

Etter at undersøkelsen er gjennomført, utsteder legen erklæring i henhold til lov om helsepersonell § 15. Denne oversendes til domfelte, som må fremlegge den for politiet for å få fornyet førerbevis. Ved samtykke fra domfelte kan erklæringen med analyseresultatet sendes direkte til politiet.

Politiet har ansvaret for å vurdere om det skal utstedes nytt førerbevis, eller om perioden med førerrett med vilkår om alkolås skal forlenges. Arbeidsgruppen foreslår at klage over politiets vedtak om forlengelse av perioden med alkolåsbetinget førerrett skal kunne bringes inn for retten.

5.10.5 *Refusjon av utgiftene*

Spørsmålet om domfelte selv må dekke utgiftene til legeundersøkelsene har vært vurdert av Helsedirektoratet i forbindelse med Vegdirektoratets rapport fra 2010. Helsedirektoratets vurdering var at «legebesøk i forbindelse med alkoholprogrammet kommer inn under normaltariiffens retningslinjer for egenandel». Dette innebærer at domfelte betaler en egenandel, og får resten av beløpet refundert av NAV.

Spørsmålet er om legeundersøkelsene omfattes av folketrygdlovens bestemmelser om stønad til dekning av utgifter til undersøkelse og behandling hos lege, jf. folketrygdloven § 5-4 siste ledd og forskrift om stønad til dekning av utgifter til undersøkelse og behandling hos lege § 1. Utgangspunktet i forskriftens § 1 er at det må være snakk om «sykdom eller mistanke om sykdom». Personer som har eller antas å ha et alkoholproblem, vil falle inn under ordlyden i forskriften (forskriften har takster som dekker enkelte prosedyrer i forbindelse med behandling av alkoholproblemer), og personen vil bare måtte betale fastsatt egenandel hos fastlegen sin.

Målgruppen for ordningen med alkoholbetinget førerett har problemer med alkohol og bilkjøring. Arbeidsgruppen antar på denne bakgrunn at domfelte betaler egenandel for legeundersøkelsene, og at resten refunderes av NAV.

Tilsvarende vurdering vil gjelde for den første legeundersøkelsen.

5.11 Saksgang og administrasjon

5.11.1 *Innledning*

Ordningen med alkoholbetinget førerett omfatter flere etater. Kriminalomsorgen har ansvaret for gjennomføring av program mot ruspåvirket kjøring, Statens vegvesen har ansvaret for utstedelse av førerbevis, og politiet har ansvaret for å fatte vedtak om forlengelse eller tap av alkoholbetinget førerett.

Spørsmålet om hvem som skal administrere ordningen er løst på forskjellige måter i våre naboland. I Sverige administreres ordningen av vegmyndighetene, mens det i Finland er politiet som har ansvaret. Felles for landene er at det er den offentlige instans som har myndighet til å tilbakekalle føreretten som administrerer alkoholordningen.

Vi foreslår en ordning som er ulik den svenske og finske ordningen, ved at den knytter alkoholbetinget førerett til gjennomføring av program i regi av kriminalomsorgen.

Administreringen av ordningen med alkoholbetinget førerett innebærer på den ene siden utstedelse av førerbevis, fornyelse av førerbevis, og tilslutt gjennerverv av ordinær førerett. Dette ligger under Statens vegvesens ansvarsområde. På den andre siden forutsetter ordningen at det skal fattes vedtak om forlengelse og tap av alkoholbetinget førerett, noe som er politiets ansvar.

Spørsmålet om førerbeviset skal fornyes, eller om perioden med alkolåsbetinget førerett skal forlenges eller tilbakekalles, beror på opplysninger fra:

- Kriminalomsorgen - gjennomføring av program mot ruspåvirket kjøring
- Legene - resultatet fra legeundersøkelsen, derunder nivåene på biomarkørene
- Leverandøren - resultatet av service på alkolåsen og avlesing av loggen

5.11.2 *Alternative løsninger*

Arbeidsgruppen har vurdert om ordningen skal administreres av enten kriminalomsorgen, Statens vegvesen, eller politiet. Arbeidsgruppen har også vurdert å ha et to-sporet system, hvor informasjon sendes enten til politiet eller Statens vegvesen, beroende på om opplysningene tilsier fornyelse eller forlengelse/tilbakekall. Vi har imidlertid kommet til at et slikt system vil føre til mye usikkerhet, og at saksflyten blir vesentlig enklere om all informasjon sendes til en instans som har oversikt og ansvaret for alle sakene.

5.11.3 *Politiet administrerer ordningen*

Målgruppen for alkolåsordningen er en gruppe domfelte som anses som meget trafikkfarlige. De har vist en manglende evne til å etterleve regelverket, og må sies å ha et problematisk og likegyldig forhold til alkohol og bilkjøring. Det er derfor de er valgt ut som målgruppe for alkolås. Det er derfor viktig at alkolåsordningen får en forsvarlig oppfølging.

Det er viktig å kjenne til domfeltes historie, og å kunne trekke inn informasjon om andre regelbrudd underveis. Hvis vandelen ikke er tilfredsstillende, bør tilbudet om alkolås tilbakekalles, for eksempel hvis de benytter kjøretøyet til kriminalitet. Denne informasjonen er det politiet som har.

Arbeidsgruppen mener at det er hensiktsmessig at det er én offentlig instans som mottar all informasjon om domfeltes helse og alkolåsbruk, og at denne instansen innehar et totalansvar for oppfølgingen av domfelte. Ordningen med alkolås er nært knyttet opp mot håndheving av tap av førerett, og forutsetter en god oppfølging med tanke på vurdering av forlengelse av alkolåsbetinget førerett, og gjenerverv av ordinær førerett. Politiet har myndighet til å tilbakekalle førerett ved manglende edrueighet etter vegtrafikkloven § 34 femte ledd, og vil med de nye forslagene få ansvaret for å fatte vedtak om tilbakekall og forlengelse av alkolåsbetinget førerett. Vurderingen av om perioden med alkolåsbetinget førerett skal forlenges, og om ordinær førerett kan gjenerverves, er etter arbeidsgruppens oppfatning de viktigste vurderingene som vil bli gjort i en sak om alkolås.

Politiet har i dag etablerte rutiner for kommunikasjon om inndragning og tilbakelevering av førerkort med Statens vegvesen, som på sin side har registeransvar og som utsteder dokumentasjon på grunnlag av vedtak fattet av politiet.

På denne bakgrunn mener arbeidsgruppen at politiet har de beste forutsetningene for å kunne fatte de riktige avgjørelsene. Arbeidsgruppen foreslår derfor at politiet bør ha det

administrative ansvaret for alkolåsordningen. Etter vår oppfatning er dette den beste løsningen for å ivareta de grunnleggende kontrollhensyn.

Dette vil også være i tråd med de andre nordiske landenes ordninger, hvor det er den instansen som har myndighet til å tilbakekalle føreretten som administrerer alkolåsordningen.

5.12 Politiets ansvarsområde

Når dom på alkolåsbetinget førerrett er avsagt, skal politiet på vanlig måte oversende informasjon om føreretten til vegvesenet. I oversendelsen bør det tydelig fremgå at førerbevis for alkolåsbetinget førerrett kan utstedes når domfelte kan fremvise dokumentasjon på at alkolås er installert i henhold til reglene i forskrift om alkolås.

5.12.1 Vedtak om tap og forlengelse av alkolås

Politiet vil ha ansvaret for å fatte vedtak om forlengelse eller tap av alkolåsbetinget førerrett. For at denne myndigheten skal kunne utøves på en forsvarlig måte, sendes alle sakene til politiet, som avgjør om det er grunnlag for forlengelse eller tap av alkolåsbetinget førerrett, og om førerbeviset kan fornyes.

Hver sjette måned vil politiet få tilsendt erklæringer fra verkstedene/leverandørene i forbindelse med service og kalibrering av alkolåsen. I oversendelsen fra leverandøren skal det fremgå om det foreligger brudd på vilkårene for bruk av alkolås. Slike brudd vil avdekkes av service på kjøretøyet, og avlesing av alkolåsens logg, og vil være grunnlag for forlengelse av perioden, eller tap av alkolåsbetinget førerrett.

Politiet vil også få erklæringer fra de periodiske legeundersøkelsene. Her skal det fremgå om domfelte fyller helsekravene for å ha førerrett, og om verdiene på biomarkørene er økende. Dette vil også kunne gi grunnlag for forlengelse av perioden eller tap av alkolåsbetinget førerrett.

Domfelte kan ikke velge å ta en pause fra alkolåsordningen; det vil si ikke å ha alkolåsbetinget førerbevis for en periode – til verdiene har bedret seg. Det bør alltid foretas en totalvurdering på bakgrunn av de erfaringene politiet har med domfelte fra tidligere/andre områder. Politiet bør før ny utstedelse kontrollere om det er andre forhold som tilsier inndragning, for eksempel fartsovertredelser, jf. også vandelskravet.

Politiet bør i tillegg motta informasjon knyttet til godkjenningen til leverandør og alkolåsverksted, fordi feil hos leverandør og verksted får betydning for domfeltes mulighet for å oppfylle sine plikter. Informasjon om eventuelle ulovligheter foretatt i samarbeid mellom domfelte og leverandør/verksted vil kunne ha betydning for domfeltes rett til å kjøre med alkolås.

Når politiet har truffet en avgjørelse, sendes saken videre til vegvesenet. I oversendelsen til vegvesenet vil det kunne være tre mulige utfall:

- alt er i orden - førerbeviset fornyes

- politiet har fattet vedtak om forlengelse - førerbeviset fornyes
- politiet har fattet vedtak om tap - førerbeviset fornyes ikke, alkolåsbetinget førerett tilbakekalles

Arbeidsgruppen har vurdert om det kreves en særskilt lovhjemmel for å fatte vedtak om forlengelse og tap av alkolåsbetinget førerett, og er kommet til at den generelle hjemmelen for bruk av alkolås som foreslås tatt inn i vegtrafikkloven § 33 nr. 1, samt kompetansen til å tilbakekalle førerett i § 34, utgjør tilstrekkelig lovgrunnlag for at politiet skal kunne fatte slike vedtak.

5.12.2 Rettslig behandling av klagesaker

Arbeidsgruppen foreslår at klager over politiets vedtak om tap eller forlengelse skal kunne bringes inn for retten etter mønster av forskrift om gebyr for visse overtredelser av vegtrafikklovgivningen og vegtrafikkloven § 33 nr. 3.

Tap av førerett besluttet av retten. I saker med alkolåsbetinget førerett fastsetter retten en tidsbegrenset periode hvor domfelte kan beholde føreretten under betingelse av bruk av alkolås. Arbeidsgruppen mener at det er gode grunner for å gi adgang til ny rettslig behandling når det vedtas forlengelse av tapsperioden, eller ved tap av muligheten til å ha alkolåsbetinget førerett. Selv om det tillates førerett med vilkår om bruk av alkolås, så må forlengelse av tapsperioden anses som et inngripende tiltak, som vil bli en ekstra belastning, blant annet økonomisk, for den det gjelder.

Det foreslås derfor at klage over påtalemyndighetens vedtak om tap eller forlengelse kan bringes inn for retten.

5.13 Kriminalomsorgens ansvarsområde

Kriminalomsorgen har ansvaret for gjennomføringen av program mot ruspåvirket kjøring. Se nærmere om dette i kapittel 4.5.

Friomsorgskontorene vil ha ansvaret for å gjennomføre samtaler med domfelte under hele perioden med alkolåsbetinget førerett. Samtalene skal gjennomføres hver sjette måned, etter at domfelte har gjennomført legeundersøkelse og service på alkolåsen.

5.13.1 Gjennomføring av program mot ruspåvirket kjøring

Program mot ruspåvirket kjøring gjennomføres på vanlige vilkår, i henhold til forskrift om program mot ruspåvirket kjøring.

Det er en forutsetning for å kunne ha alkolåsbetinget førerett at programmet gjennomføres i sin helhet. Brudd på reglene som medfører avbrudd av programmet, vil derfor også medføre at domfelte mister alkolåsbetinget førerett.

Kriminalomsorgen skal melde fra til politiet om forhold som kan ha betydning for alkolåsbetinget førerett. Det skal umiddelbart meldes fra om det skjer brudd som medfører at programmet avbrytes.

Når program mot ruspåvirket kjøring er gjennomført, gir kriminalomsorgen politiet melding om at programmet og straffen er fullført, og at vilkårene for alkolåsbetinget førerrett dermed fortsatt er oppfylt.

5.13.2 Oppfølging etter at program mot ruspåvirket kjøring er gjennomført

Arbeidsgruppen foreslår at kriminalomsorgen får ansvar for oppfølging av domfelte gjennom hele perioden med alkolåsbetinget førerrett. En slik oppfølging skal bestå av at det gjennomføres en samtale i forbindelse med utført legeundersøkelse og service på alkolåsen.

Dette vil være nye oppgaver som ligger utenfor ren straffegjennomføring, og innebærer derfor en utvidelse av kriminalomsorgens ansvarsområde.

Oppfølging av promilledømte med alkolås har nær sammenheng med friomsorgens kjernevirksomhet – holdningsskapende arbeid. Friomsorgsansatte med ansvar for gjennomføring av program mot ruspåvirket kjøring er skolert i å gjennomføre individuelle samtaler som har til hensikt å øke motivasjonen til å avstå fra å kjøre ruspåvirket. Ved å delta i program mot ruspåvirket kjøring har den domfelte gjennom deltakelse både i de individuelle samtalene og gruppesamlingene, startet en endringsprosess knyttet til det å kjøre ruspåvirket. Domfelte har også i denne perioden fått tildelt en fast saksbehandler ved friomsorgskontoret som kjenner domfelte gjennom samtaler hver 14.dag over en periode på 10 måneder. For å sikre en kontinuitet og en progresjon i denne endringsprosessen, er det derfor hensiktsmessig at kriminalomsorgen får ansvaret for oppfølging etter at straffegjennomføringen er avsluttet etter endt prøvetid. Arbeidsgruppen mener det er gode grunner som taler for at kriminalomsorgen har en videre oppfølging av deltakerne, og at dette kan bidra til forebygging av nye straffbare handlinger av samme art.

Ettervern og oppfølging av straffedømte er områder kriminalomsorgen har lang erfaring og stor kompetanse på. Alkolåsordningen retter seg mot en særlig krevende gruppe, og det er store gevinster ved å redusere antallet lovbrudd fra denne gruppen. Arbeidsgruppen mener det er viktig å benytte kriminalomsorgens kompetanse i dette arbeidet, gjennom hele perioden med alkolåsbetinget førerrett. En slik ordning vil innebære personlig oppfølging ved samtaler gjennom hele perioden, noe som må antas å virke motiverende i forhold til en endring av problemene knyttet til alkohol og kjøring.

På bakgrunn av ovennevnte anbefaler arbeidsgruppen at kriminalomsorgen yter en oppfølging utover straffegjennomføringen.

5.14 Statens vegvesens ansvarsområde

Statens vegvesens oppgaver i forbindelse med alkolåsordningen omfatter:

- Godkjenning av leverandør og verksted
- Kontroll og tilsyn av leverandør og verksted
- Registerføring (AUTOSYS) av politiets vedtak om alkolåsbetinget førerrett

- Utstedelse og fornyelse av førerbevis

Statens vegvesen vil, på bakgrunn av melding fra politiet, ha ansvaret for å utstede midlertidig førerbevis, som er begrenset til å gjelde for førerett i klasse B og BE med vilkår om alkoholås. Dette omfatter også ansvar for å føre oversikt over slik førerett med vilkår og begrensninger i førerkortregisteret (AUTOSYS). Førerbeviset vil ha begrenset gyldighetstid tilsvarende intervallet for krav om ordinær service, hvilket innebærer at førerbeviset må fornyes hver sjette måned. Førerbevisets gyldighetstid må likeledes fremgå i AUTOSYS.

Ved gjenerverv av ordinær førerett får Statens vegvesen nødvendig informasjon fra politiet til å oppheve sperren i AUTOSYS førerkortregister slik at ordinært førerkort kan utstedes. Se nærmere under kapittel 5.19 Gjenerverv av føreretten.

Statens vegvesen har også ansvaret for godkjenning og kontroll av leverandør og verksted. Dette er utførlig omtalt under kapittel 5.20.

5.15 Brudd

Brudd på reglene for ordningen med alkoholåsbetinget førerett vil kunne møtes med to typer sanksjoner; forlengelse eller tap.

5.15.1 Forlengelse

Forlengelse av perioden med alkoholåsbetinget førerett kan skje på bakgrunn av forhold som viser at domfelte vil kunne utgjøre en risiko for trafikksikkerheten dersom han ikke har alkoholås. Muligheten for forlengelse er derfor et viktig element i ordningen.

Følgende brudd kan medføre forlengelse:

- alkoholåsens logg viser gjentatte forsøk på start av kjøretøyet med for høy alkoholkonsentrasjon i utåndingsluften
- dersom legeundersøkelsene innenfor det siste året viser alkoholbruk som ikke er forenelig med kravet til edruelighet, forlenges perioden med alkoholåsbetinget førerett slik at det vil gjenstå ett år til mulig gjenerverv

Forlengelse vil normalt skje for seks måneder. Det foreslås ikke noen øvre grense for hvor lenge perioden med alkoholåsbetinget førerett kan forlenges, men ved eskalerende alkoholmisbruk vil trolig helsekravene til førerett ikke lenger være oppfylt.

5.15.2 Tap av alkoholåsbetinget førerett

Det er fire hovedtyper av tilfeller som vil kunne føre til tap av alkoholåsbetinget førerett:

- Alvorlige brudd på vilkårene for bruk av alkoholås, for eksempel forsøk på manipulasjon og omgåelse av alkoholåsens funksjon. I slike tilfeller vil det være en svært lav terskel for når føreretten med vilkår om alkoholås kan inndras

- Brudd på vilkårene for ordningen med alkolåsbetinget førerrett. Dette kan være manglende service på alkolåsen, manglende legeundersøkelse, eller stans av program mot ruspåvirket kjøring
- Nye brudd på vegtrafikkloven som fører til tap av føreretten. Slike saker vil følge de ordinære reglene for tap av førerrett. I tillegg vil all kjøring i ruspåvirket tilstand medføre tap av alkolåsbetinget førerrett, også ved kjøring med lavpromille, som ellers ikke ville medført tap av førerrett
- Eskalerende alkoholmisbruk eller en negativ helseutvikling, som innebærer at domfelte ikke fyller helsekravene i vegtrafikkloven § 34

Ved brudd som medfører tap av alkolåsbetinget førerrett, må hele den fastsatte perioden med tap av førerrett utholdes. Perioden med alkolåsbetinget førerrett kommer ikke til fradrag i tapsperioden. Dette gjelder selv om en stor del av tapsperioden er gjennomført med alkolåsbetinget førerrett.

En slik regel kan virke streng, og kan tenkes å få utslag som fremstår som urimelige. Arbeidsgruppen anbefaler likevel en slik regel, da vi antar at det vil virke preventivt, og bidra til at flere gjennomfører hele perioden med alkolås uten brudd. En slik ordning vil også sikre at domfelte ikke kan spekulere i å trekke samtykket når deler av perioden er gjennomført.

Vi har lagt vekt på at en slik regel er enkel å praktisere, og at det ellers ville kunne oppstå vanskelige avgrensingsproblemer.

Tilsvarende gjelder dersom domfelte trekker samtykket til alkolåsbetinget førerrett eller program mot ruspåvirket kjøring – da inntreffer tap av føreretten for hele den fastsatte perioden.

5.16 Brudd på reglene for program mot ruspåvirket kjøring

5.16.1 Vilkår for gjennomføring av programmet

Dersom gjennomføringen av program mot ruspåvirket kjøring stanses som følge av brudd på vilkårene for gjennomføringen av programmet, jf. forskrift om program mot ruspåvirket kjøring § 12, inntreffer tap av alkolåsbetinget førerrett.

Brudd som i henhold til § 12 andre ledd, jf. fjerde ledd, kan medføre at gjennomføringen av programmet stanses er «ugrunnet fravær, oppmøte i ruspåvirket tilstand eller at domfelte nekter å avgi prøve for å avdekke bruk av berusende eller bedøvende midler».

Arbeidsgruppen mener at bruddreglene for program mot ruspåvirket kjøring bør vurderes endret, slik at det må foreligge gjentatte tilfeller av «ugrunnet fravær» før gjennomføringen av programmet stanses. Se nærmere om dette under kapittel 6.4.2.

5.16.2 Ny straffbar handling

Dersom domfelte er siktet for en straffbar handling som kan føre til fullbyrding av den subsidiære fengselsstraffen etter straffeloven § 28 b første ledd bokstav b, kan

gjennomføringen av straffen avbrytes. Dette følger av straffegjennomføringsloven § 59, som regulerer samfunnsstraffen, men gjelder tilsvarende for program mot ruspåvirket kjøring, jf. retningslinjene til forskriften til program mot ruspåvirket kjøring § 13.

Dette innebærer at kriminalomsorgen kan stanse programmet dersom det foreligger siktelse for ny straffbar handling, uten å måtte vente på at saken bringes inn for retten og til det foreligger dom.

5.17 Brudd på reglene for alkolåsbetinget førerett

5.17.1 Forsøk på å starte kjøretøyet i påvirket tilstand

Kjøretøyet med alkolås skal til service hver sjette måned, jf. ovenfor kapittel 5.9.2 Service og kalibrering. Dersom alkolåsens logg innen en slik seksmånedersperiode viser flere enn fire forsøk på start av kjøretøyet med for høy promille, vil dette medføre krav om ekstraservice, jf. kapittel 5.9.3 Ekstraordinær service.

Det er vanskelige avveininger som gjøres ved valg av reaksjon på slike brudd. På den ene siden så oppfyller alkolåsen sin hensikt ved at den hindrer forsøk på kjøring i alkoholpåvirket tilstand, og dette taler for at personen bør fortsette med alkolås. På den annen side så er en slik adferd lite tillitvekkende, og gir et signal om at vedkommende kanskje ikke er skikket til å ha førerett. Det er altså både hensyn som taler for tap av førerett i slike tilfeller, og hensyn som taler for at alkolåsbetinget førerett bør forlenges.

Arbeidsgruppen anbefaler at perioden med alkolåsbetinget førerett forlenges i slike tilfeller.

Vi mener at det er viktig at denne gruppen beholder alkolåsen, da det er det mest effektive tiltaket mot kjøring i påvirket tilstand. Sverige har hatt negative erfaringer i løpet av sin prøveordning, hvor terskelen for å bli kastet ut av programmet var lav. Erfaringene var da at for mange ble kastet ut av programmet, og at flere av disse burde ha fortsatt med alkolås.

Et annet viktig spørsmål som oppstår i denne sammenhengen er hvilken terskel det skal være for forlengelse; hvor mange underkjente forsøk skal tillates før det medfører forlengelse av perioden med alkolåsbetinget førerett, og hvilken terskel det skal være for antall underkjente startforsøk ved gjenerverv av ordinær førerett.

Vi foreslår å bruke samme terskel som Sverige har lagt opp til i sin nye alkolåsordning, hvor fem forsøk i løpet av en seksmånedersperiode skal føre til forlengelse med seks måneder.

Gjenerverv av ordinær førerett forutsetter at føreren tilfredsstillter kravet til edruelighet, og terskelen for forlengelse av perioden med alkolåsbetinget førerett vil derfor være vesentlig lavere det siste året før gjenerverv kan skje. Se nærmere om dette i kapittel 5.19.1.

Beviskrav

Da underkjente startforsøk vil kunne medføre at domfelte får en forlenget periode med alkolåsbetinget førerett, kan det reises spørsmål om hvilke beviskrav som skal gjelde her, og om domfelte bør ha anledning til å føre bevis for at et underkjent startforsøk er foretatt av andre.

Arbeidsgruppen mener at alkolåsens logg bør være tilstrekkelig bevis til å ilegge en administrativ forlengelse av perioden med alkolåsbetinget førerett. Loggen vil imidlertid sjelden være tilstrekkelig bevis for å reise straffesak, jf. avsnittet nedenfor – *Straffbart forsøk på promillekjøring*.

Det er ikke usannsynlig at det vil forekomme at andre enn domfelte vil forsøke å starte kjøretøy med alkolås i påvirket tilstand. Men vi antar at dette vil være et marginalt problem, og vi mener det må anses å være innenfor domfeltes kontroll å hindre dette. Det er derfor ikke urimelig at domfelte må ta ansvaret for slike hendelser.

Det vil også være en vanskelig bevissituasjon, og vi ser det som lite formålstjenlig å legge opp til slike prosesser. Reglene bør være klare og enkle å praktisere. Derfor bør loggen være tilstrekkelig bevis, og domfelte bør være ansvarlig for all bruk av alkolåsen.

Arbeidsgruppen anbefaler på denne bakgrunn å avskjære muligheten til å føre bevis for at det ikke er domfelte som er ansvarlig for underkjente startforsøk.

Et spesielt problem i denne sammenhengen er fenomenet med munnalkohol. Det er kjent at alkolåsen vil kunne gi (store) utslag på bruk av blant annet munnvann. For å unngå problemer rundt dette, vil en få muligheten til å blåse i alkolåsen igjen innen fem minutter, dersom den første utåndingsprøven ble underkjent. Dersom den andre utåndingsprøven blir godkjent, vil det første forsøket ikke anses som forsøk på start i påvirket tilstand.

Straffbart forsøk på promillekjøring

I tilfeller hvor domfelte foretar en innblåsing i alkolåsen med for stor alkoholkonsentrasjon i utåndingsluften, slik at det ikke er mulig å få startet bilen, vil det kunne foreligge forsøk på kjøring i påvirket tilstand, jf. vegtrafikkloven § 22 første ledd.

Men usikkerheten og bevisproblematikken i forhold til dette, vil som regel være stor. Slike forhold vil som regel først bli oppdaget etter en tid, og det vil da ikke være mulig å påvise hva påvirkningsgraden var ved det eventuelle forsøket. Resultatet fra alkolåsen vil, i likhet med foreløpig blåseprøve/alkotest i henhold til vegtrafikkloven § 22a, ikke kunne benyttes som bevisgrunnlag for domfellelse.

Videre er det ikke sikkert at vedkommende hadde tenkt å kjøre bilen. Det er ikke forbudt i seg selv å starte en motorvogn under påvirkning av alkohol, så lenge en ikke har tenkt å kjøre, altså hvor det ikke foreligger et fullbyrdesforsett.

Det vil således neppe være formålstjenlig å iverksette etterforskning i slike saker med mindre det foreligger andre opplysninger i saken.

5.17.2 *Omgåelse av alkolåsen*

Det bør være en meget streng håndhevelse av handlinger som medfører at alkolåsens kontrollfunksjon kan omgås. Dette vil innebære at kjøretøyet kan startes selv om domfelte har for høy alkoholkonsentrasjon i utåndingsluften. Slik adferd medfører en betydelig trafikksikkerhetsrisiko, og er uforenelig med alkolåsbetinget førerett.

Eksempler på slik omgåelse er dersom domfelte får noen andre til å blåse for seg når han selv har for høy alkoholkonsentrasjon i utåndingsluften, eller dersom drikker alkohol etter å ha startet kjøretøyet.

Det vil være streng håndhevelse av brudd som medfører omgåelse av alkolåsens funksjon, og reaksjonen vil som regel være tap av alkolåsbetinget førerett.

Arbeidsgruppen bemerker for øvrig at det er foreslått tiltak mot slik omgåelse ved å innføre krav til tilfeldige utåndingsprøver. Tilfeldig utåndingsprøve må alltid avlegges en gang pr. time etter at kjøretøyet er startet.

5.17.3 *Teknisk manipulering av alkolåsen*

En annen måte å omgå alkolåsens funksjon på, er teknisk manipulering av alkolåsen. Dette medfører også en potensiell stor trafikksikkerhetsrisiko.

Her er det snakk om en mer varig omgåelse, hvor en kan sette alkolåsens funksjoner ut av virkning. Farepotesialet er stort i slik tilfelle, og det krever god teknisk kunnskap, og et klart forsett om å sette hele alkolåsens kontrollfunksjon ut av spill.

Eksempel på slik manipulering er demontering av alkolåsen, eller på annen måte å gjøre endringer som medfører at alkolåsen ikke lenger fungerer i henhold til de funksjonelle kravene som stilles.

Arbeidsgruppen foreslår streng håndhevelse som tap av alkolåsbetinget førerett for slik manipulering, samt forsøk på manipulering.

Det er flere tiltak som skal avdekke slik manipulering, og disse henger sammen med de funksjonelle kravene til alkolåsen. Et viktig tiltak i denne sammenhengen er at alkolåsens logg registrerer om batterispenningen brytes, og om kjøretøyet startes uten at utåndingsprøve er avgitt. Slike hendelser vil medføre krav om ekstraservice, se ovenfor under kapittel 5.9.3.

Manipulering skal avdekkes av verkstedet i forbindelse med service.

Som nevnt, vil en del forhold som indikerer at det er gjort forsøk på manipulasjon registreres av alkolåsens logg, og det vil dermed kreves ekstraservice, hvor hovedformålet vil være å undersøke hvorvidt forholdene som ga grunnlag for kravet om ekstraservice faktisk representerer forsøk på manipulasjon.

Dersom det avdekkes manipulasjon eller forsøk på manipulasjon, så må dette bekreftes av verkstedet som utfører service, og leverandøren, og det må sendes en utfyllende rapport i saken.

5.17.4 *Ikke utført service eller legeundersøkelse*

Det skal utføres service på kjøretøyet med alkolås og gjennomføres en legeundersøkelse hver sjette måned.

Dersom de ovennevnte pliktene ikke overholdes innen fristen, vil førerbevisets gyldighetstid utløpe, og alkolåsbetinget førerrett vil ikke bli forlenget.

Politiet vil i slike tilfeller sette en ny frist, men domfelte vil da være uten førerrett frem til service og legeundersøkelse er utført og kjørebrevet er fornyet.

Dersom denne fristen ikke overholdes, kan dette etter en helhetsvurdering medføre tap av alkolåsbetinget førerrett.

5.17.5 *Nytt brudd på vegtrafikklovgivningen*

Nye brudd på vegtrafikklovgivningen som medfører tap av førerrett medfører automatisk tap av alkolåsbetinget førerrett.

Dette gjelder også for alle tilfeller av brudd på vegtrafikkloven § 22, uavhengig av påvirkningsgraden og hvilken type rusmiddel som er brukt. Dermed rammes også kjøring under påvirkning av andre stoffer enn alkohol og «lavpromilletilfellene».

5.17.6 *Manglende edruelighet*

Det stilles krav om edruelighet for gjenerverv av førerretten, jf. vegtrafikkloven § 34 femte ledd. Alkolåsbetinget førerrett forutsetter gjennomføring av legeundersøkelser for å avgjøre om edruelighetskravet er oppfylt, med tanke på gjenerverv av ordinær førerrett. Se under kapittel 5.19.2.

Dersom vurderingen etter en legeundersøkelse det siste året av tapsperioden er at domfelte ikke fyller edruelighetskravet, vil dette kunne føre til at perioden med alkolåsbetinget førerrett blir forlenget utover den opprinnelige tapsperioden.

Lengden på forlengelsen vil i disse sakene avhenge av tidspunktet for når det konstateres for høye nivåer på biomarkørene. Kravet er at en skal ha tilfredsstillende nivåer sammenhengende i ett år for å kunne gjenerverve ordinær førerrett. Lengden på forlengelsen vil derfor bli lengre jo lengre en er kommet i perioden med alkolåsbetinget førerrett.

Manglende oppfyllelse av helsekravene, vil også medføre tap av alkolåsbetinget førerrett. Dette vil bero på en ordinær vurdering etter § 34.

5.18 Saksgangen i bruddsaker

5.18.1 Politiet

Politiet fatter vedtak i saker vedrørende tap og forlengelse av alkolåsbetinget førerett.

Politiet får melding fra lege, leverandør og kriminalomsorgen vedrørende henholdsvis legeundersøkelse, service på alkolås og gjennomføring av program mot ruspåvirket kjøring. I oversendelsen fra disse instansene skal det fremgå om det er grunnlag for å vurdere sanksjoner.

På bakgrunn av opplysningene fra de nevnte aktørene, vurderer politiet om det er grunnlag for vedtak om forlengelse eller tap av alkolåsbetinget førerett. Dersom det ikke er grunnlag for tap, sendes saken til vegvesenet, med vedtak om at alkolåsbetinget førerett kan fornyes. Tilsvarende gjelder om politiet fatter vedtak om forlengelse.

5.18.2 Kriminalomsorgen

Kriminalomsorgen håndhever brudd på vilkårene for gjennomføringen av program mot ruspåvirket kjøring etter reglene i forskrift om program mot ruspåvirket kjøring.

Dersom det foreligger brudd på vilkårene, kan kriminalomsorgen fatte vedtak om å stanse gjennomføringen av programmet, jf. forskrift om program mot ruspåvirket kjøring § 12 fjerde ledd.

Når det er besluttet stans i gjennomføringen av programmet, sendes melding til regionalt nivå i kriminalomsorgen. Regionalt nivå avgjør om saken skal bringes inn for domstolen med begjæring om avbrudd av programmet og innsettelse i fengsel for avsoning av dommen, jf. forskrift om program mot ruspåvirket kjøring § 12 femte og sjettede ledd.

Dersom gjennomføringen av programmet stanses, skal ikke alkolåsbetinget førerett fornyes. Når det foreligger dom som medfører at domfelte ikke får fullføre programmet, skal alkolåsbetinget førerett tilbakekalles.

5.18.3 Statens vegvesen

Vegvesenets oppgaver vil i all hovedsak være registrering i førerkortregisteret og utstedelse av førerbevis på grunnlag av vedtak fra politiet. Vegvesenet vil derfor ikke ha noen oppgaver i forbindelse med bruddsaker, ut over å forvalte de vedtak som fattes av politiet.

5.18.4 Leverandøren

Leverandøren har det overordnede ansvaret for servicen som blir utført på kjøretøy med alkolås, samt nedlastning av alkolåsens logg, med sikte på å avdekke eventuelle forsøk på manipulasjon eller omgåelse av alkolåsen.

Dersom servicen eller loggen avdekker forhold som er i strid med vilkårene for bruk av alkolås, som gir grunnlag for reaksjon, skal dette fremgå av oversendelsen til politiet.

5.18.5 *Legen*

I forbindelse med legeundersøkelsen skal legen undersøke om domfelte har en edruelig livsførsel som tilsier at vedkommende kan gjennerve ordinær førerrett, og om vedkommende fyller helsekravene i førerkortforskriftens vedlegg 1, som også er en forutsetning for å kunne ha førerrett med vilkår om alkoholås.

Dersom undersøkelsen viser at vedkommende ikke fyller helsekravene, sendes saken til fylkeslegen, som behandler saken etter gjeldende regler.

Dersom undersøkelsen viser for høye verdier på biomarkørene, som er et tegn på at vedkommende ikke oppfyller edruelighetskravet, sendes saken til politiet med en anmerkning om at vilkårene for gjennerverv av ordinær førerrett ikke anses oppfylt.

5.18.6 *Rettslig behandling av klagesaker*

Klage over politiets vedtak om forlengelse eller tap kan påklages. Arbeidsgruppen anbefaler at klage over slike vedtak skal behandles av retten. Se nærmere om dette i kapittel 5.12.2.

5.19 *Gjennerverv av førerretten*

5.19.1 *Vilkår for gjennerverv*

Gjennerverv av ordinær førerrett forutsetter at perioden med alkoholåsbettinget førerrett er utholdt, at program mot ruspåvirket kjøring er gjennomført, samt at de ordinære vilkårene for å inneha førerrett er oppfylt.

Når vilkårene for gjennerverv av ordinær førerrett er oppfylt, oversender politiet saken til Statens vegvesen, med vedtak om at førerretten kan gjennerverves.

5.19.2 *Edruelighet*

Gjennerverv av ordinær førerrett krever i tillegg at edruelighetskravet i vegtrafikkloven § 34 er oppfylt. Utover det som allerede ligger i edruelighetskravet, medfører ordningen med alkoholåsbettinget førerrett et eget system med klare objektive kriterier for vurdering av om edruelighetskravet er oppfylt.

Dette innebærer for det første at domfelte det siste året med alkoholåsbettinget førerrett må ha et alkoholforbruk som anses forenelig med kravet til edruelighet. Dette måles ved å måle nivåene på visse biomarkører. Se nærmere om dette under kapittel 5.10
Periodevise legeundersøkelser.

Gjennerverv av ordinær førerrett forutsetter også at det i løpet av det siste året ikke foreligger gjentatte forsøk på start med for høy alkoholkonsentrasjon i utåndingsluften. Dersom det foreligger slike gjentatte forsøk det siste året, vil perioden med alkoholåsbettinget førerrett forlenges slik at domfelte skal kunne ha et år sammenhengende uten gjentatte forsøk.

Det er også en forutsetning for gjennerverv av ordinær førerrett at de alminnelige vilkårene for førerrett i vegtrafikklovgivningen er oppfylt, og at det ellers ikke foreligger grunnlag for forlengelse eller tap av alkoholbetinget førerrett i medhold av forskrift om alkoholbetinget førerrett.

5.19.3 *Ny førerprøve*

Personer som har tapt førerretten for en periode, må avlegge ny førerprøve for å få førerretten tilbake. Begrunnelsen for å kreve ny prøve, er at personen har vært ute av trafikken en stund, og det er nødvendig å kontrollere om vedkommende fortsatt innehar de nødvendige kvalifikasjonene for å ha førerrett.

I utgangspunktet vil det derfor ikke være et krav om ny førerprøve etter endt periode med alkohol.

Dersom det tar lang tid før saken kommer for retten, tilsier dette at ny førerprøve skal avlegges. Beslutning om at ny førerprøve må avlegges tas av retten på domstidspunktet i henhold til reglene i tapsforskriften kapittel 8, jf. særlig § 8-3.

5.20 Godkjenning og kontroll av alkohol og leverandør

5.20.1 *Godkjennes av Statens vegvesen*

Statens vegvesen foretar typegodkjenning av alkohol før den kan tas i bruk i alkoholordningen. Dette gjøres ved at leverandør sender søknad til Statens vegvesen. Godkjenningen skal sørge for at Statens vegvesen har kontroll på at alkoholen som benyttes er egnet til å ivareta formålet med alkoholprogrammet uten negativ påvirkning på annen elektronikk i kjøretøy.

Statens vegvesen har anledning til å tilbakekalle godkjenningen dersom det viser seg at alkoholen ikke lenger oppfyller kravene som gjelder. Tilbakekalling skal likevel ikke skje dersom det antas at det er mulig å rette mangelen.

5.20.2 *Tekniske krav*

Alkoholen skal oppfylle kravene som fremgår av standard NEK EN 50346-1. Standarden inneholder tekniske krav til alkoholen, herunder testmetoder og ytelseskrav. I søknaden til Statens vegvesen skal leverandøren fremlegge en testrapport fra en teknisk instans som dokumenterer at alkoholen oppfyller kravene i standarden.

Alkohol som er lovlig produsert eller solgt i et EU-medlemsland eller i et EFTA-land som har undertegnet EØS-avtalen, trenger ikke fremstilles for en testinstans i Norge da denne allerede er godkjent i henhold til standarden.

5.20.3 *Funksjonelle krav*

Alkoholen skal oppfylle de krav til innstillinger som fremgår av ny forskrift om alkohol for alkoholprogrammet. Dette omfatter blant annet grenser for alkoholkonsentrasjon, hyppighet av utåndingsprøve og registrering av hendelser. Innstillingene tilpasses norske krav. Leverandøren skal ved søknaden fremlegge en bekreftelse på at

innstillingene er i henhold til forskriften, samt redegjøre for hvordan dette er kontrollert.

5.20.4 Godkjenning av kjøretøy med innmontert alkolås

Innmontering av alkolås er å anse som ombygging av kjøretøy etter kjøretøyforskriften (ktf) § 7-2. I tilfeller der alkolåsen anses å ha sikkerhetsmessig funksjon i henhold til ktf kapittel 27, er innmontering godkjenningsspliktig, og kjøretøyet skal fremstilles for Statens vegvesen for ny godkjenning.

Ved innmontering av alkolås er det først og fremst kravene til elektrisk utstyr og elektromagnetisk støy som påvirkes. Dette er regulert i ktf kapittel 27. Dette innebærer at alkolås må være godkjent etter regelverket for elektromagnetisk støy (EMC). Det legges opp til å kontrollere at dette regelverket er dokumentert tilfredsstillt ved typegodkjenningen av alkolåsen.

I forbindelse med alkolåsprogrammet foreslås det å kreve at innmontering av alkolås kun skal skje ved godkjent alkolåsverksted. Dette, sett i sammenheng med at alkolåsene typegodkjennes av Vegdirektoratet, legger til rette for at det kan gis et generelt unntak fra kravet om ny godkjenning av kjøretøy med innmontert alkolås.

5.20.5 Leverandør av alkolås

Arbeidsgruppen foreslår i utkast til ny forskrift om alkolås § 17 at leverandør av alkolås, etter søknad til Vegdirektoratet, godkjennes på nærmere angitte vilkår. Godkjenning av leverandør vil hjemles i vegtrafikkloven § 19a, i forslag til nytt fjerde ledd i bestemmelsen. Dette omtales nærmere under punkt 6.1.2. Godkjenning forutsetter at leverandør også får en eller flere alkolåser godkjent av Vegdirektoratet som beskrevet under kapittel 5.20.1. Forslag til ny forskrift om alkolås § 18 omhandler hva søknaden må inneholde for at Vegdirektoratet skal kunne godkjenne leverandør.

Kravene som stilles til leverandør følger av utkast til ny forskrift om alkolås §§ 19 til 24 og § 26. Leverandøren skal ha tilfredsstillende økonomi, ha ansvar for å skaffe et landsdekkende nettverk av alkolåsverksteder, samt stå for opplæring av mekanikere på alkolåsverksteder, slik at de til enhver tid innehar nødvendig kompetanse.

Leverandøren skal utforme skriftlige rutiner til førere med alkolåsbetinget førerett, sørge for å ha formålstjenlig og sikkert utstyr for datahåndtering, ha et eget kvalitetsstyringssystem samt ha ansvar for å rapportere og lagre nødvendige opplysninger fra alkolåsen.

Hensikten med å pålegge leverandøren ansvar for å etablere og opprettholde et landsomfattende nett av godkjente alkolåsverksteder i Norge, er å sikre den som kjøper alkolås tilgang til pålagt kalibrering og vedlikehold innenfor akseptabel avstand. Ut fra den begrensede målgruppen som omfattes av dette forslaget, må domfelte regne med å kjøre relativt langt for å komme til et godkjent verksted. Kravet om at leverandøren skal ha ansvar for opplæring er satt for å sikre god opplæring i den aktuelle alkolåsen. Det er viktig at alkolåsen monteres og behandles forsvarlig, særlig sett i forhold til moderne

kjøretøys elektroniske systemer. Ved å legge et visst ansvar for verkstedenes arbeid på leverandøren, håper vi å sikre kvaliteten på arbeidet verkstedene utfører.

Leverandøren er tillagt hovedansvar for å oppbevare samt rapportere opplysninger fra alkolås videre til rett myndighet, jf. § 25.

Ettersom det forutsettes at domfelte selv må skaffe alkolås og dekke alle kostnader forbundet med denne, er det stilt spørsmål fra Statens vegvesen om hvorvidt det bør stilles krav om bankgaranti fra leverandøren, slik at domfelte ikke risikerer å lide et økonomisk tap dersom alkolåsen eller leverandørens godkjenning tilbakekalles. Arbeidsgruppen har ikke tatt stilling til dette.

Vedrørende krav om kvalitetsstyringssystem i § 24, så er dette et driftskrav som kontrolleres ved tilsyn. Et slikt system kan enten være manuelt eller elektronisk basert. Forutsetningen er uansett at det skal være et aktivt system som er tilgjengelig til enhver tid for de ansatte i foretaket og tilsynsmyndigheten.

5.20.6 Alkolåsverksted

Det foreslås at det enkelte alkolåsverksted må godkjennes av regionvegkontoret for å kunne installere alkolås samt utføre service på denne. Hjemmel for godkjenning av alkolåsverksted er vegtrafikkloven § 19a første ledd, da installering av alkolås er å anse som en ombygging av den aktuelle motorvognen. Dette er omtalt nærmere under punkt 5.20.4. Godkjenning i henhold til ny forskrift om alkolås § 28 gis dersom alkolåsverkstedet i sin søknad til regionvegkontoret kan dokumentere at de oppfyller kravene i §§ 30 til 35. Arbeidet med alkolås foreslås lagt til allerede godkjente kjøretøyverksteder, jf. forskrift 13. mai 2009 nr. 589 § 2. Bakgrunnen for dette er at disse har erfaring med ulike typer arbeid på kjøretøy samt at de har et etablert kvalitetsstyringssystem.

I forskrift om kjøretøyverksteder § 3 listes det opp ulike kategorier av kjøretøyverksteder. Samtlige av verkstedene har forutsetninger for å kunne utføre arbeidet med alkolås, med unntak av motorsykel- og mopedverksted, jf. § 3 bokstav e, som begrenser seg til kun å utføre arbeid på motorsykler og mopeder, og traktorverksted, jf. § 3 bokstav l, som ikke kan utføre arbeid på annet enn traktor og motorredskap.

Det forutsettes at alkolåsverkstedet er tilknyttet en godkjent leverandør. Det vil således være en form for gjensidig avhengighet mellom partene for å utføre arbeidet i henhold til forskriften.

I tillegg til at alkolåsverkstedet installerer alkolås og utfører service på denne, skal verkstedet sørge for at det tekniske utstyret som anvendes i arbeidet er egnet til dette. Videre skal de ha et sikkert datasystem for nedlastning og overføring av relevante data fra alkolåsen i tråd med leverandørens anvisninger, veilede føreren som har fått installert alkolåsen muntlig om alkolåsens funksjon samt instruere vedkommende i dens bruk. I tillegg til det eksisterende kvalitetsstyringssystemet på verkstedet, skal det

ha ulike prosedyrer for å sikre at alt arbeid som utføres etter forskrift om alkolås følges. Alkolåsverkstedet skal videre rapportere opplysninger om og fra alkolås etter installasjon og etter utført service.

Vedrørende kontrollutstyret alkolåsverkstedet anvender under service, bør det vurderes om det bør stilles ytterligere krav til dette utstyret, f.eks. at det skal fylle visse krav til måleusikkerhet m.m. Slike krav stilles til fartsskriververksteder.

Den som skal utføre arbeid på alkolåsen må ha fått opplæring i dette, jf. § 34. Vegdirektoratet har vurdert om det bør stilles krav om at vedkommende skal ha fagbrev, men har under tvil kommet til at kompetansen vil sikres gjennom leverandørens ansvar.

5.20.7 Tilsyn med og sanksjoner ovenfor leverandør og alkolåsverksteder

Det foreslås i ny forskrift om alkolås § 38 at Statens vegvesen fører tilsyn med leverandør av alkolås og med alkolåsverkstedene. Tilsynskompetansen til begge er hjemlet i vegtrafikkloven § 19a tredje ledd og i forslag til nytt fjerde ledd, jf. det som er omtalt under punkt 6.1.2.

Vegdirektoratet finner det mest hensiktsmessig at tilsynet av alkolåsverkstedene legges til tilsynsseksjonene ved regionvegkontorene.

Tilsynsseksjonene har i de årene de har vært i drift etablert en bred erfaring med tilsynsarbeid. Tilsynsvirksomheten tar utgangspunkt i og legges opp etter de retningslinjer som gjelder for kvalitetsrevisjoner. Tilsynsseksjonene er fortrolige med det å treffe forvaltningsvedtak der det gis frister for retting av feil og mangler, og de har myndighet til å treffe inngripende vedtak i form av tilbakekalling av godkjenning ved vesentlige overtredelser av det regelverket som regulerer etablering av drift av trafikkskoler mv. Hensynet til effektiviteten i vegvesenets samlede tilsynsarbeid taler også for at tilsynet ovenfor alkolåsverkstedene legges til regionvegkontorenes tilsynsseksjoner. Tilsyn etter forskrift om alkolås egner seg godt for å kunne kombineres med tilsynet med kjøretøyverksteder og kontrollorganer for periodiske kjøretøykontroll, fordi alkolåsverkstedene også har godkjenning som kjøretøyverksted.

Det følger av forslag til ny forskriften om alkolås § 17 at Vegdirektoratet godkjenner leverandør mens regionvegkontoret har det operative ansvaret for tilsynet. Bakgrunnen for at det foreslås at Vegdirektoratet godkjenner leverandøren er at det er få leverandører på markedet og at godkjenningen til leverandøren er nært knyttet til alkolåsens godkjenning, som Vegdirektoratet har ansvaret for.

Forslaget bygger på den forutsetning at Vegdirektoratet gir nærmere retningslinjer for tilsynet etter forskrift om alkolås, blant annet ved at det utarbeides retningslinjer/prosessbeskrivelser med tilhørende sjekklister mv. til bruk i det operative tilsynet.

Det foreslås at tilsynet skal kunne gi leverandøren pålegg om retting, advarsel, tvangsmulkt og tilbakekalle godkjenning.

Pålegg, advarsel og tilbakekalling er reaksjonsmidler Vegvesenet også har overfor verksteder m.m. Tilbakekalling forutsetter grove forhold. Siden en tilbakekalling vil gå ut over dem som bruker leverandørens alkolås, foreslår vi også hjemmel for å ilegge tvangsmulkt overfor leverandøren. Dette vil være et virkemiddel for å få leverandøren til å etterleve et pålegg, uten at domfelte blir skadelidende.

6 Forslag til lov- og forskriftsendringer

6.1 Lov 18. juni 1965 nr. 4 – Vegtrafikkloven

6.1.1 *Forslag til endring av vegtrafikkloven § 33 nr. 1 – nytt fjerde ledd:*

«Kongen kan gi forskrift om at der vilkårene for tap av førerrett etter § 33 nr. 1 andre eller tredje ledd er til stede som følge av alkoholpåvirkning, kan det likevel fastsettes at førerretten beholdes på vilkår av at rettighetshaveren kun fører motorvogn med innmontert alkolås og gjennomfører program mot ruspåvirket kjøring som nevnt i straffeloven § 53 nr. 3 bokstav e.» (eventuelt ny straffelov § 37 bokstav f).

Arbeidsgruppens merknader:

Vegtrafikkloven § 33 nr. 1 andre ledd krever tap av førerretten dersom rettighetshaveren blir ilagt straff for overtredelse av § 22, jf. § 31. Det er derfor nødvendig med en særskilt lovhjemmel for å idømme alkolåsbetinget førerrett.

Bestemmelsen gir kun hjemmel til å idømme alkolåsbetinget førerrett, som alternativ til tap av ordinær førerrett, til de som idømmes program mot ruspåvirket kjøring. Utvidelse av ordningen med alkolåsbetinget førerrett vil kreve ny lovendring.

6.1.2 *Forslag til endring av vegtrafikkloven § 19a – nytt fjerde ledd:*

«Bare leverandør godkjent av Statens vegvesen kan levere alkolås som skal benyttes som vilkår for førerrett. Departementet kan gi tilsvarende bestemmelser vedrørende alkolåsleverandøren som for kjøretøyverkstedene, jf. tredje ledd.»

Arbeidsgruppens merknader:

Vegtrafikkloven § 19a gir kun hjemmel for å godkjenne verksteder. Samtidig gir bestemmelsen adgang til å gi nærmere bestemmelser om vilkårene for godkjenningen, om plikter godkjenningen fører med seg samt om tilsyn og reaksjoner ovenfor det aktuelle verkstedet.

Forslag til nytt fjerde ledd gir Statens vegvesen mulighet til også å godkjenne leverandør av alkolås. I tillegg gir nytt fjerde ledd muligheten til å utforme nærmere bestemmelser som angitt i bestemmelsens tredje ledd. Det er ønskelig å ha en godkjenningsordning også for leverandøren for å sikre seriøsitet i arbeidet med alkolås.

6.2 Lov av 22. mai 1902 nr. 10 – Straffeloven

6.2.1 Forslag til endring av § 53 nr. 6

«Kongen kan gi nærmere regler om gjennomføringen av vilkårene. Kongen kan som en prøveordning bestemme at det skal etableres narkotikaprogram med domstolskontroll for rusmiddelmisbrukere som er dømt for narkotikarelatert kriminalitet. Kongen gir nærmere bestemmelser om programmet, herunder hvem det skal gjelde for, innholdet i og gjennomføringen av det. Kriminalomsorgen har ansvaret for å følge opp domfelte som gjennomfører narkotikaprogram med domstolskontroll eller program mot ruspåvirket kjøring, herunder personer som har vilkår om bruk av alkolås som alternativ til tap av førerett.»

Arbeidsgruppens merknader:

Kriminalomsorgens ansvar for oppfølging av personer med alkolåsbetinget førerett bør lovfestes.

Kriminalomsorgens ansvarsområde er i all hovedsak straffegjennomføring, men det er en åpning for at kriminalomsorgen har ansvar for gjennomføring av andre reaksjoner enn straff når det er særskilt bestemt i lov, jf. straffegjennomføringsloven § 1:

«Denne loven gjelder for gjennomføring av fengselsstraff, strafferettslige særreaksjoner, forvaring, samfunnsstraff og varetektsfengsling og for gjennomføring av andre reaksjoner når det er særskilt bestemt i lov.»

Kriminalomsorgens ansvar for gjennomføring av program mot ruspåvirket kjøring fremgår av straffeloven § 53 nr. 6. Arbeidsgruppen foreslår at ansvaret for oppfølging av personer med alkolåsbetinget førerett, utover perioden med gjennomføring av programmet, inntas i denne bestemmelsen.

6.3 Forskrift 19. desember 2003 nr. 1660 – Tapsforskriften

6.3.1 Forslag til endring av § 1-2. Virkeområde mv.

Første ledd:

«Denne forskriften gir nærmere regler for fastsettelse av tap av førerett for førerkortpliktig motorvogn, bruk av alkolås som vilkår for førerett, fastsettelse av sperrefrist for å gi førerett, fastsettelse av forbud mot å føre førerkortfri motorvogn og fastsettelse av tap av retten til å føre motorvogn ved persontransport mot vederlag, jf. vegtrafikkloven § 24a annet ledd, jf. § 33 nr. 1 og § 35 og yrkestransportloven § 35.»

Andre ledd:

«Blir den som har førerett ilagt straff og hensynet til trafikkikkerheten eller allmenne hensyn tilsier det, kan det i samme dom fastsettes tap av føreretten, eller på tilsvarende vilkår for person uten førerett fastsettes sperrefrist. Det kan besluttes av den som har førerett kun kan føre motorvogn med alkolås, sammen med gjennomføring av program mot ruspåvirket kjøring. Det kan også fastsettes forbud mot å føre førerkortfri motorvogn og

krav om avleggelse av ny førerprøve for gjenerverv av føreretten. Har innehaveren rett til å føre motorvogn ved persontransport mot vederlag, kan det samtidig fastsettes tap av denne retten, dersom hensynet til trafikkikkerheten eller allmenne hensyn tilsier det.»

Arbeidsgruppens merknader:

Tapsforskriften regulerer forhold knyttet til tap av førerett. Forskriften bør derfor inneholde en generell henvisning til muligheten for å idømme alkolåsbetinget førerett som alternativ til tap av føreretten.

6.3.2 Forslag til ny § 3-13 – hjemmel for idømmelse av alkolås

“Dersom rettighetshaveren idømmes program mot ruspåvirket kjøring, jf. strl. § 53 nr. 3 bokstav e), kan det i samme dom fastsettes at vedkommende kan inneha alkolåsbetinget førerett.

I dom på alkolåsbetinget førerett fastsettes en periode med tap av føreretten i henhold til retningslinjene i dette kapitlet. Perioden med alkolåsbetinget førerett tilsvarer perioden med tap av føreretten.

Tapsperiodens lengde kan forlenges av politiet etter reglene i forskrift om alkolåsbetinget førerett”.

Arbeidsgruppens merknader:

Tapsforskriften regulerer tap av førerett, og den må derfor inneholde en hjemmel for å idømme alkolås som alternativ til tap av føreretten. Forskriften foreslås endret slik at den gir hjemmel for å idømme alkolåsbetinget førerett sammen med idømmelse av program mot ruspåvirket kjøring.

Nærmere regulering av ordningen med alkolåsbetinget førerett foreslås utformet i egen forskrift. Tapsforskriften henviser til denne.

6.4 Forskrift 10. oktober 2008 nr. 1100 – Forskrift til program mot ruspåvirket kjøring

6.4.1 Forslag til endring av § 5. Personundersøkelse – nytt første ledd siste punktum:

“Når det er aktuelt å ilegge påbud om bruk av alkolås som vilkår for førerett, skal personundersøkelsen inneholde en legeundersøkelse. Legeundersøkelsen skal gi en medisinsk-faglig vurdering av om vilkårene for alkolås som alternativ til tap av førerett er oppfylt.”

Arbeidsgruppens merknader:

Målgruppen for alkolåsbetinget førerett er en rusbelastet gruppe. Det er derfor viktig at det gjøres en grundig vurdering av om vedkommende er skikket til å ha alkolåsbetinget førerett. Det er to forhold som bør underkastes en medisinsk undersøkelse.

For det første skal legen vurdere om vedkommende fyller helsekravene som stilles for å inneha førerett. Det er en nær sammenheng mellom alkoholmisbruk og manglende

oppfyllelse av helsekravene. Det er derfor avgjørende at det foretas en grundig medisinsk vurdering av om helsekravene er oppfylt.

Det skal også vurderes om vedkommende har problemer med andre rusmidler enn alkohol. Kombinasjonsmisbruk er utbredt, og det vil antakeligvis være en del personer med problemer med andre rusmidler enn alkohol som søker om alkohol. Disse vil kunne utgjøre en betydelig trafikksikkerhetsrisiko, da alkoholisen ikke detekterer andre rusmidler enn alkohol.

Arbeidsgruppen anser det som mest hensiktsmessig å få legeundersøkelsen inn som en del av personundersøkelsen. Personundersøkelse skal alltid foreligge før dom på program mot ruspåvirket kjøring, og dermed også før dom på alkoholbetinget førerett. Det må derfor antas å være besparende å la legeundersøkelsen inngå i dette systemet, som både kriminalomsorgen og retten bruker som grunnlag for å vurdere om vilkårene for dom på program mot ruspåvirket kjøring er oppfylt.

6.4.2 *Forslag til endring av § 12. Reaksjon på brudd – andre ledd*

Bestemmelsen regulerer hva som skal anses som alvorlig brudd, og som kan medføre at programmet stanses, og dom på at straffen skal fullbyrdes.

§ 12 andre ledd første punktum lyder:

«Som alvorlig brudd regnes ugrunnet fravær, oppmøte i ruspåvirket tilstand eller at domfelte nekter å avgi prøve for å avdekke bruk av berusende eller bedøvende midler».

Arbeidsgruppen anbefaler at denne regelen vurderes endret, slik at første gangs ugrunnet fravær medfører en skriftlig advarsel, og at det er kun *gjentatt* ugrunnet fravær som anses som alvorlig brudd. En slik regel vil også være i tråd med bruddreglene for samfunnsstraff.

Det er flere grunner til å gjøre en slik endring i bruddreglene for program mot ruspåvirket kjøring. For det første mener vi at en så streng regel generelt er uønsket sett utfra et rehabiliteringsperspektiv. Generelt sett er det gode grunner som taler for å gi muligheten til å rette opp en feil - om feilen ikke er for grov. I de aktuelle sakene anser vi at ett tilfelle av ugrunnet fravær bør kunne tolereres.

Arbeidsgruppen mener det er uheldig om strenge bruddregler medfører at personer som fortsatt er motivert for videre rehabilitering og bruk av alkohol, skal kastes ut av programmet og miste sikkerheten en alkohol representerer.

Et annet argument for å endre regelen om nulltoleranse for ugrunnet fravær, er at en streng håndhevelse av så strenge bruddregler kan fremstå som urimelig. Regelverket åpner dermed for forskjellsbehandling, ved at rimelighetshensyn kan føre til en lempeligere behandling enn ordlyden legger opp til. Etter vårt syn er det svært viktig å sikre en mest mulig lik praktisering av bruddreglene, da brudd får store konsekvenser for domfelte.

Arbeidsgruppen anbefaler på denne bakgrunn primært at bruddreglene endres som beskrevet ovenfor.

Eventuelt bør kriminalomsorgen ha en gjennomgang av bruddsakene for å få en oversikt over hvordan reglene praktiseres, med tanke på å avdekke eventuell ulik praksis, og å vurdere om det er behov for å justere reglene.

6.4.3 Forslag til endring av § 13. Ny straffbar handling – nytt annet ledd

«Straffgjennomføringsloven § 59 gjelder tilsvarende».

Arbeidsgruppens merknader:

Dersom domfelte er siktet for en straffbar handling som kan føre til fullbyrding av den subsidiære fengselsstraffen etter straffeloven § 28 b første ledd bokstav b, kan gjennomføringen av straffen (program mot ruspåvirket kjøring) avbrytes, uten at en må vente på at saken bringes inn for retten og til det foreligger dom.

Dette følger av straffgjennomføringsloven § 59 som regulerer samfunnsstraffen, men gjelder tilsvarende for program mot ruspåvirket kjøring. Anvendelsen av straffgjennomføringsloven § 59 i program mot ruspåvirket kjøring fremgår av retningslinjene til forskriften til program mot ruspåvirket kjøring § 13, og er lagt til grunn i praksis.

Det er uheldig at adgangen til å stanse programmet ved siktelse for ny straffbar handling, kun følger av retningslinjer og etablert praksis. Denne regelen er etter vår oppfatning så viktig at den bør fremgå av forskriften. En slik endring vil ikke innebære noen endring av rettstilstanden, men vil bare løfte regelen opp fra retningslinjene til forskriften.

Det foreslås derfor at forskriften § 13 endres ved å ta inn en henvisning til straffgjennomføringsloven § 59, slik at denne også gjelder for program mot ruspåvirket kjøring.

Dette vil gi en klar hjemmel for å stanse gjennomføringen av programmet når det foreligger siktelse i sak som kan medføre fullbyrding av den subsidiære fengselsstraffen i medhold av straffeloven § 28 b første ledd bokstav b.

6.5 Forslag til ny forskrift om alkoholbetinget førerett

Arbeidsgruppen foreslår en egen forskrift som regulerer vilkårene for alkoholbetinget førerett, herunder vilkår for hvem som kan få slik førerett, regulering av ulike brudd på vilkårene, samt regulering hvilke krav som gjelder for gjennerverv av ordinær førerett.

Forskrift om alkoholbetinget førerett

Hjemmel: Fastsatt av Justis- og beredskapsdepartementet med hjemmel i lov av 22. mai 1902 nr. 10 om straff, § 53 nr. 6

Kapittel 1. Innledende bestemmelser

§ 1. Formål

Formålet med forskriften er å innføre en ordning med alkoholbetinget førerrett som et alternativ til tap av førerrett.

Formålet med å innføre en ordning med alkoholbetinget førerrett er økt trafikksikkerhet.

§ 2. Omfang

Alkoholbetinget førerrett kan idømmes den som idømmes program mot ruspåvirket kjøring, som er et alternativ til ubetinget fengsel, jf. straffeloven § 53 nr. 3 bokstav e).

§ 3. Forskrift om alkohol

Alkoholbetinget førerrett forutsetter at domfelte overholder pliktene i henhold til «forskrift om alkohol».

Kapittel 2. Vilkår

§ 4. Vilkår

Alkoholbetinget førerrett kan idømmes som alternativ til tap av førerrett ved brudd på vegtrafikkloven § 22 første ledd ved alkoholpåvirkning, under vilkår om at vedkommende:

- a) idømmes program mot ruspåvirket kjøring, jf. straffeloven § 53 nr. 3 bokstav e)
- b) samtykker til alkoholbetinget førerrett, samt vilkårene som følger av denne forskriften (*samtykkeskjema*)
- c) oppfyller de generelle vilkårene for å ha førerrett, herunder helsekravene som følger av førerkortforskriftens helsevedlegg 1. Dette gjelder ikke edruelighetskravet som følger av vegtrafikkloven § 34 femte ledd
- d) ikke har problemer med andre rusmidler enn alkohol

§ 5. Personundersøkelse

Personundersøkelse skal alltid rekvireres fra kriminalomsorgen før det idømmes alkoholbetinget førerrett.

Personundersøkelsen utføres av kriminalomsorgen i henhold til reglene i straffeprosessloven og skal inneholde en legeundersøkelse. Legeundersøkelsen skal gi en vurdering av om personen fyller helsekravene til å ha førerrett, og om vedkommende har andre rusproblemer, jf. § 4 bokstav c og d.

Personundersøkelsen skal alltid inneholde en vurdering av om domfelte er egnet for gjennomføring av program mot ruspåvirket kjøring, jf. forskrift om program mot ruspåvirket kjøring § 6.

§ 6. Utmåling av tapsperioden

Retten fastsetter en periode med tap av førerrett på vanlig måte i henhold til vegtrafikkloven og tapsforskriften. Perioden med alkoholbetinget førerrett settes tilsvarende tapsperioden. Det er en forutsetning at det gjenstår minst ett år av tapsperioden.

Kapittel 3. Gjennomføring

§ 7. Førerbevis

Det utstedes et førerbevis som kun gir rett til å føre kjøretøy klasse B og BE med alkolås. Lovlig kjøring forutsetter at alkolåsen er brukt i henhold til spesifikasjoner fra leverandøren, jf. forskrift om alkolås § 22.

Utstedelse av førerbevis forutsetter en rettskraftig dom på alkolåsbetinget førerrett, og dokumentasjon på at alkolås er installert i henhold til kravene i forskrift om alkolås.

Førerbeviset skal ha en gyldighetstid på seks måneder, og kan fornyes i perioder på seks måneder. Fornyelse forutsetter at legeundersøkelse, service på alkolåsen, og oppfølgingssamtale i regi av kriminalomsorgen, er gjennomført.

Fornyelse av førerbeviset skal ikke skje dersom det er igangsatt sak for tilbakekall av alkolåsbetinget førerrett, eller dersom gjennomføringen av program mot ruspåvirket kjøring er stanset.

Statens vegvesen utsteder og fornyer førerbevis, på grunnlag av vedtak av politiet.

§ 8. Oppfølging fra kriminalomsorgen

Alkolåsbetinget førerrett forutsetter gjennomføring av program mot ruspåvirket kjøring.

Dersom gjennomføringen avsluttes, bortfaller muligheten til å ha alkolåsbetinget førerrett. Dette gjelder både om gjennomføringen avsluttes fordi domfelte trekker samtykket, og ved brudd på vilkårene som medfører at gjennomføringen avsluttes.

Domfelte skal, så lenge han har alkolåsbetinget førerrett, følges opp av kriminalomsorgen. I denne perioden skal domfelte møte til samtale hos friomsorgen hver sjette måned. Disse samtalene skal finne sted etter at legeundersøkelsen og service på alkolåsen er utført, jf. §§ 8 og 9.

Kriminalomsorgen skal gi melding til politiet om forhold som har betydning for alkolåsbetinget førerrett. For eksempel ved gjennomført samtale, fullført program og ved brudd som kan medføre sanksjoner.

§ 9. Periodevise legeundersøkelser

Det skal gjennomføres legeundersøkelse hver sjette måned. Legeundersøkelsen skal bestå av en klinisk undersøkelse, samt en måling av biomarkører som viser nivået på alkoholforbruket.

I det siste året før gjenerverv av ordinær førerrett skal det i tillegg måles biomarkør hver tredje måned.

Hensikten med legeundersøkelsene er å vurdere om domfelte fyller helsekravet til å inneha førerrett etter vegtrafikkloven § 34 første ledd, og å vurdere om vilkår for gjenerverv av førerrett etter vegtrafikkloven § 34 femte ledd (edruelighetskravet) er tilstede, jf. § 14 andre ledd bokstav b.

§ 10. Service og kontroll av alkolåsen

Det skal gjennomføres service og kontroll av alkolåsen hver sjette måned, i henhold til forskrift om alkolås § 32.

Kapittel 4. Brudd

§ 11. Brudd på reglene for alkolåsbetinget førerett

Brudd på reglene i denne forskriften kan føre til forlengelse av perioden med alkolåsbetinget førerett, eller til tap av alkolåsbetinget førerett. Iverksettelse av bruddsak med begjæring om tap av alkolåsbetinget førerett er til hinder for fornyelse av førerbeviset, jf. § 7.

Ved tap av alkolåsbetinget førerett skal hele den opprinnelig utmålte tapsperioden gjennomføres. Dette gjelder på ethvert stadium, også om perioden med alkolåsbetinget førerett er forlenget utover den opprinnelige tapsperioden. Perioden med alkolåsbetinget førerett kommer ikke til fradrag i tapsperioden.

Tilsvarende gjelder dersom samtykket trekkes.

§ 12. Forlengelse av perioden med alkolåsbetinget førerett

Politiet kan ilegge forlengelse av perioden med alkolåsbetinget førerett. Klage over politiets vedtak om forlengelse kan bringes inn for retten.

Forlengelse ilegges for seks måneder om gangen.

Forlengelse skal ilegges:

- a) når alkolåsens logg viser at utåndingsprøven før start har blitt underkjent ved mer enn 4 tilfeller siden gjennomført service og kalibrering, jf. forskrift om alkolås § 14 c)
- b) når alkolåsens logg viser at tilfeldig utåndingsprøve har blitt underkjent mer enn 2 ganger siden siste gjennomførte service og kalibrering jf. forskrift om alkolås § 14 nr. 5

Andre brudd på reglene i forskrift om alkolås kan etter en konkret vurdering føre til forlengelse av perioden med alkolåsbetinget førerett. Det skal blant annet legges vekt på hvorvidt bruddet har til hensikt eller virkning at alkolåsen settes ut av funksjon, slik at kjøretøyet kan starte selv om føreren har for høy alkoholkonsentrasjon i utåndingsluften.

§ 13. Forlengelse det sist året før mulig gjenerverv

I det siste året før mulig gjenerverv av ordinær førerett kan perioden med alkolåsbetinget førerett forlenges:

- a) ved forhøyede nivåer av biomarkører som tegn på manglende edruelighet
- b) dersom alkolåsens logg viser gjentatte tilfeller av at utåndingsprøven før start har blitt underkjent, jf. forskrift om alkolås § 14 c

Perioden forlenges slik at domfelte kan oppfylle ettårskravet i § 15 andre ledd.

§ 14. Tap av alkolåsbetinget førerett

Politiet fatter vedtak om tap av alkolåsbebinget førerett. Klage over politiets vedtak kan bringes inn for retten.

Tap av alkolåsbebinget førerett inntreer ved:

- a) avbrudd av Program mot ruspåvirket kjøring
- b) brudd på vegtrafikklovgivningen som medfører tap av førerett
- c) brudd på vegtrafikkloven § 22
- d) alvorlige brudd på reglene for bruk av alkolås, jf. forskrift om godkjenning og bruk av alkolås. Forsøk på manipulasjon og omgåelse av alkolåsen vil som regel anses som alvorlig brudd
- e) brudd på vilkår i denne forskriften; manglende gjennomføring av legeundersøkelse, jf. § 9, og manglende gjennomføring av service og kontroll av alkolåsen, jf. § 10
- f) manglende oppfyllelse av helsekravet og vandelskravet i vegtrafikkloven § 34

Kapittel 5. Gjenerverv av ordinær førerett

§ 15. Gjenerverv av ordinær førerett

Gjenerverv av ordinær førerett krever at domfelte:

- a) har gjennomført Program mot ruspåvirket kjøring
- b) oppfyller edruehetskrevet etter vegtrafikkloven § 34 femte ledd

Edruehetskrevet anses ikke oppfylt dersom det innenfor det siste året:

- a) fremgår av alkolåsens logg at det foreligger gjentatte tilfeller av at utåndingsprøven før start har blitt underkjent, jf. forskrift om godkjenning av alkolås § 14 c), eller
- b) har biomarkørene utenfor referanseområde, med mindre de forhøyede verdiene skyldes andre forhold enn alkoholkonsum

Når vilkårene for gjenerverv av ordinær førerett er oppfylt, oversender politiet saken til Statens vegvesen, med vedtak om at føreretten kan gjenerverves.

6.6 Forslag til ny forskrift om alkolås

Arbeidsgruppen foreslår at alkolåsen skal godkjennes av Statens vegvesen. Videre foreslås det å godkjenne leverandøren av alkolås siden det stilles diverse krav til denne knyttet til den videre bruk av alkolåsen. Det foreslås også krav om godkjenning av verkstedene som skal utføre arbeid med alkolåsen. Godkjenningsmyndighet for leverandør og verksted foreslås lagt til Statens vegvesen.

Arbeidsgruppen foreslår at nevnte forhold reguleres i en egen forskrift.

Forskrift om alkolås

Hjemmel: Fastsatt av Samferdselsdepartementet xx.2012 med hjemmel i lov 18. juni 1965 nr. 4 om vegtrafikk, § 33 nr. 1 nytt fjerde ledd ++

Kapittel 1. Innledende bestemmelser

§ 1. Virkeområde

Denne forskriften omhandler bestemmelser knyttet til alkolås som skal benyttes av personer som har alkolås som alternativ til tap av førerretten, krav til alkolåsverksteder og leverandør av alkolås.

§ 2. Godkjent alkolås i andre land

Bestemmelsene i denne forskrift som omhandler produktkrav, gjelder ikke produkter som enten er:

- a) Lovlig produsert eller solgt i et av EU sine medlemsland eller
- b) Lovlig produsert i et EFTA-land som har undertegnet EØS-avtalen.

Bestemmelsene skal derimot gjelde i de tilfeller der Vegdirektoratet kan vise at et produkt ikke er likeverdige med de krav som stilles i denne forskriften.

§ 3. Definisjoner:

I denne forskrift forstås med:

- a) *Alkolås*: En innretning som skal forhindre at et kjøretøy starter hvis fører har ulovlige verdier av alkohol i utåndingsluften, jf. vtrl. § 22.
- b) *Leverandør*: Foretak som har fått en alkolås godkjent av Vegdirektoratet i henhold til denne forskrift.
- c) *Godkjent alkolåsverksted*: Godkjent kjøretøyverksted i henhold til forskrift 13. mai 2009 nr. 589 om kjøretøyverksteder § 2 som har fått godkjenning av Vegdirektoratet til å installere og foreta service på alkolås etter kravene i kapittel 4 i denne forskrift.
- d) *Mekaniker*: person på godkjent alkolåsverksted som installerer og utfører service på alkolås, jf. § 34.
- e) *Service*: Kontroll og vedlikehold av alkolåsen og av dennes installasjon i kjøretøyet samt funksjoner for å sikre at alkolåsen fungerer korrekt. I servicen inngår kalibrering av alkolåsen og om nødvendig justering av nøyaktigheten til denne, samt nedlasting og overføring av alkolåsens programvare.
- f) *Utåndingsprøve*: Utåndingsprøve som fører må avgi i alkolåsen for at kjøretøyet skal kunne starte.

Kapittel 2. Godkjenning av og diverse krav til alkolås.

§ 4. Typegodkjenning av alkolås

Statens vegvesen godkjenner, etter søknad fra leverandør, alkolås som oppfyller vilkårene i § 6 i denne forskriften. I tillegg skal alkolåsen være innstilt i henhold til §§ 7-15.

Leverandøren skal fremlegge en bekreftelse på at innstillingene er i henhold til kravene i forskriften og også redegjøre for hvordan dette er kontrollert.

Det skal betales gebyr for godkjenningen.

§ 5. Hva søknaden skal inneholde

Søknaden må dokumentere at vilkårene i §§ 6-15 er oppfylt.

§ 6. Krav til alkoholås

Alkoholåsen skal oppfylle krav til standard NEK EN 50436-1. Alkoholåsen må ha gjennomgått en test ved en teknisk instans som viser at standarden er oppfylt.

§ 7. Alkoholkonsentrasjon i utåndingsprøve

Alkoholåsen skal være innstilt slik at kjøretøyet kun kan startes om alkoholkonsentrasjonen i førerens utåndingsluft måles til å være mindre enn 0,10 milligram alkohol per liter utåndingsluft. Utåndingsluftens volum skal være minst 1,2 liter for at utåndingsprøven skal være gyldig.

§ 8. Godkjent utåndingsprøve

Før start av kjøretøyet kreves det en godkjent utåndingsprøve. Etter at en slik prøve er avgitt skal alkoholåsen kreve tilfeldige utåndingsprøver hver 10 til 60 minutt om ikke annet angis etter § 9 annet ledd. Tidspunktet for tilfeldig utåndingsprøve bestemmes tilfeldig innenfor dette tidsintervallet.

Føreren skal stanse kjøretøyet og avgi en tilfeldig utåndingsprøve innen 15 minutter etter at alkoholåsen krevde dette.

Når en godkjent utåndingsprøve er avgitt, kan kjøretøyet startes innen 15 minutter etter at det kreves en godkjent utåndingsprøve.

§ 9. Tilfeldig utåndingsprøve

Ved tilfeldig utåndingsprøve skal alkoholåsen gi føreren minimum én påminnelse ved et lydsignal innen 15 minutter, jf. § 8.

Dersom en tilfeldig utåndingsprøve ikke er avgitt i henhold til § 8 annet ledd eller om en slik prøve blir underkjent, skal alkoholåsen varsle med en alarm inne i kjøretøyet. Motoren må slås av for at alarmen skal stoppe. Deretter skal det avgis en utåndingsprøve.

§ 10. Underkjent utåndingsprøve

Etter at en underkjent utåndingsprøve er avgitt på grunn av for høyt alkoholinnhold skal det ikke være mulig å gjennomføre en ny utåndingsprøve før det har gått 5 minutter.

Om en godkjent utåndingsprøve avgis etter en underkjent utåndingsprøve skal alkoholåsen kreve en ny ekstra utåndingsprøve innen 5-15 minutter og deretter kreve tilfeldig utåndingsprøve hver 10 til 60 minutt, jf. § 8.

§ 11. Forbikoplingsfunksjon på alkoholås

Om alkoholåsen har en forbikoplingsfunksjon skal den ikke være aktiv.

§ 12. Registrering av hendelser

Alkoholåsen skal registrere følgende hendelser med dato og klokkeslett:

- a) Alle utåndingsprøver som avgis i alkoholåsen med informasjon om alkoholkonsentrasjon, inkludert prøver som er avgitt i forbindelse med kalibrering og service.

- b) Om alkolåsen etter utåndingsprøve tillater at kjøretøyet starter eller ikke starter.
- c) Om kjøretøyet starter, er i gang og slås av eller når motorvognen ikke er i bevegelse.
- d) Om en utåndingsprøve ikke avgis innen foreskrevet tidsintervall etter krav om tilfeldig utåndingsprøve.
- e) Om alkolåsens håndsett koples til eller fra kontrollenheten.
- f) Om til- og frakopling av alkolåsens strømforsyning skjer.
- g) Om kjøretøyet startes uten at en godkjent utåndingsprøve har skjedd eller ved indikasjon på om det har skjedd noen annen form for manipulasjon av alkolåsen.

§ 13. *Behov for service*

Alkolåsen skal angi når det er behov for service i henhold til § 32.

§ 14. *Registrering av hendelser som medfører ekstra service*

Følgende hendelser skal føre til at alkolåsen krever ekstra service og kalibrering i henhold til § 32:

- a) Start av kjøretøyet uten at en godkjent utåndingsprøve er avgitt.
- b) Batterispenningen har blitt brutt mer enn 2 ganger uten at en godkjent utåndingsprøve er avgitt.
- c) Utåndingsprøven før start har blitt underkjent ved mer enn 4 tilfeller siden gjennomført service og kalibrering.
- d) Tilfeldige utåndingsprøver har ikke blitt gjennomført mer enn 2 ganger siden siste gjennomførte service.
- e) Tilfeldig utåndingsprøve har blitt underkjent mer enn 2 ganger siden siste gjennomførte service og kalibrering.

§ 15. *Hindring i bruk av kjøretøy*

Alkolåsen skal forhindre at kjøretøyet startes dersom service og kalibrering etter § 14 ikke er gjennomført innen 7 dager.

Alkolåsen må kunne låses opp med en engangskode, tidsbegrenset til høyst 6 timer.

§ 16. *Tilbakekall, pålegg og advarsel*

Statens vegvesen kan tilbakekalle godkjenningen av alkolås dersom den ikke lenger oppfyller kravene i denne forskrift.

Før det fattes vedtak om tilbakekall av godkjenningen av alkolås skal det gis skriftlig advarsel eller pålegg med frist for å rette mangel.

Dersom godkjenning av alkolås tilbakekalles etter første ledd må leverandør i henhold til § 17, jf. § 18, søke om å få godkjent en ny alkolås for å kunne beholde godkjenningen som leverandør.

Kapittel 3. Godkjenning, vilkår og plikter for leverandør av alkolås

§ 17. *Godkjenning av leverandør av alkolås*

Vegdirektoratet godkjenner etter søknad, leverandør som oppfyller vilkårene i denne forskriften. Godkjenning av leverandør forutsetter godkjent alkolås i henhold til § 4.

§ 18. Hva søknaden skal inneholde

Søknaden må dokumentere at vilkårene i §§ 19 til 24 og § 26 er oppfylt. Dokumentasjon på godkjent alkolås eller på at leverandør har fremmet søknad til Vegdirektoratet om godkjenning av alkolås må i tillegg legges ved. Søknaden skal også inneholde oppdatert firmaattest.

§ 19. Tilfredsstillende økonomi

Leverandør av alkolås skal ha tilfredsstillende økonomi.

§ 20. Ansvar for nettverk av alkolåsverksted

Leverandør av alkolås har ansvar for å etablere et landsomfattende nettverk av godkjente alkolåsverksteder i Norge som kan gjennomføre tilfredsstillende installering og service på alkolåsen.

§ 21. Opplæring

Leverandør har ansvar for opplæring av samtlige personer som utfører tjenester i henhold til denne forskriften. Opplæringen skal omfatte:

- a) Gjeldende regler for utføring av service på alkolås.
- b) Alkolåsens funksjon.
- c) Metoder og utstyr for gjennomføring av service på alkolås.
- d) Datasikkerhet og datahåndtering for alkolåsen.

§ 22. Informasjon til førere med alkolåsbetinget førerrett

Leverandøren skal utarbeide skriftlig informasjon om alkolåsens funksjon, om hvordan den skal brukes og om når service skal utføres. Informasjonen skal meddeles fører.

§ 23. Krav til utstyr og sikkerhet for datahåndtering

Leverandør har ansvaret for at overføring av data fra alkolåsen skjer med formålstjenlig utstyr og at dataoverføringer skjer på en slik måte at sikkerhetselementene som beskytter dataenes integritet og ekthet er intakte. Leverandør har samtidig ansvar for at et slikt system er tilgjengelig på det aktuelle alkolåsverksted og at det aktuelle alkolåsverkstedet får veiledning i bruken av dette.

§ 24. Plikt til å opprette kvalitetsstyringssystem

Leverandøren skal ha et eget system for kvalitetsstyring for å sikre at kravene i dette kapittel oppfylles og opprettholdes. Kvalitetsstyringssystemet skal beskrive følgende:

- a) Organisering av foretaket der det fremgår hvem som til enhver tid har ansvar for at arbeidet med installasjon og service av alkolås utføres i samsvar med denne forskriften.

- b) Prosedyrer for opplæring, vedlikehold og videreutvikling av kompetansen til de personer som installerer alkolås og utfører service på denne.
- c) Prosedyrer for å sikre at førere med vilkår alkolås har tilstrekkelig kunnskap om bruken av alkolåsen.
- d) Prosedyrer for å gjøre relevant og oppdatert lov- og forskriftsverk kjent og tilgjengelig i foretaket og ovenfor alkolåsverkstedet.
- e) Prosedyrer for behandling av elektroniske data tilknyttet alkolåsen.
- f) Prosedyrer for å sikre at opplysninger om førerkortinnehaveren håndteres på en sikker måte i forbindelse med installasjon og service samt ved overføring og lagring av dataopplysninger. Disse rutinene skal meddeles alkolåsverkstedet.
- g) Prosedyrer for å sikre at det benyttes korrekte metoder ved installasjon og service på alkolåsen, spesielt i forhold til kalibrering.

Kvalitetsstyringssystemet skal dokumenteres skriftlig. Dokumentasjonen skal til enhver tid være tilgjengelig for tilsynsmyndigheten til leverandøren.

§ 25. Rapportering av opplysninger til Kriminalomsorgen

Leverandør skal snarest rapportere opplysninger mottatt fra alkolåsverkstedet i henhold til §§ 36 og 37 til Politiet.

Rapporteringen skal skje gjennom elektronisk overføring i ett system som er godkjent av Vegdirektoratet og i tråd med § 23.

§ 26. Oppbevaring av opplysninger

Leverandøren har ansvaret for at opplysningene angitt i §§ 25 og 36 tas vare på 12 måneder etter siste service av alkolåsen er utført. Opplysninger om brudd på vilkårene i denne forskriften eller opplysninger om manipulasjon av alkolåsen på noen måte skal lagres hele perioden fører har førerrett med vilkår om alkolås.

§ 27. Opplysninger som skal rapporteres til Vegdirektoratet

Leverandøren skal snarest informere Vegdirektoratet dersom følgende hendelser inntreffer:

- a) Endringer av leverandørens firmanavn.
- b) Endring av retten til å drive firmavirksomhet.
- c) Bytte av person som har retten til å representere virksomheten.
- d) Endringer i alkolåsverkstedets lokalitet.
- e) Gjentatte feil og mangler ved en eller flere alkolåstyper.

En oppdatert firmaattest skal vedlegges når opplysninger etter bokstavene a og b oversendes.

Politiet skal gi Vegdirektoratet informasjon ved mistanke om misligheter hos leverandør og/eller alkolåsverksted.

Kapittel 4. Godkjenning, vilkår og plikter for alkolåsverksteder

§ 28. Godkjenning av alkolåsverksted

Regionvegkontoret gir godkjent kjøretøyverksted i henhold til forskrift 13. mai 2009 nr. 589 om kjøretøyverksteder § 2, som oppfyller vilkårene i dette kapittel, godkjenning til å installere alkolås samt utføre service på denne. Alkolåsverkstedet må være tilknyttet godkjent leverandør.

§ 29. Hva søknad om godkjenning skal inneholde

Søknaden må dokumentere at vilkårene i §§ 30 til 35 er oppfylt. Søknaden skal også inneholde oppdatert firmaattest.

§ 30. Krav til kontrollutstyr

Teknisk utstyr som skal benyttes av godkjent alkolåsverksted etter denne forskrift skal være egnet til formålet.

Utstyr til kontroll av alkolås skal ha brukerveiledning og nødvendige spesifikasjoner for kalibrering.

§ 31. Krav til utstyr for datahåndtering

Alkolåsverkstedets datautstyr skal kunne behandle data fra alkolåsen på en sikker måte i tråd med de anvisninger leverandør har gitt jf. § 23.

§ 32. Service på alkolås

Service på alkolås skal skje i henhold til produsentens spesifikasjoner hva gjelder kalibrering, likevel minst hver 6. måned fra installasjonsdato. Service skal alltid skje ved vilkårstidens slutt, før søknad om førerkort uten vilkår om alkolås kan behandles, tidligst 2 måneder før vilkårstidens slutt.

Dersom det registreres hendelser som medfører krav om service etter § 14 skal kjøretøyet med påmontert alkolås inn til ny service på et godkjent alkolåsverksted innen 7 dager etter hendelsen ble registrert.

§ 33. Veiledning til førere med alkolåsbetinget førerett

Alkolåsverkstedet skal sørge for at fører, umiddelbart etter at alkolåsen er installert i vedkommende sitt kjøretøy, informeres muntlig om alkolåsens funksjon og instrueres i hvordan den brukes.

§ 34. Krav til mekaniker

Mekaniker skal til enhver tid besitte de kunnskaper og ferdigheter som er nødvendige for å utføre arbeid etter denne forskriften.

Mekaniker skal ha gjennomgått relevant opplæring om alkolås i henhold til § 21, herunder om alkolåsens funksjon, kontrollmetoder og formål.

§ 35. Kvalitetsstyringssystem

Kvalitetsstyringssystemet i henhold til forskrift om kjøretøyverksteder § 13 og § 14, skal for alkolåsverksteder i tillegg inneholde følgende:

- a) Prosedyrer for kalibrering og periodisk vedlikehold av utstyr.
- b) Prosedyrer for gjennomføring av arbeid i henhold til denne forskriften, herunder navn på mekanikere som utfører dette.
- c) Prosedyrer for oppbevaring av teknisk informasjon om alkoholås.
- d) Prosedyrer for behandling av elektroniske data tilknyttet alkoholåsen.

Kvalitetsstyringssystemet skal dokumenteres skriftlig. Dokumentasjonen skal til enhver tid være tilgjengelig for tilsynsmyndigheten til leverandøren.

§ 36. Overføring av opplysninger til leverandør etter installasjon av alkoholås

Når en alkoholås er installert skal alkoholåsverkstedet snarest overføre følgende opplysninger til leverandøren:

- a) Artikkelnummer på alkoholåsen og versjon av håndsettet og kontrollenhet.
- b) Hvilken versjon av programvare som finnes i alkoholåsens håndenheten og kontrollenhet.
- c) Personnummer for den som har fått alkoholåsen installert.
- d) Et unikt serienummer for alkoholåsens håndenhet og et unikt serienummer for alkoholåsens kontrollenhet.
- e) Et unikt programnummer for hver alkoholås som en person har.
- f) Dato for gjennomført installasjon.
- g) Navn, adresse og et unikt nummer på det verkstedet som gjennomfører service og som har utført installasjonen samt hvilken mekaniker som har utført arbeidet.

Overføringene skal gjøres i tråd med de anvisninger leverandør har gitt, jf. § 23.

§ 37. Overføring av opplysninger til leverandør etter gjennomført service

Alkoholåsverksted har ansvar for å overføre følgende opplysninger til leverandør i forbindelse med hver utført service:

- a) Artikkelnummer på alkoholåsen og versjon av håndsettet og kontrollenhet.
- b) Hvilken versjon av programvare som finnes i alkoholåsens håndenhet og kontrollenhet.
- c) Et unikt programnummer for hver alkoholås som en person har.
- d) Samtlige hendelser i henhold til § 12. Opplysninger om eventuell alkoholkonsentrasjon skal overføres på den måten det angis i punkt 3.4 i standarden NS-EN 50436-1 Alkoholås xxxx – Del: xxxxx(EN 50436-1:2005).
- e) Dato for gjennomført service.
- f) Navn og adresse og et unikt nummer på det verkstedet som gjennomfører service og som har utført installasjonen.
- g) Om forsøk på manipulasjon eller annen påvirkning har blitt oppdaget.

Overføringene skal gjøres i tråd med de anvisninger leverandør har gitt, jf. § 23.

Kapittel 5. Tilsyn og sanksjoner ovenfor leverandør/alkoholåsverksted

§ 37. Tilsyn

Regionvegkontoret fører tilsyn med at leverandør og alkolåsverkstedet utfører arbeid i samsvar med denne forskriften.

Leverandør og alkolåsverkstedet plikter å gi regionvegkontoret adgang til lokaler og gi nødvendig bistand som regionvegkontoret trenger for å gjennomføre tilsyn.

§ 38. Tilbakekall og andre sanksjoner

Regionvegkontoret skal midlertidig eller permanent tilbakekalle godkjenningen som leverandør av alkolås og/eller alkolåsverkstedet når vedkommende ikke lenger oppfyller godkjenningvilkårene. Ny godkjenning kan ikke gis før vilkårene igjen er oppfylt.

Regionvegkontoret kan gi pålegg eller gi advarsel når leverandør og/eller alkolåsverksted ikke oppfyller forskriftens øvrige krav.

Regionvegkontoret kan tilbakekalle godkjenningen som leverandør og/eller alkolåsverksted når vedkommende

- a) har gjort vesentlig brudd på forskriften eller
- b) på tross av skriftlig advarsel eller pålegg bryter forskriften

Ved vurderingen av vedtak etter andre og tredje ledd, skal det tas hensyn til i hvilken grad leverandøren og/eller alkolåsverkstedet kan bebreides for overtredelsen. Dersom vedkommende unndrar seg tilsyn, eller ikke gir relevante opplysninger om foretakets eller verkstedets arbeid eller drift som regionvegkontoret ber om, anses dette som vesentlig brudd på forskriften, med mindre vedkommende i svært liten grad kan lastes for forholdet.

Regionvegkontoret kan etter forutgående pålegg eller advarsel, ilegge tvangsmulkt.

Kapittel 6. Avsluttende bestemmelser

§ 39. Unntak

Vegdirektoratet kan gjøre unntak fra denne forskriften. Vegdirektoratet kan også gi dispensasjon i enkelttilfeller, dersom det foreligger særlige grunner.

§ 40. Ikrafttredelse

7 Behov for utfyllende retningslinjer/instrukser

Arbeidsgruppen mener at det vil være behov for ytterligere regelverk, utover de foreslåtte lov- og forskriftsendringene. Vi vil fremheve følgende områder hvor vi anser det som særlig aktuelt å lage retningslinjer/instrukser:

- 1) Tilsyn med leverandør og verksted – Vegdirektoratet
- 2) Innholdet i førerbeviset – Vegdirektoratet
- 3) Legeundersøkelsene – Helsedirektoratet
- 4) Saksbehandling og innhenting av personundersøkelse – Politidirektoratet
- 5) Veiledning til brukere om riktig bruk av alkolås – Leverandør av alkolås

Samtykkeskjema

Den foreslåtte ordningen forutsetter domfeltes samtykke. Det er av stor betydning at det foreligger et skriftlig samtykke som viser at domfelte er informert om hva ordningen innebærer. Arbeidsgruppen anbefaler derfor at det lages samtykkeskjema som omfatter følgende:

- 1) Samtykke til bruk av alkolås som alternativ til tap av førerett, og overholdelse av vilkårene i forskrift om alkolåsbetinget førerett, jf. forslag til forskrift om alkolåsbetinget førerett § 4 b)
- 2) Samtykke til gjennomføring av legeundersøkelser, samt at undersøkelsene kan brukes av politiet ved vurdering av føreretten

8 Økonomiske og administrative konsekvenser

8.1 Kriminalomsorgen

Den foreslåtte alkolåsordningen vil medføre ekstra arbeidsmengde for kriminalomsorgen knyttet til en antatt økning i antall personer som idømmes program mot ruspåvirket kjøring. Utgiftene vil hovedsakelig komme som en følge av gjennomføring av flere personundersøkelser, samt flere personer som gjennomfører program mot ruspåvirket kjøring.

Det er vanskelig å anslå hvor stor økningen i antall deltakere i program mot ruspåvirket kjøring vil bli. Mange av deltakerne i alkolåsordningen vil antakeligvis være personer som uansett ville blitt idømt program mot ruspåvirket kjøring. Men det må også påregnes at noen som ellers ikke ville blitt idømt program mot ruspåvirket kjøring vil samtykke til gjennomføring av programmet fordi de dermed kan få alkolåsbetinget førerett og unngå å miste muligheten til å kjøre.

På denne bakgrunn er det sannsynlig at innføring av den foreslåtte ordningen vil skape behov for nye stillinger til kriminalomsorgen.

På den annen side, så kan økt bruk av program mot ruspåvirket kjøring medføre besparelser når det gjelder kostnadene knyttet til straffegjennomføringen. Programmet er et alternativ til ubetinget fengsel, og kostnadene ved gjennomføring av program mot ruspåvirket kjøring er lavere enn om straffen skulle vært gjennomført som ubetinget fengsel. Det er imidlertid mange promilledømte som soner straffen som hjemmesoning med elektronisk kontroll. I forhold til disse er det neppe noen besparelser å hente om de heller gjennomfører straffen ved program mot ruspåvirket kjøring.

Økt bruk av alternative straffegjennomføringsformer, som program mot ruspåvirket kjøring, er en målsetning for kriminalomsorgen som er nedfelt i Stortingsmelding nr. 37 «straff som virker» Kostnadene for kriminalomsorgen vil dermed i hovedsak være tilsvarende kostnadene ved økt bruk av program mot ruspåvirket kjøring, og vil derfor være i samsvar med målsetningen om økt bruk av alternative straffereaksjoner.

8.2 Helsevesenet

8.2.1 Helsetjenesten – fastlegen

Helsedirektoratet har gjort beregninger som baserer seg på et 2-årsløp med alkoholås. Beregnede utgifter er pr. deltager i ordningen. Det forutsettes at alle utgiftene dekkes av deltagerens egenandel og refusjon fra NAV etter gjeldende takster.

Maksimalt kan utgiftene per år for deltakeren være opp mot ”frikortgrensen” som per i dag er på kr. 1840 pr. år.

De beregnede kostnadene knytter seg til første legeundersøkelse, periodiske legeundersøkelser, analyse av prøveresultat, opplæring, samt diverse administrasjon.

Forventet tidsbruk på en deltaker med et 2-årsløp med alkoholås tilsvarer om lag to dagsverk for en lege, og ett dagsverk for legens medarbeider.

De samlede utgiftene for helsevesenet for på en deltaker med et 2-årsløp med alkoholås er beregnet til kr. 12300.

8.2.2 Besparelser

Deltakerne i alkoholåsprosjektet er en sykdomsbelastet gruppe, men de er ikke kjent for å komme ofte til legen. Vi legger til grunn at de normalt ville oppsøkt legen sin 4 ganger i året dersom de ikke hadde vært med i alkoholåsordningen. Sannsynligvis vil de få dekket noe av sine løpende legehjelpbehov ved de konsultasjonene de har med lege og/eller medarbeider i regi av prosjektet. Dette utgjør en besparelse på anslagsvis 3 konsultasjon i året, 6 konsultasjoner på et 2 års løp. Dette ville utgjøre ca. 4 timers legearbeid og 2 times medarbeiderarbeid.

Besparelsen per deltaker i et 2-årsløp med alkoholås er beregnet til kr. 3400.

8.2.3 Utgifter for et 2-årsløp med alkoholås

De totale utgiftene for helsevesenet for et 2-årsløp blir dermed som følger:

Kr. 12300 NAV (totale kostnader) – kr. 3680 (dekkes av deltakeren gjennom egenandel) – kr. 3400 (besparelse) = kr. 5220.

8.3 Statens vegvesen

Selv om antall brukere blir relativt lavt, må Statens vegvesen utarbeide retningslinjer for godkjenning og tilsyn. Videre må det gis opplæring til tilsynspersonell i mer tekniske forhold. Det antas at tilsyn med leverandør og alkoholåsverksteder ut fra 50 – 100 brukere antas å kreve minst 2 årsverk. I tillegg kommer arbeid knyttet til godkjenning av selve alkoholåsen.

AUTOSYS førerkortregister må videreutvikles til å kunne registrere det nye vilkåret om alkoholås. Samtidig må det utvikles for å kunne holde oversikt over utstedelse av

førerbevis. Det er vanskelig å anslå utgifter til dette, men det må beregnes et beløp i størrelsesorden 1-2 millioner kroner.

Statens vegvesen vil få en større arbeidsbelastning gjennom å registrere vedtak fra politiet og utstede førerbevis hvert halvår.

8.4 Politiet

Innføring av alkolåsordningen vil medføre noe større arbeidsbelastning i politiet, særlig hos påtalejuristene. I og med at det i slike saker må innhentes personundersøkelse, vil det bli behov for påtaleansvarlig å se igjennom disse sakene flere ganger. Videre er det rimelig å anta at det vil bli en relativt stor interesse for å beholde føreretten mot å installere alkolås i kjøretøyet, hvilket vil innebære flere saker med personundersøkelse og dermed økt både saksbehandlingstid og mengde. Det er også en viss mulighet for at flere saker vil komme til hovedforhandling på grunn av uenighet mellom siktede og påtalemyndigheten i forhold til om vilkårene for rusprogram og alkolås er oppfylt.

Politiets oppfølging av eventuell forlengelse av perioden med alkolåsbetinget førerett og gjenerverv av ordinær førerett, vil også innebære nye arbeidsoppgaver. I tillegg til dette kommer at innføringen av en slik ordning vil kreve noe opplæring.

8.5 Samfunnsøkonomiske virkninger

Anvendelse av alkolås for promilledømte vil hindre tilbakefall av promillekjøring og dermed redusere risikoen for trafikkulykker. Færre trafikkulykker vil igjen føre til store besparelser for samfunnet både i form av mindre menneskelig lidelse og sparte midler i forbindelse med behandling av skadde.

Den samfunnsøkonomiske kostnaden ved tap av ett menneskeliv er beregnet til kr. 30,22 millioner. Kostnaden for hardt skadde er anslått til kr. 10,59 millioner²⁵.

I kapitel 3 har vi redegjort for omfanget av promillekjøring i Norge og hvor stor del av trafikkulykkene som skyldes ruspåvirket kjøring.

Beregninger av nytteeffekter ved innføring av alkolås for promillekjørere, og anslag på forventet nedgang i tallet på trafikkulykker med hardt skadde eller drepte kan utledes av en nylig publisert rapport fra Transportøkonomisk institutt (TØI: 1202/2012)²⁶. Rapporten omhandler beregninger av førerstøttesystemer, herunder bruk av alkolås, som kan bidra til å redusere antall drepte og hardt skadde i trafikken. Det siteres fra rapportens kapitel 3 om alkolås, punkt 3.4.11 Virkninger på adferd og ulykker:

[...] ” Virkning av alkolås på ulykker må ses i forhold til målgruppen for tiltaket, f. eks. promilledømte, skolebussførere, tungbilførere. Hvis tiltaket skal ha effekt, må promillekjøring og promilleulykker ha et visst omfang i utgangspunktet. Ingen dødsulykker med tungbiler 2005 – 2008 hadde alkoholpåvirket fører. Derved er det ikke mulig å

²⁵ TØI 1053C/2010 Den norske verdsettingsstudien

²⁶ TØI 1202/2012 (Truls Vaa, Terje Assum, Rune Elsvik) Førerstøttesystemer: Beregning av trafiksikkerhetseffekter ved ulike implementeringsnivåer.

redusere dødsulykker med tungbiler ved hjelp av alkolås. Det er ikke funnet undersøkelser om ulykkesreducerende virkning av forbyggende anvendelse av alkolås.

Undersøkelser av anvendelse av alkolås for promilledømte viser at tilbakefall blant promilleførere reduseres betydelig så lenge alkolås er installert i de promilledømtes biler, men liten eller ingen reduksjon etter at alkolåsen er fjernet. Som nevnt foran fant Marques et al. (2010), 60 prosent lavere tilbakefall blant promilledømte som var med i alkolåsprogram enn promilledømte som ikke var med.

[...]Elder et al. (2011) oppsummerer forskning om alkolås for promilledømte. De finner at alkolås reduserer promillekjøring så lenge alkolåsen er installert, men ikke etter at den er fjernet. De finner også noe belegg for at ulykkesfrekvensen reduseres så lenge alkolåsen er installert. Alkolåsprogrammets potensial for reduksjon av ulykker begrenses av den lave andelen av promilledømte som deltar i programmene.

Det er også indikasjoner på reduksjon i skadelig alkoholforbruk, sykefravær og sykehusopphold og positiv langvarig effekt på alkoholvaner blant deltakerne i det svenske alkolåsprogrammet (Nordbakke et al. 2007).

Marques et al. (2010) viser et sammenfall i tid mellom økning i antall promilledømte med alkolås og nedgang i alkoholrelaterte trafikkulykker, drepte og skadde, uten at det kan påstås en årsakssammenheng.”

TØI har blant annet beregnet effekten på antall drepte og skadde dersom alkolås installeres for alle promilledømte (både første promilledom og ved gjentakelse), jf. TØI:1202/2012 punkt 3.4.11.

[...]”Førere dømt første gang for promillekjøring antas å ha en ulykkesinnblanding på 7 drepte, 15 hardt skadde og 55 lettere skadde per år. Alle disse tallene reduseres med 50 prosent ved bruk av alkolås. Man unngår da 3,5 drepte per år, 7,5 hardt skadde og 27,5 lettere skadde. Førere dømt tidligere for promillekjøring antas å ha en risiko som tilsvarer 7 drepte, 16 hardt skadde og 56 lettere skadde per år.

Disse tallene reduseres med 15 prosent ved bruk av alkolås. Da unngår man 1,05 drepte per år, 2,4 hardt skadde og 8,4 lettere skadde. Ved å bruke alkolås for alle promilledømte kan man derfor redusere antall drepte med 4,55 per år, antall hardt skadde med 9,9 per år og antall lettere skadde med 35,9 per år.” [...]

TØI konkluderer at virkningen av alkolås avhenger av hvordan den anvendes og hvilken regulering som innføres. Det påpekes at:

[...] ”Alkolås reduserer promillekjøring blant promilledømte så lenge den er installert i kjøretøy, men det er mer tvil om langsiktig virkning. Mellom 10 og 50 prosent av promilledømte i områder som har alkolåsprogrammer for disse, deltar i programmene. Virkning på ulykker varierer – i noen tilfeller reduseres antall ulykker og i andre tilfeller øker antall ulykker. Dette skyldes for det første at antall deltakere i alkolåsprogrammene er

for få til at resultatene blir statistisk signifikante. Dessuten er det antakelig slik at personer med rett til å kjøre bil med alkolås kjører mer enn folk som har mistet førerkortet.

For at alkolås skal få en bredere anvendelse enn blant promilledømte og i spesielle kategorier av førere eller kjøretøy, må alkolås utvikles videre slik at den blir billigere og enklere å bruke. Forskning med slikt formål foregår bl.a. i USA.”

Arbeidsgruppen viser til at rapporten redegjør på en god måte hvilken trafikksikkerhets- og samfunnsmessig gevinst som kan oppnås ved å implementere alkolås for promillekjørere. Det er antatt at minst ett menneskeliv kan spares per år ved innføring av alkolås for gjentatte promillekjørere. I tillegg kan samfunnet spare 2,4 hardt skadde og 8,4 lettere skadde per år.

Vi vil påpeke at personkretsen til program mot ruspåvirket kjøring også omfatter førstegangs promillekjørere med høypromille. Dette vil kunne innebære at ovennevnte anslag over forventet nedgang i drepte og hardt skadde i trafikken vil kunne bli enda høyere.

Målgruppen for ordningen har et betydelig og kostbart helseproblem i form av alkoholproblemer. Arbeidsgruppen foreslår i ordningen en tett oppfølging av lege, noe som kan gi en bedring av disse helseproblemene, og dermed bidra til samfunnsøkonomiske besparelser.

9 Evaluering

I forbindelse med høringen av rapporten fra den første arbeidsgruppen i 2010 ble evaluering av alkolåsprogrammet spesielt nevnt som viktig. Kunnskap om effekten av tiltaket ble påpekt som avgjørende, både for å sikre at ordningen får den tiltenkte virkningen, for å øke kvaliteten på arbeidet som gjøres, og for eventuelt å korrigere kursen.

Vi støtter dette og påpeker at formålet med en eventuell evaluering bør være å gjennomføre en vurdering av alkolåsordningens måloppnåelse og virkning for deltakerne og samfunnet. Hvilke faktorer er avgjørende for om aktuelle kandidater velger å delta i alkolåsordningen, og hvilke problemer deltakerne har med å gjennomføre hele ordningen, må også belyses. Et annet evalueringstema bør være å vurdere eventuelle forandringer av ordningen og hvordan selve program mot ruspåvirket kjøring fungerer etter utvidelsen. Arbeidsgruppen vil tilråde at en ekstern forskningsinstitusjon bør engasjeres for å få en slik evaluering. Det synes også hensiktsmessig at et slikt evalueringsprosjekt starter opp med en gang alkolåsordningen iverksettes. Dette for å sikre riktig tilgang til dataene underveis. Arbeidsgruppen foreslår at Statens vegvesen får det koordinerende ansvaret for evalueringen.

Referanseliste:

Litteratur:

- Dybdeanalyse av dødsulykker i vegtrafikken 2010 – UAG – Vegdirektoratet
- Forekomst av alkohol og andre rusmidler blant trafikkdrepte motorvognførere – nordisk rapport for perioden 2001-2002
- Blomberg RF, Peck RC, Moskowitz H, Burns M and Fiorentino (2005) Crash Risk of Alcohol involved Driving: A Case-control Study
- Glad og Vaas 1993
- Bloomberg et al., 2009;
- Zador, 1991;
- Zador et al., 2000
- «Rusede sjåfører», A.S. Christophersen m.fl. Tidsskriftet Den norske lægeforening, 2003
- Rapport KAPUBRA – Alcohol problems and blood alcohol concentration among Swedish drivers suspected of driving under the influence, Contemporary Drug Problems, 09/22/2005 Bergman, H ; Hubicka, B ; Laurell, H
- TØI-rapport 905:2007
- Marques et al. 2010
- Schonfeld, C. and Sheehan, M. (2004). Critical overview of alcohol ignition interlock programs in Australia. Proceedings of the 17th International Conference on Alcohol Drugs and Traffic Safety - T2004. Glasgow, United Kingdom. August 2004. ICADTS
- ETSC: Drink Driving Monitor nr. 15, 2011
- Beck et al. 1999;
- Dussault & Gendreau, 2000,
- Marques et al., 2000
- Hegstad S, Kristoffersen L, Christophersen A, Khiabani H. Bestemmelse av legemidler og rusmidler i hår. Tidsskrift for Den norske legeforening 2009; 129:36-8.
- Hegstad S, Khiabani HZ, Kristoffersen L, Kunoe N, Lobmaier PP, Christophersen AS (2008) Drug screening of hair by liquid chromatography-tandem mass spectrometry. J Anal Toxicol. 32:364-372
- Engstrøms «Vegtrafikkloven og trafikreglene», kommentarutgave 5. utgave
- FHI – rapport 2011:6 Norske og europeiske resultat frå DRUID-prosjektet
- FHI – fakta ark om håranalyser
- Mørland – Norsk Epidemiologi 2006:16
- TØI 1202/2012 (Truls Vaa, Terje Assum, Rune Elsvik) Førerstøttesystemer: Beregning av trafikksikkerhetseffekter ved ulike implementeringsnivåer
- TØI 1053C/2010 Den norske verdsettingsstudien

Retningslinjer/instrukser:

- Helseidirektoratets veileder IS-1348 og IS-1448
- Helseidirektoratet retningslinjer IS-13/2002
- Helseidirektoratet retningslinjer IS-14/2002
- Politidirektoratets håndhevingsinstruks i førerkortsaker mv. (Rundskriv 2007/001)
- Kriminalomsorgens utdanningssenter – håndbok for program mot ruspåvirket kjøring

Lovforarbeider:

- St.meld.nr. 16 (2008-2009) – Nasjonal transportplan 2010-2019
- St.meld. nr. 37 (2007-2008) – ”Straff som virker – mindre kriminalitet – tryggere samfunn”
- Ot. prp.nr.43 (1994-1995) – Program mot ruspåvirket kjøring
- Ot. prp. nr. 39 (2005-2006) – Pliktmessig avhold
- Prop. 9 L (2010-2010) – Endringar i lov 18. juni 1965 nr. 4 om vegtrafikk (endringar relatert til ruspåverka køyring m.m.)
- Prop. 135 L (2010-2011) – Personundersøkelse

- Rapport fra arbeidsgruppe (mars 2009) - Kjøring under påvirkning av andre rusmidler enn alkohol - forslag til endringer i vegtrafikkloven - Samferdselsdepartementet

Statistikk:

- Kriminalomsorgens årsstatistikk 2010
- Kriminalomsorgens årsstatistikk 2011
- Rusmiddelstatistikk Folkehelseinstituttet. Funn i blodprøver hos bilførere mistenkt for påvirket kjøring 2010
- Statistisk sentralbyrå – personer drept eller hardt skadd i veitrafikkulykker

Rettskilder andre land:

- Finland – Lag om alkoholövervakad kör rätt 26.6.2008/439
- «Försöksversamhet med alkohol. Alkoholarbetsgruppens betänkande», Transport- og Kommunikationsministeriets publikationer 2/2004 – Transport- og Kommunikationsministeriet (Finland)
- Danmark – Lov nr. 716 af 25. juni 2010. afsnit 3.1 (side 8 ff.). Endring av Færdselsloven med kommentarer

Rettspraksis:

- Rt. 2002. s. 1216

Diverse:

- NEK EN 50346-1
- Nasjonal transportplan 2010-2019
- Nasjonal tiltaksplan for trafikksikkerhet 2010-2013 s. 74.
- Prop. 1S (2011-2012) Samferdselsdepartementet s. 169
- Prop. 1S (2011-2012) Justis- og politidepartementet s. 80

Utgitt av:
Justis- og beredskapsdepartementet

Trykk:
Departementenes servicesenter 09/2012 - 200